

DE
VRIJWILLIGER
der
ALATHA

L. THEYER.

DE VRIJWILLIGER.

— — — — —
NOG SPRAKELOOS DOOR DEN DOORGESTANEN ANGST VIELEN ZIJ VOOR
HUNNE REDDERS OP DE KNEIËN.

DE VRIJWILLIGER.

~~~~~

EEN VERHAAL VAN
DEN SLAG BIJ WATERLOO
VOOR JONGELIEDEN,

DOOR

AGATHA.

Met 6 plaatjes.

~~~~~  
TWEEDE DRUK.  
~~~~~

—|—♦—♦—|—

'S-GRAVENHAGE,
HENRI J. STEMBERG.

Maar vlecht een dub'len krans, die de eeuwen moet verduren,
Om 't hoofd van Nassau's prins, gewond in 't bloedig veld:
Door zijn beleid en moed en trouw zijn Brussel's muren,
En heel ons Vaderland ontrukkt aan 't woest geweld.

A. J. ZUBLI.

HOE WILLEM HOOGENDIJK DE FRANSCHEN HAAT.

»Ga je met ons mede? Wij zullen den vlieger oplaten!» riepen eenige jongens tegen hun schoolkameraad, Willem Hoogendijk, die halverwege uit een der ramen van een klein burgerwoonhuis hing te kijken.

»Waarheen?» vroeg hij, maar zette zonder naar het antwoord te luisteren zijn pet op en was spoedig bij hen op de straat. »Waar gaan we naar toe?» herhaalde hij vragend.

»Naar het land van Janboer,» klonk het antwoord, dat al loopende gegeven werd, want met echte schooljongenshaast ging de troep voorwaarts, zoodat de eigenaar van den vlieger al een eind vooruit was, toen Willem zich bij hen voegde.

»'t Is er net goed weer voor,» zeide hij, »net wind genoeg en net niet te veel. Hij zal vast wel hoog gaan. Is er goed wat touw bij?»

»Ja, wel anderhalve streng,» antwoordde Piet de Wit.

»Ha, dat 's heerlijk. Ik hoop dat hij het alles zal uitvieren, maar van wien is de vlieger?» vroeg Willem, zich plotseling bezinnende.

»Van ... ne,» begon een der jongens, maar zweeg dadelijk, zijn makker aanziende. Deze, meer gevat, begon iets te vertellen van het laatste schoolgevecht, zich houdende alsof hij Willem's vraag niet had gehoord.

»Neen, eerst wil ik weten wiens vlieger het is,» zeide Willem volhoudende.

»Wel, de vlieger is van Allard, maar het touw is gedeeltelijk van mij,» begon Piet de Wit en wilde er nog iets bijvoegen, doch Willem liet hem niet uitspreken. Hij zeide kortaf: »veel plezier,» maakte rechtsomkeer en sloeg weer den weg naar huis in.

»Hè, Willem, hoe flauw,» riepen hem zijne vrienden achterna. »Kom, ga mede, wat kan het jou schelen of die vlieger van Allard is of van iemand anders.

»Neen, dat kan mij natuurlijk geen lor schelen,» zeide Willem, »maar ik heb mij vast voorgenomen om nooit met dien jongen te spelen en dat doe ik dus ook niet.»

»Wat een spelbreker ben jij,» zeiden er een paar geheel verontwaardigd.

»Dat ben ik niet,» zeide Willem, »maar waarom kom jullie mij afhaken als Allard er bij is. Je weet dat ik niet met hem wil omgaan. Onthoud dit maar: als ge liever met dien franschen jongen speelt dan met mij, ga je gang, ik zal 't jullie niet beletten, maar laat mij dan liever stil thuis, want ik wil niets met hem te doen hebben. En nu góejen dag, je moogt wel hard loopen, ze zijn er bijna,» voegde hij er bij, met zijn hand naar de andere jongens wijzende, die al dicht bij het land waren.

Hij stak zijne handen in de zakken, floot een deuntje, en ging werkelijk terug, evenwel zonder den minsten lust om al huiswaarts te keeren. Toch, hij keek geen enkele maal om, en een lachende trek om de hoeken van zijn mond toonde zelfs aan dat hij geen berouw had, nu hij zichzelf van het gezelschap der anderen had uitgesloten. Dat kwam omdat hij er zeker van was, dat zijne vrienden hem wel spoedig zouden volgen. Hij bedroog zich niet. Nauwelijks een kwartier later zag hij het grootste deel zijner makkers weer om zich heen.

»Heden, hoe kom jullie zoo gauw weerom?» vroeg Willem op verbaasden toon, maar toch in het volle genot zijner overwinning.

»Och, het ding was te zwaar en er was geen wind genoeg,» zeiden zij en Willem hield zich alsof hij het geloofde, merkte aan dat men het met een vlieger juist moest treffen en vroeg verder wat zij nu zouden doen. De meest verschillende voorstellen werden gedaan,

totdat Willem zich voor het soldaatje spelen verklaarde, een spel waarvan het nu bleek dat ze er allen lust aan hadden.

»Kom hier, we zullen spoedig zien wie de kommandant zal zijn,» zeide Willem en zijne makkers in een kring stellende, begon hij met het gewone: »onder de molen, daar leit er een blok, het s er gestolen . . . . .» toen Piet de Wit riep: »kom, geen gezanik. Wees maar de hoofdman. Niet waar, jongens, dat vindt ge immers allen goed?»

Niemand had er iets tegen in te brengen, en daar Willem gaarne de aanvoerder was, nam hij dadelijk het kommando op zich. Hij sneed een boomtak af met het mes dat hij steeds bij zich droeg, ordende zijne soldaten twee aan twee en gaf toen de kommando's, die hij wel eens van de officieren gehoord had. »Opgemarcheerd, hoofd recht, borst vooruit, stilte, een, twee, een, twee,» enzv.

Terwijl de orders stipt werden nagekomen dacht Willem in zichzelf: »k wou eigenlijk dat ik wat meer wist van de exercitiën, want langzamerhand worden we te groot om zoo kinderachtig te spelen.»

Plotseling werd hij echter in zijne overdenking gestoord. Hij naderde namelijk met zijne troep het stuk land van Janboer, waar Allard en de jongsten zijner volgelingen nog bezig waren met den vlieger. Zij hadden er al dien tijd mede rondgetobd en al meer dan eens was Allard moedeloos geworden. »Laten we er maar mede uitscheiden,» had hij dan gezegd en dan werd het touw opgewonden, maar telkens vonden zij het dan weder al te jammer,» en voordat de staart opgebonden was, besloten zij dan het »nog ééns» te probeeren, doch steeds zonder goed gevolg, tot op het oogenblik dat Allard's trouwelooze vrienden naderden. Juist toen liep alles mede en rees de vlieger statig en kalm naar boven. Een kreet van blijdschap ontsnapte aan de lippen van den kleinen Franschman; hoe heerlijk dat hij juist nu zoo hoog opsteeg! Hij vierde flink touw uit en liep met een lach van verrukking naar zijn prachtigen vlieger kijkende al achteruit, totdat hij . . . . in een slootje viel.

Hij werd gered door Willem die, zoodra hij den knaap zag verdwijnen, haastig naar hem toeliep en zonder zich te bedenken bij hem in het water sprong. Hij pakte den drenkeling die geheel gezonken was bij den arm, hielp hem overeind en zeide, terwijl hijzelf naar de wal greep: »houvast.»

Allard was evenwel zoo ontsteld, dat hij zich niet bewoog, maar Willem voelde zich zoo krachtig, dat hij den knaap optilde en naast zich neerzette. »Trek jullie er hem nu maar uit,» zeide Willem tegen zijne makkers die inmiddels ook nader waren gekomen, en, terwijl een paar der sterksten Allard beetpakten en hem op de wal hielpen, weigerde Willem gebruik te maken van de hem toegestoken handen. »Ik kan wel,» zeide hij, en stond spoedig op het land.

»Bah, wat een natte boel,» zeide Willem, zijn buisje uittrekkende en op het gras neergooiende. Vervolgens wong hij zijn das en zijn zakdoek uit en begon, nadat hij zijn gezicht daarmede een beetje had afgedroogd, zich verder te ontkleeden, terwijl Allard rillend en klappertandend bleef zitten waar hij zat. De overige jongens stonden onbewegelijk te kijken. Welhaast had Willem met veel moeite zijne natte laarzen uitgetrokken, en terwijl hij een der jongens vroeg om hem behulpzaam te zijn bij het uitwringen der broek, die zoo stijf was geworden door het water, viel zijn blik op Allard.

»Zeg,» zeide hij, »jullie moest dien armen drenkeling eens thuis brengen.»

»Ja, en ga jijzelf ook liever naar huis,» ried Piet de Wit. »Je loopt anders nog licht een verkoudheid op,» zeide een ander. »Kom, ga mede.»

»Neen, ik bedank je. Moeder zou schrikken als zij mij zoo nat zag. Zij heeft al verdriet genoeg» liet hij er zachter op volgen.

»Komaan Allard,» zeiden de jongens die hem uit het water gehaald hadden en zij schudden hem even heen en weer. Allard keek hen half versuft aan, maar toen zij hem bij de handen grepen, vatte hij hunne bedoeling en sprong overeind.

»Hard loopen da's het best als men er in heeft gelegen,» zeiden zij, uit ondervinding sprekende, en terwijl zij den natten knaap ieder een hand gaven, legden zij de andere op zijn schouder om niet in aanraking met zijn doorweekte kleeding te komen, en draafden toen met hem voort.

Allard was half beseffeloos, hij zou waarschijnlijk stil zijn blijven zitten als hij niet aan het loopen gebracht was, nu liep hij voort, omdat zijne geleiders dit goed vonden, zonder een blik op zijn redder te slaan of ook maar door een hoofdknik of een enkel woord te laten bemerken dat hij begreep wat er gebeurd was.

»Daar heb je dank voor Willem,» zeide een der jongens spottend.

»Wel, 'k begeer geen dank,» zeide Willem op fieren toon en ziende dat de vlieger, de onschuldige aanleiding tot het ongeluk, daar nog steeds in het gras lag, vroeg hij wie hem even bij Allard aan huis wilde aanreiken.

Er gingen dadelijk een paar mede op weg.

»Jij bent toch een kluchtigen jongen, jij,» zeide Piet de Wit. »Straks wou je niet met Allard spelen en nu redt ge hem leven, want.....»

»Het leven redden,» lachte Willem, hem in de rede vallende. »In dat slootje verdrinkt men zoo licht niet. Wij hebben er allen op onze beurt wel eens ingezet. Weet je nog wel dien woensdag, toen wij er tegelijk invielen?»

»Nu, óf ik, maar toen stond er niet half zooveel water in,» zeide Piet. »Ik heb het water nooit zoo hoog gezien als nu, en hij viel er, geloof ik, achterover in, niet waar?»

»Ja, en hij had geen besef genoeg om zich weer op te geven,» zeide Willem, die nu bij nader bedenken toch geen reden zag om zich niet als Allard's redder te beschouwen. »Neen, ik geloof wel dat hij verdronken zou zijn als wij er niet juist waren aangekomen.»

»Hoe gelukkig, en hoe toevallig dat jij juist dezen kant uitgingt. Ik zou, als ik kommandant geweest was, stellig een anderen weg gekozen hebben,» liet Piet er op volgen.

»Toevallig?» herhaalde Willem, zijne lippen even krullende. »Nu ja, ik koos dezen weg natuurlijk om Allard te plagen.»

»Ik ben wat, als ik een sikkepit van jou begrijp, Willem,» zeide een der anderen. »Je hebt een hekel aan dien franschen jongen, en je haalt hem toch uit het water. Als jij er hem niet uitgehaald had, was hij misschien nu al dood.»

»En als dat gebeurd was,» hernam Willem, »zou ik toch zeer boos op mijzelf geweest zijn, want dan had ik mijn leven lang moeten denken dat ik zoo goed als zijn moordenaar was.»

»Zijn moordenaar?» herhaalde Piet, »nu dat was toch ook al heel ver getrokken, want.....»

»Nu, 't kan zijn,» zeide Willem, die het onderwerp nu maar liever voor afgehandeld hield, »in allen geval, 't is zoo'n zaak niet. Ik had geen tijd

om eerst te bedenken wat ik zou doen, ik zag hem er in vallen, wist dat ik er hem uit kon halen, en dus . . . , maar 'k ben, geloof ik, nog nooit zoo nat geweest," liet hij er dadelijk opvolgen.

Hij had nu al zijn goed op het gras neergelegd om te droogen en inmiddels van ieder een kleedingstuk geleend, zoodat hij er potsierlijk uitzag.

»Kom, zonnetje," riep hij, naar boven ziende, »schijn me dat boeltje nu eens netjes droog."

Hoe juichten de knapen van verrassing toen de zon juist van achter de wolken te voorschijn kwam.

»Mooi, zoo gaat het goed. Op die wijze zullen ze spoedig klaar zijn," zeide Willem, terwijl zijne vrienden hem hielpen om het goed weer op droogere plekken neder te leggen. »Ze blijven lang," merkte hij aan, naar de zijde van den weg heenziende.

»Ja net, maar wie weet hoe'n last ze met Allard hebben. De stumper was zoo versuft."

»Hij zal je morgen vast wel komen bedanken, Willem," zeide een.

»En als hij je dan vraagt om kameraad met je te worden, Willem, wat zal je dan zeggen?" vroeg een ander.

»Dat weet ik vooraf niet, dat zal ik dan wel zien. Zijn vriend, dat is zeker, wil ik en kan ik niet worden. Maar wat komt daar aan? Wie is dat?" vroeg hij, toen hij tegelijk met zijne andere makkers een heer zag naderen die gevolgd werd door een net gekleed dienstmeisje dat een groote ketel in de eene en een mand in de andere hand droeg.

»O, dat is de heer Etienne, de vader van Allard," zeide Piet, even als de anderen nieuwsgierig kijkende naar de aankomenden.

»Wie van u heeft mijn zoon het leven gered?" vroeg de heer Etienne in gebroken Hollandsch, haastig de groep naderend, en daar deze zich zoowel door zijne kleeding, als door zijn bloote hoofd en zijne druipnatte haren van zelf aantoonde, liet hij er dadelijk op volgen, terwijl hij Willem's hand nam: „duizendmaal dank, mijn goede jongen."

Willem stond op en zeide, naar het slootje wijzende: »o, 't heeft niet veel te beduiden, mijnheer, die greppel is zoo diep niet en anders staat er niet half zooveel water in."

„Ah ja, ah ja, ik zie," zeide de heer Etienne, die er geen letter van begrepen had; maar bij ondervinding wetende dat hij door navragen

niet veel wijzer werd, daar hij het hollandsch maar niet goed kon leeren, haalde hij zijn beurs uit en bood Willem een paar geldstukken aan. Deze kreeg een hoogroode kleur, wierp een vluchtigen blik op het geld, maar nam het niet aan. »Van beloonen kan natuurlijk geen sprake zijn. Ik blijf mijn leven lang uw schuldenaar,» zeide de Franschman den knaap het geld toehoudende, »maar als ge u hiervoor eene kleine gedachtenis wilt koopen . . . . . »

Willem beet zich op de lippen, hij wilde het geld niet aannemen doch wist maar niet hoe hij dit den heer Etienne kenbaar zou maken. Had Allard het hem aangeboden, hij zou hem zeker op hoogen toon te kennen hebben gegeven, dat hij niets van een Franschman wilde aannemen, maar tegenover dezen heer . . . . . In zijne verlegenheid naar een gepast antwoord zoekende, keek hij zijne vrienden eens aan, die hem op geen inval hielpen. Zijn aarzelen verbaasde den heer Etienne, die er evenwel geen anderen reden voor kon vinden, dan dat de knaap zijn gift wat karig vond en die verdubbeld, zeide hij: »ik weet niet wat ge er voor koopen wilt, maar zeg het mij gerust als dit soms nog niet genoeg is.»

»Ik wil niets koopen,» zeide Willem haastig het geld afwerende, en voegde er in het fransch bij: »ik heb genoeg.»

De heer Etienne kleurde op zijn beurt. De knaap behoorde dan stellig tot een anderen stand dan hij aanvankelijk geloofd had. Hij bedacht zich niet lang, maar stak het geld weer in zijn beurs. »Ik weet raad,» dacht hij, en nu zijn horloge losmakende, zeide hij: »dit zal stellig meer naar uw smaak zijn.»

De oogen van Willem fonkelden, toen hij dat fraaie gouden uurwerk zoo dicht bij zich zag. Een horloge? een zilveren was tot nog toe het toppunt zijner wenschen geweest en nu, 't behoefde hem niets te kosten dan een eenvoudig: »dank u,» om bezitter te worden van een gouden, van zoo'n keurig dingetje met zoo'n heldere wijzerplaat.

»Als ik er lang naar kijk zal ik het niet kunnen laten om het aan te nemen,» dacht Willem en wendde zijne oogen af, maar daar drukte de heer Etienne op eene veer, en daar sloeg het met zoo'n helderen zuiveren slag, dat al de jongens opgetogen naderbij kwamen.

»Zoo dikwijls het slaat zal het u aan uwe edelmoedige daad doen denken,» zeide de heer Etienne, en hield het Willem nog meer toe.

Dat deze nu nog aarzelde, kon niets anders dan verlegenheid zijn, dacht hij en daar hij toch gehoord had dat Willem fransch kende, liet hij er in zijne eigene taal op volgen: »een horloge heeft iets van een levend wezen, het heeft trouwe verzorging noodig. Men moet het dagelijks opwinden en oppassen dat het niet te koud wordt, anders wordt de olie stijf. Al dat fijne raderwerk is met olie ingesmeerd,» vertelde hij en vreezende dat hij niet goed verstaan werd, opende hij de kast en liet het binnenwerk kijken.

Allen keken met belangstelling, alleen de knaap voor wien het bestemd was, bleef met een onverschillig gelaat staan en zeide eindelijk op flaauwen toon: »ik houd niet van horloges.»

Hij had zooals hij er op liet volgen, niets met den tijd te maken. De stadhuisklok waarschuwde hem als het schooltijd, zijne maag als het etenstijd en zijne moeder als het bedtijd was, en toch, terwijl hij dit beweerde, greep de rechterhand half onwillekeurig naar de plaats waar het zakje voor het horloge moest zitten *als* hij het aannam. Maar alsof hijzelf schrikte door deze beweging, bukte hij zich snel om iets op te rapen en tegelijkertijd gaf hij eene lichte afwijzende beweging met de oogen zonder deze nog een blik op het horloge te gunnen.

De heer Etienne had het Willem gaarne gegeven, doch nu hij bespeurde dat deze er niet op gesteld was, stak hij het maar weer op, en hoezeer hij waarschijnlijk niet rouwig was, dat hij het kon houden, gaf het hem toch een gevoel van teleurstelling, dat die jongen zoo halstarrig bleef weigeren. Hij had in volle dankbaarheid en blijdschap over de redding van zijn lieveling, zoo hard geloopt als hij loopen kon, om den redder zijn dank toe te brengen. Hij had behoefte om dezen te toonen hoe gelukkig hij hem gemaakt had, en nu stuitte al zijne hartelijkheid zoo koud af tegen de stroefheid van den knaap. Het hinderde Allard's vader, hij begreep er de reden niet van, en wat erger was, hij kon er ook niet achter komen, want zijn hollandsch was even ongeschikt als het fransch van Willem om er een bepaald gesprek in te voeren. Hij was blijde dat zijn oog juist viel op het dienstmeisje, dat op zijn bevel spoedig een groote ketel met koffie had klaar gemaakt.

»Schenk maar eens in,» zeide hij en spoedig zette zij nu de kopjes, die zij medegebracht had op het land, schonk ze vol en bood

ze toen de jongens aan, terwijl haar heer zelf met den trommel met gebak rondging. Het zag er recht smakelijk uit en het werd met graagte aangenomen door allen, Willem niet uitgezonderd. Zijn bad had hem hongerig gemaakt, daarbij, hij wilde niet nogmaals weigeren, dit was dan ook geen eigenlijk geschenk dacht hij, of waarschijnlijk hij dacht niet op het oogenblik dat de warme damp der koffie hem tegengeurde, en toen hij die eenmaal in de hand had, was er dan ook geen reden om zijn maag te straffen door die het lekker gebak te onthouden.

»Nu is het ijs gebroken,» dacht de heer Etienne, en vroeg aan Willem waar hij hem een genoeg mede kon doen, maar hij kreeg weder een stug ontwijkend antwoord, en daar hij nu geen lust had om langer te blijven aandringen, zeide hij met Fransche hoffelijkheid dat hij voortaan geen grooter genoeg zou kennen, dan om Willem een dienst te bewijzen, en ging toen spoedig terug naar zijn zoon, die, hoezeer hij in dekens gewikkeld was, nog bibberde van de koude en den schrik.

Susette, het dienstmeisje, schonk en de jongens dronken totdat de ketel leeg was en toen ook de trommel niets meer ten besten gaf, pakte zij haar boeltje in en ging heen, bij zichzelf bedenkende dat er al heel weinig aardigs aan die Hollandsche jongens was.

»Hè, Willem, waarom nam je 't niet aan?» vroegen er dadelijk een paar toen het meisje was heengegaan.

»Omdat ik de Franschen haat,» zeide Willem.

»Prenez garde,» zeide dadelijk een forsche stem en opziende, zagen de knapen een gendarme, dien zij niet hadden hooren naderen. Hij hield zich evenwel niet op, maar liep dwars over het land heen. Het bleef dus geheel in het midden of zijne waarschuwing Willem's woorden dan wel den jongen betroffen, die zoo heel dicht aan den rand van het slotje naar eene waterlelie bukte, maar Hoogendijk begreep dat het hem betrof en zeide op vrij luiden toon: »zoo, 'k wist niet dat wij hier ook al beluisterd werden.»

»Houd je toch stil, hij kan je nog best hooren,» zeide Piet de Wit, maar de man vervolgde rustig zijn weg. Willem trok zijne kleederen weer aan, ofschoon ze nog alles behalve kurkdroog waren en liep toen hard heen en weder, want hij was toch ook rillerig geworden al was het zomer en daar het inmiddels te laat geworden was om het spel nog

verder voort te zetten, zocht ieder nu spoedig zijn tehuis op. Willem vertelde zijne moeder al het voorgevallene en zij verheugde zich, omdat hij zich zoo ferm had gehouden.

„Ja, de Franschen behoeven ons geene weldaden te bewijzen,” zeide zij.

· WAAROM WILLEM DE FRANSCHEN HAAT.

»Hoe laat of het is?» vroeg Willem aan Piet de Wit, toen hij dezen een paar dagen later op straat tegenkwam.

»Had jij nu dat horloge maar,» zeide Piet, »dan was je geholpen maar 't is, geloof ik, nog geen vijf uur. Heb je er geen berouw over?»

»Wel neen, stellig niet,» hernam Willem. »Waarom zout ik berouw hebben?»

»Nu, je krijgt er niet licht zoo een,» zeide Piet.

»Waarschijnlijk nooit,» merkte Willem aan, »maar toch, al kón ik er twintig krijgen, ik nam ze niet aan van een Franschman.»

»Je bent mal,» zeide Piet. »Het helpt ons niemendal, als we toonen dat we zoo tegen de Franschen zijn. Vader zegt: hoe eerder we heelemaal fransch zijn, hoe beter, en daarom hebben we een franschen knecht in den winkel gekregen; die zit 'savonds binnen en dan praten we fransch met hem. Hij kan zoo mooi van Napoleon vertellen. Och! het is nu nóg zoo heel gemakkelijk niet fransch te praten; maar wij zullen het wel leeren. Later, als we 't eenmaal allen kennen, is het vrij wat beter, dat we allen ééne taal spreken.»

Willem zag Piet bij deze woorden van het hoofd tot de voeten aan. »Wat?» riep hij eindelijk uit, »kan een hollandsche jongen zeggen, dat het er niets toe doet of we onze eigene taal moeten missen? Goede hemel! doet het er in jou oog misschien ook niets toe, dat

ons land zoo verdrukt wordt, — dat zoovele gegoede burgers arm worden, — dat onze broeders als soldaten van Napoleon vermoord worden, — dat vreemdelingen alle posten krijgen?"

»Spreek toch zacht, Willem!» zeide Piet, »hoe licht kan een spion . . .»

»Nu, daar heb je 't al,» viel Willem hem in de rede. »In je eigen land loop je over straat en je mag niet eens zeggen wat je denkt; en zoo gaat het met alles. Een neef van ons had kinderversjes gemaakt, o zulke aardige! en als ze klaar waren, zou ik een boek van hem gekregen hebben; maar jawel! het mocht niet gedrukt worden voordat ze in Parijs gezien hadden wat er in stond, en toen men daar dacht dat er eenige toespeling op Napoleon in te vinden was, kreeg hij ze niet eens terug.»

»En was dat niet zoo?" vroeg Piet.

»Wel neen,» antwoordde Willem; »maar mijn neef zeide, het was maar weer een goed middel om een Nederlander te plagen.»

Piet keek een weinig angstig om zich heen bij deze onvoorzichtige woorden van zijn vriend, maar toen hij geen verdachte personen zag, legde hij zijn hand op Willem's schouder en zeide toen zacht: »Hoor eens, over het algemeen heeft ons volk weinig reden om ingenomen te zijn met Napoleon's regeering, maar, wat mij betreft, ik heb er geen bijzonder verdriet over. Ik heb geen broers die in de loting vallen, en als ik zoo oud ben, koopt vader een remplaçant.»

»Alsof dat maar zoo gemakkelijk gaat,» merkte Willem aan.

Piet knikte even met het hoofd »ja» en vervolgde toen: »vader is slim. Alle kooplui, ten minste een heeleboel, zijn arm geworden of bankroet geraakt door het continentaal stelsel, maar mijn vader zag de bui opkomen en heeft gauw de boel aan kant gedaan. Je weet, wij hebben nu voor het oog nog maar alleen een tabakswinkel. . . .»

Piet schrikte van zijne eigene woorden, maar toen hij tot zijne blijdschap bespeurde, dat Willem er niet op gelet had, liet hij er snel op volgen: »en jij, die zoo stilletjes met uwe moeder leeft, mij dunkt, dat de Franschen jou ook nog zoo heel veel kwaad niet doen.»

»Zoo,» zeide Willem op dien bijzonderen toon, welke zoo duidelijk zegt: gij schijnt het te weten.

»Neen, hebben ze wel?» vroeg Piet bepaald.

Willem bedacht zich eenige oogenblikken en antwoordde toen: »als je mij voor een jaar of wat hadt gekend, en mij had willen opzoeken, zou je mij te Amsterdam hebben aangetroffen in een huis, zóo prachtig en zóo groot als er hier geen is te vinden. Mijn vader was bankier, en zoo rijk, je hebt er geen denkbeeld van. Ik denk er nu nog dikwijls aan, wat hadden wij veel bedienden, rijtuigen, paarden; wat was mama altijd prachtig gekleed; hoevele groote partijen werden er 's winters niet gegeven; en wat hadden we een mooien tuin met heerlijke bloemen en twee tentjes en een wip en een schommel en een ezelwagen!»

Willem somde alles op, wat zijne herinnering hem deed zien, en Piet luisterde met belangstelling, toen zijn vriend plotseling afbrak met den zuchtenden uitroep: »en dat we dit alles nu missen, is de schuld van Napoleon en de Franschen!»

»Is je vader dan van zijn post ontzet?» vroeg Piet, die het moeilijk toescheen, om eene andere oplossing voor het vreemde geval te vinden.

»Neen, niet ontzet, maar papa is bankroet gegaan door de tierceering. Ja, hoe de boel eigenlijk precies in elkander zit, weet ik niet, want wat ik hoorde, ving ik zoo eens hier en daar in huis op. Al wat ik er van weet is, dat ik al lang bespeurd had dat er het een of ander gaande was, daar mama dikwijls schreide, en dat er eens op een middag, toen ik visite had, het ijzer van de wip brak, dat ik toen op verzoek van mijne makkers haastig naar binnen liep, om te vragen of het niet dadelijk gemaakt kon worden, en dat ik toen mijne ouders en mijn broeder Frederik allen met even bedrukte gezichten zag zitten.»

»Wat is er?» vroeg ik. »Ga spoedig naar je kennissen in den tuin,» zeide Frederik, en mijne moeder gaf mij ook een wenk om de kamer te verlaten. Ik wilde reeds heengaan, toen mijn vader mij opeens aanzag en zeide: »Neen, laat de jongen maar hier blijven. Het is geen geheim. Arme knaap!» fluisterde hij mij bijna toe, »je vader is een bedelaar!»

»Spreek toch niet zoo onverstandig, George!» zeide mijne moeder, waarop zij mij bij de hand nam en mij buiten de kamer bracht, terwijl

zij mij toevoegde: »Geen woord hierover, Willem! Vader is wat treurig om een courantenbericht.»

»Ik wilde veel vragen, doch mama liet mij geen tijd, en ik moest dus weer naar den tuin. Hoe ik dien middag doorgekomen ben, weet ik nog niet,» vervolgde Willem, »want mijn pret was van alles af. Terwijl de jongens paardje speelden, was ik aan het bedenken, hoe ik in een bedelpak zou loopen.»

»Maar je hebt toch nooit gebedeld?» vroeg Piet de Wit.

»Wel neen, stellig niet,» riep Willem, »en dat zou ik ook nooit gedaan hebben, dan was ik nog eer op een ambacht gegaan of zoo iets, maar daar kwam het niet aan toe. Vader gebruikte dat woord maar bij den eersten schrik. Als papa minder goed voor anderen geweest was, had hij de schade van de tierceering kunnen dragen, maar hij had te veel medelijden met alle menschen die achteruit gingen, en hielp iedereen, en toen het oogenblik dáár was dat hij het geld noodig had, kon hij het niet krijgen, en toen sprong het kantoor.»

»Kon je grootvader dan niet helpen?» vroeg Piet.

»Ik geloof dat grootvader boos was, omdat papa zijn raad niet opgevolgd had om er eerder uit te scheiden,» gaf Willem ten antwoord. »O, wat waren dat nare dagen, toen we uit ons huis gingen, en tuin en alles verkocht werd! Hè! ik had zoo met papa en mama te doen! Papa was half versuft door het verdriet, maar mijne arme moeder schreide zoo bitter.»

»En ben je toen dadelijk hier gekomen?» vroeg Piet.

»O heden neen, we hebben toen eerst in een klein huis te Amsterdam gewoond, en vervolgens nog vrij wat verdriet gehad, voordat we hier zijn gekomen. Ten eerste was er niemand, die ons mooie huis wilde of kon koopen, en dit werd dus afgebroken. Wil je gelooven, Piet! dat ik daarom geschreid heb? Ik ging elken dag zien, hoe ver het er mede was, en als er dan weer een stuk van verdwenen was, werd ik zoo treurig, dat ik mijne tranen niet kon houden, en toch, we kregen nog veel meer treurigs. Toen Frederik moest loten.... Maar zeg, Piet! zou je dit alleen niet reeds een afdoende reden vinden om Napoleon te haten?» vroeg Willem plotseling.

»Stellig niet om met hem op te krijgen,» antwoordde Piet.

„Maar toen Frederik moest loten...!” vervolgde hij, als om Willem tot zijn verhaal terug te brengen.

»Ja,» hernam deze. »Frederik was student te Leiden, en hij was zóó bang om soldaat te worden, dat vader gezegd had alles, zelfs zijn laatste penning, te zullen opofferen voor een remplaçant. Wij vonden gelukkig een stevige, gezonde boerenjongen, dien papa vóór de loting liet keuren door twee verschillende dokters en die een week of vijf bij ons aan huis logeerde, om te zorgen dat hij gezond bleef en dat hij er op den tijd zou zijn. Je hebt er geen denkbeeld van wat die vent niet kon opeten. Hij had het liefst vet spek, en als hij twee soepborden vol aardappelen, die in het vet dreven, ophad, begon hij nog maar pas met zijn maal. 't Was een lastige en vervelende sinjeur, die altijd lust had om weg te loopen, en daarom wandelde papa zelf met hem.»

»Een hapje!» zeide Piet.

»Ja, maar het was een geluk dat we zoo'n goede plaatsvervanger voor Frederik hadden en daarom getroostten wij ons alles, en kijk daar nu, op den dag der loting gaat Frederik met hem naar het stadhuis en komt alleen terug met een doodsbleek gelaat en met hot staande oogen. »Ik ben aangeloof,» zeide hij en liet zich op de eerste de beste stoel nedervallen.

»En je remplaçant?» vroeg vader. »Dien hebben ze afgekeurd, ze zeiden dat zijne voeten te plat waren, maar ze keken er nauwelijks naar,» zeide Frederik en hij was zoo treurig alsof hij ter dood veroordeeld was. 't Was een akelige dag, ze jammerden allen even hard en ik was ook recht treurig, maar ik dacht als ik in Frederik's plaats was, zou ik niet zoo'n benauwd gezicht zetten. Het heeft hem zeker achterna ook erg gespeten.»

»Hoedan?» vroeg Piet die met klimmende belangstelling Willem's mededeelingen aanhoorde.

»Wel, op het laatst zeide mijn vader tegen hem: »en gij zult toch een remplaçant hebben, jongen. Ik zelf ga er een zoeken,» en toen nam vader zijn hoed en vloog de straat op. Ik dacht: »k ga mee,» want ik liep nog liever op straat dan in huis zooveel verzuchtingen aan te hooren. Daarbij was het ook gezelliger voor papa. Ik liep hem dus stil-lakens achterna en zeide dat ik medeging.

»Nee, jongen,» zeide mijn vader, »blijf maar liever thuis. Ik heb haast,» maar ik deed alsof ik hem niet verstond en liep mede voort. Toen ging het kroeg in, kroeg uit. Overal vroeg mijn vader of er ook iemand was die remplaçant wilde worden, maar nu eens lachten ze hem uit, dan eens kwamen er verscheidenen die allerlei zichtbare lichaamsgebreken hadden. Een paar gingen eens een eind weegs met ons mede, maar de een bedacht zich onderweg, en de ander wilde een groote som geld dadelijk hebben en verkoos niet naar rede te luisteren. O, we hadden allerlei soort van verdriet dien avond en eindelijk, toen we weer een man tot dicht bij ons huis hadden en toen die weer stil wegliep, toen was ik zoo moe, zoo doodmoe dat ik geen kans zag om verder te komen. Ik keerde mij naar mijn vader toe, die den geheelen tijd weinig tegen mij gesproken had, en toen zag ik dat hij er zoo ziek en bleek uitzag dat ik al mijne vermoedheid vergetende, papa's arm om mijn hals heenlegde en hem zoo bijna naar huis toetrok. Nog denzelfden nacht moest de dokter gehaald worden en weinige weken later stierf papa juist in den tijd dat Frederik heenging.»

»Wat zal hij dat vreeselijk naar gevonden hebben,» zeide Piet.

»Ja, en 't heeft nog maar weinig gescheeld of hij was als deserteur doodgeschoten,» vertelde Willem verder.

»Is hij dan gedeserteerd?» vroeg Piet.

»Nee, en ja. Heb je wel gehoord van het oproer dat er toen in Amsterdam geweest is?» vroeg Willem.

Piet was eigenlijk het rechte er van vergeten en wilde dus gaarne van Willem weten, wat dat voor een oproer was geweest.

»Wel,» begon deze weer, »toen de conscrits 's avonds allen in de barakken bij de Utrechtsche poort waren opgesloten, gingen zij 's morgens al heel vroeg op marsch naar de schuiten, die bij de Haarlemmer poort gereed lagen. »Tracht Frits nog mijn laatste groet te brengen,» zeide mijn vader met zwakke stem tegen mij en ik ging de straat op en zag zoó'n troep volk op de been als ik in lang niet gezien had.

De vrouwen schreiden, de mannen vloekten, en allen beklaagden de arme conscrits. Ik drong zooveel mogelijk door en bereikte spoedig de troep lotelingen waaronder ik moeite had om Frederik te herkennen. Eindelijk zag ik hem, zijne oogen waren rood opgezwollen

door het schreien. Hij zag mij en riep mij iets toe wat ik niet verstond, en toen ik dichterbij hem toeging, kreeg ik een duw met de kolf van een geweer. Het was niet heel prettig, maar iedereen die de conscrits naderde werd op die wijze begroet en ik bleef dus op eenigen afstand, evenals ieder deed die zulk eene waarschuwing ontvangen had. Maar eindelijk, hoe dichterbij de schuiten kwamen, hoe dichterbij het volk op de conscrits indrong en ten langenaalste stoorde niemand zich meer aan de stooten en dreigementen. Het volk sneed de lijnen van de schuiten af en liet die drijven, en de conscrits werden bevrijd.

Er is toen een bepaald gevecht geweest tusschen het volk en de gendarmen, die ontwapend zijn, maar dat heb ik niet gezien, want toen Frederik zag hoe laat het was, pakte hij mij bij de hand en holde met mij naar huis. Dit gebeurde op den elfden April, den twaalfden stierf papa, en den dertienden gingen de conscrits in den nacht weg. Gelukkig werd Frederik maar door een zijner vrienden met geweld weggesleurd, anders zou hij gefusileerd zijn, want er zijn een menigte met den kogel gestraft om dit verzet tegen de wet."

»En hoe gaat het je broer nu?" vroeg Piet.

»Ja, kon ik je dat maar zeggen! wij hebben al in zoo lang niets van hem gehoord, dat we denken dat hij dood is." zeide Willem. En wat er nog bij komt is, dat Arnold ook als conscrit is heenge trokken, maar hij behoeft gelukkig niet over de grenzen te gaan."

»Was dat die lange blonde, die hier in de stad wel bij je grootvader logeerde?" vroeg Piet.

»Dezelfde, grootvaders naamgenoot. Ja, die wilde hem nog een plaatsvervanger geven, maar Arnold wist hoe moeilijk dat ging en heeft er dus voor bedankt, en toen hij ook weg was, zijn wij maar hier gaan wonen, om grootvader en grootmoeder."

Zoo al pratende waren de beide vrienden aan het huis van Willem gekomen, waar zij nu scheidden.

»En nu begrijp je stellig beter waarom ik de Franschen haat," zeide Willem.

»Ja en toch, Allard kan het niet helpen en je zoudt dus heel goed met hem kunnen spelen," vond Piet.

»Ieder heeft zoo zijn eigene wijze van zien, hernam Willem, al kan Allard 't niet helpen, al kan zijn vader 't niet helpen, al zijn er nog
De Vrijwilliger.

zooveel Franschen, die onschuldig zijn aan onze verdrukking, ik denk toch altijd, zij allen te zamen met Napoleon aan het hoofd, zijn het die deze ellende over ons brengen."

»Ik wou dat jij onze knecht er eens over kondt hooren," zeide Piet.

»Wat heeft die er over te vertellen?" vroeg Willem.

»Wel, die zegt dat de inlijving van ons land bij Frankrijk een voorrecht voor ons is, want in de eerste plaats is ons land veel te klein om zich te kunnen verdedigen tegen een vijand, en met Frankrijk vereenigd . . ."

»Wel, allemachtig, jij bent er ook een," riep Willem zijn makker haastig in de rede vallende. »Ons land te klein, om zich te kunnen verdedigen? En dan de tachtigjarigen oorlog? Jij laat je alles, geloof ik, wijs maken door dien stommen franschen knecht."

»Maar een heel groot land is toch beter dan een klein." zeide Piet eenigzins verlegen.

»Jawel, dat is voor het groote land veel beter, maar we spreken er nog wel eens meer over," zeide Willem en ging in huis.

WILLEM'S PLANNEN.

»Zoo, grootvader, heeft u de wandeling hierheen eens ondernomen?» vroeg Willem, toen hij binnenkomende den ouden man bij zijne moeder vond.

»Ja, ik kwam je moeder eens vertellen dat Napoleon zijn volk weer een nieuwe verrassing bereidt. Hij wil de regie hier invoeren, dat wil zeggen: nu is voor den tabaksverkooper al het voordeel weg. Nu wordt de tabak een alleenhandel van de kroon. Dat is een pil voor de tabaksverkoopers. Ze zullen, denk ik, nu hunne winkels wel allen kunnen sluiten.»

»Ai, dat zal de de Wit's ook niet bevallen,» zeide Willem, »ik liep daar net met Piet, die mij vertelde dat zij nog al geen verdriet hadden over de Franschen.»

»Je zult het hooren,» zeide zijn grootvader. »hoe ze nu zullen klagen. 't Is je dan ook zoo iets! Jongens, Jongens, zoo wordt nu de een, dan de ander geruineerd. Wat al een huizen zijn er in Amsterdam voor afbraak verkocht, en in vele andere steden eveneens. Wat zal het einde nog van dit alles zijn? stellig verschrikkelijk, want ik houd het er voor, dat de tyran niet zal ophouden ons te plukken, zoolang we nog kleeren aan het lijf hebben.»

Het was mevrouw Hoogendijk aan te zien, dat de tijding van de invoering der regie haar niet bijzonder trof; zij had al zooveel geleden, dat zij half onverschillig was voor dat wat haar niet persoonlijk aanging.

»Ik was daar zoo druk aan het praten met Piet,» zeide Willem, maar toen dacht ik op eens bij mijzelf, waarom zou Napoleon ons toch zoo haten? dat begrijp ik toch niet goed.»

»Wel, ik geloof niet dat hij ons haat, hij kent ons naauwelijks,» zeide de grootvader, »maar hij is, naar mijn inzien, iemand die verteerd wordt door eerezucht. Hij wil de oppermacht over Europa in handen hebben, en om dat doel te verkrijgen ontziet hij niets. Hij perst ons niet uit met het doel om ons ongelukkig te maken, maar hij maakt ons zoo rampzalig, omdat hij een onbereikbaar doel voor oogen heeft en daarom is geen belofte hem heilig. Toen koning Lodewijk hier de regeering aanvaardde, heeft hij gezegd dat nooit de kroonen van Frankrijk en Nederland op één hoofd vereenigd zouden worden, maar ofschoon het daardoor scheen, dat hij de rechten van ons land dacht te eerbiedigen, bleek het toch maar al te zeer hoe weinig hij te vertrouwen was. Toen zijn broeder niet naar zijne pijpen wilde dansen en toen deze het goed met zijn koninkrijk voorhad, ontnam hij hem de teugels van het bewind, en lijfde zelfs zonder een schijn van recht ons land bij het zijne in.»

Terwijl de oude heer zoo zat te praten, kreeg Willems moeder een brief van een harer kennissen uit Amsterdam. »Hè, begrijp eens,» zeide zij, uit haar brief vertellende, »daar is onze vroegere buurman, de oude van Tranen, briefbesteller geworden,»

Die vriendelijke heer met dien blaauwen bril? vroeg Willem.

»Ja, zoo'n fatsoenlijke en deftige man,» zeide mevrouw Hoogendijk. »Zijn pensioen werd niet meer uitbetaald en door de tierceering was zijn klein kapitaaltje bijna geheel versmolten, zoodat hij nog maar blijde is met dit postje, dat hem ten minste eenig inkomen geeft.»

»O, wie weet of ik er ook nog niet toe kom,» zeide de grootvader, evenwel op een toon als of hij dit voor vrij onmogelijk hield. Mevrouw Hoogendijk lachte er dan ook wat om.

Ja, we lachen er nu om, zeide de oude man, »maar de predikanten en zoovele ambtenaren zien maar geen geld, en al die oorlogen kosten zooveel. Waarom zou Napoleon niet nog eens aan het tierceeren gaan?»

»De hemel beware ons,» riep mevrouw Hoogendijk, »en toch nog liever goed dan bloed. Hij had mij alles mogen ontnemen, als hij mij mijne kinderen maar had laten houden. Die conscriptie is zoo'n daad van schreeuwend onrecht. . . .»

»Hm, hm, zeide de grootvader. »Daar hebben we 't al eens meer over gehad, Marie. In die conscriptie zit iets goeds, Het denkbeeld dat ieder burger op zijn tijd voor de veiligheid van zijn land moet waken is goed. Alleen maar,» liet hij er sneller op volgen, daar hij zag dat zijne dochter hem in de rede wilde vallen, nu worden onze zonen slechts gebruikt voor de willekeurige doeleinden.»

»Vermoord,» riep mevrouw Hoogendijk op heftigen toon.

»Het duurt lang voordat er tijdingen van Frederik komen, zeide de grootvader bedaard, „maar Arnold is immers kalm en wel in Groningen in garnizoen.»

„Ja, hij klaagt niet, maar och, hij zou ook niet klagen, al had hij het nog zoo naar, om mij geen verdriet te doen,» zeide mevrouw Hoogendijk.

»Zijn laatste brief was nog al heel opgewekt, moeder,» zeide Willem, »hij schreef immers nog dat hij een zijner kennissen een vers had helpen maken voor een bruiloft, en vroeg of u hem eens schrijven wilde wanneer wij hier de gouden bruiloft zouden vieren. Dan zou hij verlof zien te krijgen.»

„Ha, ha ha, die 's in de voorbaat, lachte de grootvader. »Tegen dien tijd lig ik naar alle waarschijnlijkheid al onder de groene zoden. En toch, al leef ik ook, ik houd niet van feest vieren.»

»Nu maar, grootpa, wij wel,» riep Willem. »Ik stel er mij veel pret van voor. Wanneer zal het zijn?»

»Als we nog bijna drie jaar verder zijn, in 1815, zeide Willem. »Voor dien tijd kan er nog vrij wat gebeuren. Mag ik u even naar huis brengen?» liet hij er vragend op volgen.

»Wel neen, jongen, ik kan den weg wel vinden,» zeide de oude heer, maar hij verzette er zich toch niet tegen toen zijn kleinzoon met hem medeging.

»Grootvader,» zeide Willem, terwijl hij naast hem voortliep, »zou het niet mogelijk zijn om de Franschen uit het land te jagen?»

»Wel neen,» zeide deze, »en zelfs geloof ik dat ge beter doet met niet zoo luid te praten, als ge zulke verzinsels hebt.»

Willem zeide er dan ook niets verder van, maar hij bleef er over na denken. »Als ik maar eens wat ouder was,» dacht hij, „mij dunkt dat ik dan, als ik aan het hoofd van een dapper leger stond, al vrij wat

zou kunnen uitrichten. De gedachte dat het goede recht aan onze zijde was zou dubbelen moed geven," en bijna zonder er aan te denken hief hij zijne hand in de hoogte, en liet die toen met kracht nederkomen als om een vijand te treffen.

Voordat hij thuiskwam had hij al een soort van plan voor zijn geest, Hij zou van zijne makkers een legerkorps vormen, — hij en zij werden ze niet ieder jaar allen een jaar ouder? — hij zou ze goed dresseeren en dan . . . dan zouden ze allen wel zien wat hun te doen stond. In volle ingenomenheid met dit plan van weinige minuten oud deelde hij het zijne moeder mede, die niet kon laten te glimlachen over de opgewondenheid van haar zoon. »En er zal natuurlijk nog veel over te bepraten zijn met Piet en de anderen," vervolgde Willem, »maar ik vindt dat ieder die mede wil doen eerst eeuwigen haat tegen de Franschen moet zweeren. Ik ga nu voortaan elken morgen naar de kazerne en zal daar goed het exerceeren zien te leeren."

Hij rabbelde maar al door, maar eindelijk riep hij: „en wat zegt u er nu wel van, mama? Is 't geen mooi plan?"

»Zeker als gij er pret aan hebt," begon zijne moeder, maar Willem viel haar dadelijk in de rede met een »maar 't is niet om de pret, 't is om 't nut."

»Hoor eens, Wim, je bent immers wijs genoeg om te begrijpen dat dat klinklare onzin is. Wat zoudt ge nog beginnen al hadt ge eens een vijftig jongens? maar," voegde zij er dadelijk bij, „ik heb er niets op tegen, het doet mij altijd bijzonder veel plezier als gij vroolijk zijt, daarom laat ik je veelal vrij in uw spelen. Nu geef ik je echter den raad, om uw plan eenigzins te wijzigen."

Het begon Willem al een beetje te spijten, dat hij er met zijne moeder over gesproken had, maar toen zij hem den raad gaf, om aan geen der jongens het doel te laten merken, dat hij zich voorstelde, begreep hij toch dat die wenk nuttig en goed was en besloot hij dien op te volgen. Men kon niet te voorzichtig zijn.

Willem sliep dien nacht even rustig als anders, maar daar hij totdat hij insliep en weder zoodra hij wakker werd over zijn plan dacht, scheen het hem toe, dat hij geen oog gesloten had. Hij kleedde zich spoedig aan en holde zoodra hij ontbeten had naar de kazerne, om daar zijn eerste les te krijgen. Niet zonder eenigen schroom betrad hij het besloten

plein voor het gebouw der kazerne. Het was toch best mogelijk, dat hij dadelijk zou worden weggejaagd. Maar wie niet waagt, „wie niet wint,” dacht hij en keek naar de soldaten, die allen druk bezig waren met verschillende werkzaamheden. Zij zagen er geen van allen heel praatjesmakerig uit, en Willem aarzelde dus langen tijd voor dat hij er een durfde aanspreken. De eerste dien hij een vraag deed bleek een Franschman te zijn die geen antwoord gaf, de tweede was insgelijks een vreemdeling, die zoo binnensmonds sprak, dat Willem niet eens hoorde in welke taal hij antwoordde. Een derde, die aan het oppoetsen van paardentuig was, bekeek Willem van 't hoofd tot de voeten, toen deze hem vroeg: »wel goede vriend, kunt gij mij ook zeggen hoe het exerceeren gaat?» bromde lam genoeg,” en vervolgde zijn werk.

»Dat geeft mij weinig licht,” zeide Willem lachend in zich zelf. Hij begon reeds te vreezen dat hij de gewenschte inlichtingen niet zou krijgen, toen een oude snorrebaard, een sergeant, die een pijpje rookend tegen een deurpost stond, hem aansprak.

Willem maakte spoedig gebruik van deze gelegenheid om hem te vragen, hoe men het moest aanleggen, om het exerceeren goed te leeren.

»Jij gaat zeker op school, jongeheer?» vroeg de sergeant.

»Ja,” zeide Willem eenigzins verwonderd.

»En wat leer je daar alzoo?» vroeg de sergeant blijkbaar in een spraakzame bui.

»Van alles,” zeide Willem, rekenen en lezen, aardrijkskunde, fransch, geschiedenis, . . .”

»Halt,” riep de oude. »Hoe leer je geschiedenis?»

»Driemaal in de week een les leeren van twee en een halve pagina en als we die dan opgezegd hebben, vertelt de meester er nog wat bij en soms . . .,”

»Maar als je niet eerst had leeren leezen, zou je geen geschiedenis kunnen leeren,” viel weer de soldaat Willem in de rede.

»Natuurlijk niet,” was het antwoord.

»Nu,” zeide de sergeant, blijkbaar nog al ingenomen met dit staaltje van zijn redeneerkunde, »zoo gaat het nu net precies met het exerceeren. Je begint met te leeren loopen. Dat is zooveel als ons a. b. c.”

»Loopen,” riep Willem op half minachtenden toon.

»Ja, loopen. Dat is zoo gemakkelijk niet. Ik wed dat gij niet eens goed in de pas kunt staan, zeide de sergeant.

»Sta ik dan zoo niet goed recht?» vroeg Willem.

»Wel neen, zóó moet je staan. Zie je? zóó» zeide de sergeant, terwijl hij de goede positie aannam. »De hielen tegen elkander aan; de voeten een weinig naar buiten; de knieën gestrekt; het lichaam recht op de heupen; het bovenlijf min of meer voorover; de schouders . . . maar holla, val niet,» brak hij zichzelf af, daar Willem, die zijne knieën al te zeer gestrekt had, eene zijdelingsche beweging maakte.

»De schouders?» herhaalde Willem vragend, begeerig om meer te hooren.

»De schouders terug getrokken; de armen hangende; de palm der hand een weinig achterwaarts gekeerd; de pink achter en tegen de naad van de broek; het hoofd recht en de oogen vooruit;» zeide de sergeant en liet er dadelijk opvolgen: en als je nu jezelf in den spiegel kondt zien, zou je wel lachen om de stijve vertooning, die ge op die wijze maakt.»

»Ik denk dat exerceeren moeilijker is dan ik dacht,» merkte Willem aan, terwijl hij zijne gewone houding weer aannam.

Dat kan ik bezwaarlijk beoordeelen,» zeide de man.

»Maar door oefening moet het te leeren zijn,» zeide hij als totzichzelf.

Nu, die stommelingen leeren het wel,» verzekerde de sergeant naar vier rekruten wijzende, die met een korporaal naderden. »Holla, lompert, zal je voor den dit en dat eens aanslaan, als je mij passeert?»

De nieuweling voldeed bevende aan het bevel. De korporaal kreeg een schrobbeering, dat hij beter op moest letten, en de »manschappen» gingen voorbij. Willem keek hen achterna en zeide toen: »ik wilde zoo heel gaarne goed leeren exerceeren. Zijn er geen boeken waar alles er van in staat?»

»Ja, en als ik er een bezat zou ik het je met plezier leenen,» zeide de sergeant, »want gij gaat zeker later ook onder dienst?»

Willem had geen tijd tot antwoorden. De schoolklok deed zich hooren en hij holde dus voort zoo hard hij loopen kon. Hij zag niet op en bespeurde het dus niet, dat de heer Etienne strijkelings langs hem voorbij ging. Deze had evenwel zeer goed den redder van zijn zootje herkend en toen hij bespeurde dat de oude sergeant hem met blijkbaar welgevallen nakeek, vroeg hij dezen of hij hem kende. Waarschijnlijk deelde deze zijn officier Willem's wensch mede en was de heer Etienne blij dat hij iets wist, waarmede hij den knaap genoeg kon doen, ten minste Willem

vond, toen hij dien namiddag uit school terug kwam, een klein pakje aan zijn adres op de tafel liggen.

Met ongeduldige haast beet hij het touwtje los, zijn zakmes was niet gauw genoeg te vinden, scheurde het papier er af en vond eene handleiding over de exercitiën en manoeuvres."

»O, mijne lieve, goede beste moeder, wat zijt ge toch altijd bedacht op mijn genoegen," riep Willem dadelijk en hij pakte zijne moeder om de hals en kuste haar.

»Maar ik weet er niets van af," zeide Mevrouw Hoogendijk lachende om den aanval van hartelijkheid.

»Neen, dat boek komt daar zeker van zelf, daar heeft u zeker volstrekt de hand niet in gehad," zeide Willem.

»Neen, in ernst niet. Ik weet er stellig niets van dan dat dit pakje hier door een kleinen jongen aan de deur is afgegeven," zeide mevrouw Hoogendijk.

»Nu, zal u dan dien kleinen jongen eens hartelijk voor mij bedanken? vroeg Willem, die in het vaste geloof bleef, dat zijne moeder hem deze verrassing bereid had. Zij deed haar best om er hem van te overtuigen, dat zij er niets van wist, maar zij slaagde toch maar half, want hoezeer er niets vreemds in lag, dat iemand hem een geschenk gaf, kon toch niemand op het denkbeeld komen om hem juist dit boek te zenden.

»Want ik heb er tegen niemand over gesproken," zeide Willem. »O, nu weet ik het, gij hebt tegen grootvader gezegd...."

»Ik heb vader niet gesproken," zeide mevrouw Hoogendijk dadelijk.

»Ik kan mij niet begrijpen, dat die sergeant waar ik u van vertelde," begon Willem al nadenkende, maar als zijne moeder er stellig niets van wist dan moest hij toch....

Voor alles moest die onzekerheid ophouden. Willem zette zijn pet op en sloeg spoedig den weg in naar de kazerne. Dat trof gelukkig, hij kwam den ouden sergeant al tegen. Willem liep hem dadelijk te gemoet, maar de goede luim van den krijgsman was voorbij en hij stond »de kwâjongens' niet altijd te woord. »Geef je ze de vinger, ze nemen de hand," bromde hij in zichzelf en hij wilde Willem voorbijgaan, maar deze stoorde zich niet aan de booze blikken van den onderofficier, die hij trouwens geheel anders uitlegde en begon hem te vertellen hoe hij in zijn schik was met het boek....

»Boeken? 'k heb geen boeken, dat moet er nu nog bij komen. Voortaan zal een arm mensch niet eens meer tabak kunnen krijgen...» Hij brak zijne brommerij af door een pruim uit zijne koperen tabaksdoos te nemen en van deze pauze maakte Willem gebruik, om nogmaals op het hem toegezonden boek terug te komen, evenwel werd het hem daarbij hoe langer hoe duidelijker, dat de man onschuldig was aan het bedoelde feit en hij keerde dus onverrichter zake naar huis terug. Zijne moeder had inmiddels te vergeefs in boek, omslag, touwtje en lak een spoor van den gever gezocht en was even onzeker als haar zoon.

Het lag misschien eenigzins voor de hand, om te denken dat de heer Etienne de vriendelijke zender was van dit welkome geschenk, maar al kwam deze gedachte een oogenblik bij Willem op, toch verwierp hij die dadelijk geheel. Hoe kon deze toch zijn wensch geraden hebben?

»Nu, misschien brengt de tijd ons de oplossing nog wel eens van dit raadsel,» zeide Willem, »voorloopig bewaar ik mijn dank dan maar in mijn hart,» en zonder er zich verder over te bekommeren, besloot hij nu maar zooveel mogelijk nut van zijn boek te trekken. Hij ging het eerst lezen van a tot z en leerde er toen die gedeelten uit van buiten, die hij het eerst noodig had. Hij stelde zijne makkers voor om voortaan elken middag soldaatje te spelen, maar niet meer op zoo'n flauwe kinderachtige manier als vroeger. »We moeten ons nu in ernst oefenen,» stelde hij voor en zij allen vonden het goed, vooral daar Willem de hoofdleiding op zich nam.

Van toen af aan begonnen de oefeningen geregeld, en het weder moest al heel nat zijn dat de troep verhinderde uit te trekken. Het vuur van den jeugdigen aanvoerder bezielde ook de anderen al spoedig, ofschoon zij niet als hij een doel voor oogen hadden. Over dat doel sprak hij voorloopig met niemand, hoezeer hij er dikwijls lust aan had, want het was hemzelf volstrekt niet helder hoe dat ooit ten uitvoer zou zijn te brengen.

NIEUWE RAMPEN.

»Weet je waar ik wel lust aan had?» vroeg Piet eens op een middag voor de exercitie en liet er in denzelfden adem op volgen: »om van avond bij alle Franschen hier in de stad de ramen te gaan inslaan.»

»Hoor ik dat dienzelfden Piet de Wit zeggen, die er nog verleden week pedant op was, dat hij door een Franschman voor een landsman werd gehouden?» vroeg Willem een geval aanhalende, waarbij Piet zich een weinig belachelijk had aangesteld.

»Geen gekheid, Willem, daar ben ik nu niet voor gestemd,» riep Piet. »Help mij liever eens overleggen of het niet mogelijk is, om eens met ons allen wat ruiten in te gooien,»

»Maar hoe ben jij zoo op eens veranderd? Wat is er gebeurd?» vroeg Willem.

»Wel heb je dan niet gehoord van gisteravond?» vroeg Piet.

Neen, Willem wist er niets van en nu vertelde Piet hem hoe zijn vader in zeer geheime bewaarplaatsen eerst kruidenierswaren had verborgen en later een groote hoeveelheid tabak.

»O, om de belasting te ontduiken?» vroeg Willem.

»Papa had alles eerlijk gekocht en betaald,» zeide Piet ontwijkend, en Napoleon is dus de dief, niet wij. . . .»

»Spreek toch niet zoo hard,» zeide Willem, jij bent anders zoo voorzichtig.»

»Ja, anders,» riep Piet heftig, »anders, maar toen was er ook nog geene huiszoeking door de douanen bij ons gedaan, toen hadden ze mijn vader ook nog niet voor een bedrieger uitgescholden, toen hadden ze ons ook niet van ons eigen goed beroofd, toen kenden wij de schelmen nog niet zoo als nu.»

»En weet je aan wien we dat alles naar alle waarschijnlijkheid te danken hebben?» vroeg Piet, nadat hij zijn vriend eene herhaalde beschrijving had gegeven van het tooneel van den vorigen avond.

»Misschien wel aan dien Franschen knecht, waar gij 't altijd zoo druk over hadt,» vroeg Willem,

Hij had het net geraden. Ja, die man had den rol van verklikker gespeeld, omdat de heer de Wit hem uit zijne dienst had ontslagen, daar de nering zoo begon te verslappen.

»Hoe echt gemeen,» zeide Willem.

»Nu, wat dunkt er je van?» vroeg Piet, »zullen wij de glazen eens hier en daar gaan inslaan?»

Willem had er wel ooren naar, hij deelde Piet mede hoe hij met de oprichting van zijn leger altijd beoogd had om de Franschen te plagen, maar de strenge maatregelen der politie maakte hen toch, nu zij er eens goed en bedaard over spraken schroomvallig, om iets te doen waarvoor zij onmiddelijk in de gevangenis zouden zijn gekomen.

»Wij moeten eerst zoo sterk zijn, dat we de bezetting hier in de stad de baas kunnen worden,» zeide Willem, »nu is er nog geen denken aan, maar als we daartoe ook eenmaal bij machte zijn, dan zullen we een goeden slag slaan. Dan gaan wij als de beeldstormers van stad tot stad en zullen even als zij zoo de schrik in aller harten storten door onze verschijning, dat wij de Franschen het land uitgejaagd hebben voordat zij er op verdacht zijn.»

»Op die manier zullen onze namen nog in de geschiedenis vermeld slaan,» zeide Piet en hij werd niet minder dan Willem door zoo'n schitterend vooruitzicht opgewonden. Over de onmogelijkheid van de uitvoering dachten zij maar niet, want alle zwárgigheden waren in de verte, en zoo de een die soms opperde, de ander nam ze dadelijk insgelijks met woorden uit den weg. Piet begreep zeer goed het belang van er nog met geen der anderen over te spreken. Er waren toch altijd jongens, die niet konden zwijgen, en als de politie eens achterdocht had, zouden alle bijeenkomsten stellig verboden worden.

Meer dan ooit ingenomen met zijn plan, dat hem, nu hij er eens met Piet over gesproken had, nog veel mooier voorkwam dan vroeger, keerde Willem huiswaarts, waar hij zijne moeder in tranen vond. Schoon dit wel eens meer gebeurde — daar zij steeds even bedroefd bleef, zoowel over

den dood van haar echtgenoot als over de onzekerheid waarin zij verkeerde ten aanzien van haar zoon Frederik — bespeurde Willem toch al dadelijk dat er thans eene bijzondere reden voor moest zijn.

Eenige oude couranten en een paar brieven benevens nog eenige papieren bedekten de tafel voor haar ; maar zij las er niet in. Met haar zakdoek wischte zij de tranen af, die rijkelijk uit hare oogen stroomden toen Willem binnenkwam.

„Hoe is het? vroeg hij deelnemend. „Toch geen slechte berichten uit Groningen?”

„Ja, Arnold moet ook weg,” snikte mevrouw Hoogendijk, terwijl zij Willem den brief zijns broeders toehield. Deze begon eerst zacht, maar op verzoek zijner moeder hardop te lezen :

Mijne lieve moeder!

O, hoe gaarne wenschte ik dat ik u de lezing kon besparen van dat wat ik u nu ga vertellen, maar ge zoudt het toch spoedig moeten vernemen en daarom schrijf ik het u maar liever zelf. Zooals u weet, is keizer Napoleon thans in Rusland. Volgens de couranten heeft hij daar niets dan voorspoed, maar er loopen hier allerlei praatjes, dat die berichten valsch zijn, en dat de fransche wapenen alles behalve voorspoedig zijn. Wat hiervan zij, ik weet het niet, maar wat ik wel weet is, dat wij overmorgen op reis gaan. Ik had altijd nog gehoopt dat het een vergissing was, want gij weet wel dat ons stellig beloofd was, dat wij nooit buiten het land zouden behoeven te gaan? Nu, voor omstreeks veertien dagen liet mij de schrijver van onze compagnie een brief zien, waarin wij den keizer smeekten, om een deel te mogen uitmaken van de groote armee.

Wat beteekent dat?” vroeg ik. Wie wil een deel uitmaken van de groote armee?”

Wel, jij en ik en wij allen, onze geheele cohorte brandt van verlangen om zich dood te laten schieten,” zeide hij.

Ik dacht eerst, dat de man dronken was. Wat een onzin! Ik het land uit om te vechten? Nu, ge weet wel, lieve moeder, hoe ik daarover denk. Maar dat doet er niet toe, eenige dagen daarna zette ik mijn naam onder dien bewusten brief. Ik word nog woedend als ik er aan denk, maar wij werden er toe gedwongen. De onderofficiers werden met degradatie en wij

met opsluiting bedreigd, als we niet dadelijk onze namen teekenden. Tegenstand was dus nutteloos en daarenboven, het was toch reeds besloten, dat we zouden gaan. Hierbij zend ik u een afschrift van dat ellendige, leugenachtige smeekschrift. Vaarwel, lieve moeder. God geve dat ik u in gezondheid mag terugzien. Hoe dikwijls zal er aan u gedacht worden door uwen u zoo innig liefh. zoon

Arnold.

Groningen, 1 Oct. 1812.

„Is dit het smeekschrift? vroeg Willem het andere papier opnemende, dat zijn moeder hem zwijgend toeschoof. „Ook maar hardop?” liet hij er op volgen en las :

Sire !

Onze gelederen zijn geschaard, reeds kunnen wij met de wapenen omgaan. De wet, die ons gebiedt de kusten en het binnenste van het rijk te bewaren, kan onzen ijver en de verknochtheid aan Uwe Majesteit geen palen zetten. Daar wij in het binnenste van het rijk van weinig nut kunnen zijn, dat is toch door de liefde die de Franschen voor u hebben genoegzaam bewaard, nemen wij de vrijheid U. M. te smeeken, om ons naar de groote armee op te roepen.

Wij zweeren aan U. M. dat, zoo wij, ondanks onze pogingen, niet met den moed van U^r M^s oude keurbenden, die den keizerlijken Adelaar op de wallen van Smolensko en Borodino geplant hebben, kunnen wedijveren, wij ten minsten haar door onze verknochtheid voor uwen doorluchtigen persoon zullen evenaren. Hoe gelukkig zouden wij zijn, indien bij de herinnering aan onze cohorte U. M. geliefde te zeggen: „ik ben er tevreden over geweest.”

Hierop volgden de handteekeningen van den kolonel, de hoofd- en onder-officieren en van verschillende soldaten.

„Hoe schandelijk,” riep Willem verontwaardigd uit, maar zijne moeder schreide. Zij dacht er slechts aan, dat zij nu Arnold ook niet weer zou zien. Tot nog toe had zij geregeld tijding van hem gekregen, maar voortaan . . . o, nu zou 't zeker net gaan als met Frederik, dat zij niets meer van hem hoorde en dus daaruit moest opmaken, dat hij niet meer leefde.

Willem ging met de brieven naar zijn grootvader, »Toe maar, ja maar, zoo moet het komen,» zeide deze. „Op die manier helpt het ons niet, al lijdt hij een nederlaag. Ik had ook al gehoord, dat het in Rusland alles behalve „mooi weer en lange dagen” was en hoopte al dat wij daar nut van zouden kunnen hebben, maar als nu onze strijdbaren het land worden uitgehaald, krijgen wij nooit onze vrijheid terug,» en de oude man boog bedroefd zijn hoofd.

De tijden waren ook zoo bitter rampspoedig en zij werden het nog dagelijks meer. Elke dag letterlijk bracht nieuwe grieven tegen de geweldige overheersching. Somber eindigde het jaar 1812, somber begon het nieuwe. In een van de eerste maanden van dat jaar werden alle zonen van aanzienlijke huizen opgeroepen, om als gardes d'honneur van den keizer naar Parijs te komen. Deze oproeping was in den vorm van eene beleefde uitnoodiging, maar wie de vrijheid nam om de aangeboden eer van de hand te wijzen werd behandeld als een wéerbarstige. Het is bekend hoe toch meer dan een weigerde te gaan, maar wie weet hoe slecht hun dien tegenstand te staan zou zijn gekomen, als niet het tijdstip nabij was geweest, dat Nederland het juk kon afschudden.

ORANJE BOVEN!

Wie uwer, mijne lezers, herinnert ze zich niet, die prettige November dagen, toen wij het halve eeuwfeest vierden van Nederlands herstelling in 1813? toen we allen, rijk en arm, jong en oud, getooid waren met dezelfde kleur? toen uit alle woningen op alle plaatsen de driekleur en de oranjevaan wapperden, toen ieder zich beijverde om op eigene wijze zijne blijdschap te toonen? 't Waren onvergelykelyk gelukkige dagen. Hoe goed verplaatsten ze ons in dien tijd, toen onze grootouders jubelden over de herkrege*n* vrijheid.

Hoe heerlijk was het einde van dat jaar 1813 voor hen! Na den schandelyksten druk, de heerlijkste vrijheid; na de willekeurige dwingelandij van een vreemden overheerscher, een vaderlyke regeering van den zoo beminden afstammeling van het huis van Oranje.

Het bestek van dit verhaal gedooft niet dat wij stilstaan bij de gebeurtenissen, die u trouwens allen evengoed bekend zijn. Niet waar? ge ziet, als het ware, Molitor met zijne Franschen wegsluipen uit Amsterdam, het volk daar onder geraas en getier de fransche wapenborden afrukken, de wachthuizen der douanen verbranden, de fransche ambtenaren daar met levensgevaar ontkomen; ge ziet er de angst van het bestuur en den intocht der Kozakken. 't Is ons, als komen wij in den Haag den graaf van Hogendorp tegen met zijne Oranjekokarde, en als deelen we in de algemeene vreugdekreten, toen de prins te Scheveningen aan wal stapte.

Ook in de stad van Willem's inwoning was het Oranje boven, ook

daar was ieder even gelukkig over de herkregeu vrijheid. Zijn grootvader deelde met kwistige hand geld uit voor de versieringen der huizen in de achterbuurten, terwijl zijn eigen woning van boven tot beneden met bloemen getooid, en des avonds geheel met waskaarsen verlicht, het bevaligste kijkje van alle andere, eveneens geillumineerde gebouwen gaf. »Nu maar geen kosten ontzien,» zeide hij, »grooter feest beleven wij nooit weer, en al leefde ik ook geen dag langer, ik zou tevreden heengaan. Goddank wij wonen weder in een vrij land.»

»Komt, jongens, tast nu toe, 't is Oranje boven,» zeide hij, toen Willem met zijn leger aankwam, en de oude man schonk zelf oranjeli-keur en presenteerde oranjegebak, dat grootmoeder voor den gaande en den komende had gereed gezet.

Neen, maar op zoo'n bende en die niet eens allen hunne voeten hadden afgeveegd, had de oude vrouw niet gerekend, de voorraad raakte geheel op, en meer dan eene rimpel kwam er op het gewoonlijk zoo effen voorhoofd. Grootvader stoorde zich er niet aan, als de voorraad op was, moest er maar meer worden gehaald, en wie kon in zulke dagen denken aan voeten afvegen?

Grootvader lachte eens, en Willem en zijne vrienden lachten ook, en de geheele troep ging vroolijk verder met het Oranjevaandel, dat mevrouw Hoogendijk op Willems verzoek had genaaid.

Het behoeft wel bijna niet gezegd te worden, hoe blijde Willem en Piet waren over de omwenteling. Nu zouden zij de Franschen eens ferm kunnen toetakelen: zij kozen zich dadelijk eene familie uit, waar zij beide bijzonder veel op tegen hadden, en besloten daar tegen den avond op los te trekken, om daar de boel kort en klein te slaan. Ongelukkig ontmoetten zij den burgemeester. »Zoo, jongens,» riep deze, toen hij de vroolijke troep zag, kom jullie mij helpen? dat is goed. Ik draag jullie gezamenlijk op om mede zorg te dragen voor de rust in de stad. Ik vrees dat het volk plundering in het hoofd heeft, en dat moeten wij voorkomen. Hier, je handen er op, dat gij allen de rust zult helpen bevorderen.»

Voordat de jongens het eigenlijk zelf wisten, hadden zij hunne handen gelegd in die des burgemeesters. Deze had zeker iets van hun plan gehoord en er op deze handige wijze een punt voorgezet.

Willem keek zoo zwart als roet. Rust bewaren? daar was ook wat aan. De rust van die Franschen te verstoren, dat zou zoo prettig geweest zijn,

neen, nu was er niets aan. Toch, hij wilde met zijn troep de stad een paar malen doorloopen, misschien was er toch nog een avontuur op te pikken. De eerste dag was bijna om en behalve dat zij hier en daar ook bij Willem's grootvader, zooals we reeds zagen, werden binnen geroepen, hadden zij weinig afwisseling. Dat viel Willem uit den gis. Hij was wel blijde omdat de Franschen weggingen, maar zoo gaarne had hijzelf een werkdadig deel aan dien aftocht gehad. Het doel dat hem zoolang voor den geest gezweefd had, was nu zoo op eens geheel weg.

In deze stemming slenterde hij met een paar kennissen 's avonds langs een achterstraatje, toen hij op eens zijne eigene gedachten hoorde uitspreken.

»Ik zeg, Mie, as we z'allemaal zoo maar stil laten aftrekken, daar heb je niet veel aardigheid van,» zeide eene heesche vrouwenstem.

Willem bleef staan, en hoorde verder door eene andere vragen: »en wat zou jij dan willen? mij dunkt, 't is al mooi genoeg dat een mensch nu eens weer zijn koffie voor den gewonen prijs zal kunnen krijgen en dat het manvolk weer een pijp zal mogen rooken.»

»Ja, da's allemaal goed en wel,» zeide de eerste spreekster, »doch ik zeg maar, zouden wij de Franschen zoo maar stillekens laten heengaan? Ze hebben goed en bloed van ons genomen, en als ze eenmaal weg zijn, kunnen we 't nazien.»

»Ja da's waar,» vielen er een paar stemmen in.

»Die fransche hond, die altijd zoo'n bonjour maakt bij de loting,» vertelde de eerste spreekster, »gaat morgen hier van daan. Het schip leit achter zen huis klaar. Ik weet het sekuur, want men dochter heeft er gediend. Ze dacht er wat te verdienen, maar 't schaap, wat heeft ze er van gehad? slechte behandeling en geen cent geld. Ze bennen thuis van kommandeeren, maar niet van eerlijk betalen, dat volk.»

Natuurlijk wist ieder een staaltje bij te brengen van wat hij of zij had te lijden gehad van dezen of genen Franschman, en vooral zij die zonen onder dienst hadden waren erg gebeten op den heer Etienne. Deze toch, was de bedoelde persoon.

Het gesprek werd eenigen tijd op dezelfde wijze voortgezet, en het getal der belangstellende omstanders werd hoe langer hoe grooter.

»Ik zeg al,» zeide de eerste spreekster, als we morgen eens een handje gingen helpen bij het inpakken en we zorgden er eens voor, dat hij niet al zijn onrechtvaardig verkregen goed het land uitsleepte...»

Er waren een paar die dadelijk op weg wilden gaan om bij den Franschman te plunderen, maar de vrouw met de schelle stem, die een overwicht op de anderen scheen te hebben, wilde daar niet van hooren. »De policie moet eerst naar het andere gedeelte der stad gelokt worden onder het een of ander voorwendsel, want we moeten oppassen dat wij geen van allen in den kijker loopen,» besliste zij.

De afspraak werd zoo geregeld gemaakt als men niet van zoo'n volksooploop verwacht zou hebben, en toen het plan beraamd was, ried de vrouw die alles op touw had gezet om nu spoedig uiteen tegaan. Willem en zijne vrienden verwijderden zich ook snel.

»Dat zal een herrie zijn,» zeide Willem, »daar moeten we bij zijn.»

»Ik wou dat het al morgen was, en dat ik ze al bezig zag,» riep Piet. »Sedert ze mijn vader zoo slecht behandeld hebben, gun ik ze alles kwaads.»

»En ik ben nooit bij die Etienne's aan huis geweest,» zeide Willem, blijkbaar bij zichzelf nagaande dat hij geene edele plannen in zijn hoofd had.

»Ik ook niet,» zeide Piet. »Allard is eens bij mij geweest, maar ik nooit bij hem.»

»Ik heb dien jongen nooit weer gezien na den middag toen ik hem uit het water haalde,» zeide Willem.

»Dat geloof ik wel, hij is eerst lang ziek geweest en is toen voor herstel van zijn gezondheid naar zijn eigen land getrokken, waar ze eigenlijk noóit een van allen vandaan hadden moeten komen,» merkte Piet aan.

»Nu, morgen gaat de laatste hier uit de stad,» zeide Willem, en daar zij zoo al pratende bij het huisje zijner moeder aangekomen waren, noodigde hij hen om binnen te komen. Ofschoon zij het nu eigenlijk wel op hunne vingers hadden kunnen narekenen, dat mevrouw Hoogendijk het niet goed zou vinden dat zij zich aan de plundersaars aansloten, waren zij toch te zeer vervuld met hetgeen zij gehoord hadden, dan dat zij er niet over zouden hebben gesproken, en geen vijf minuten duurde het of Willem's moeder wist er alles van af. Een afkeurend hoofdschudden toonde Willem al dadelijk aan hoe zijne moeder er over dacht. »Neen moederlief,» riep hij, »ge moogt er u niet tegen verklaren. Wij zullen geen kwaad doen, maar we willen er de pret van hebben om er bij te zijn, en er naar te kijken.» Mevrouw Hoogendijk zeide dat zij iets beters wist: de knapen moesten helpen de plundering te voorkomen.

De gezichten van de jonge soldaten betrokken, neen, daar was niets aan, maar Willem's moeder wist er hen zoozeer voor op te winden, dat zij er ten laatste bepaald schik aan kregen.

Willem ging nu als afgevaardigde naar het huis van den heer Etienne, en vroeg dezen te spreken. Mijnheer was niet te spreken, hij had het te volhandig.

„Maar ik moet uw heer spreken,” zeide Willem en zich op eens bedenkende, liet hij er op volgen: „zeg eens aan uw heer dat Willem Hoogendijk hem iets heel belangrijks heeft te vertellen.”

Nu verscheen de heer Etienne spoedig. „Hij komt mij stellig nog eens aan mijne verplichting herinneren,” dacht deze, en vroeg ook in die veronderstelling: „zoo, mon ami, kan ik u nu ergens in van dienst zijn?”

„Ik kom u mijne diensten aanbieden,” zeide Willem, en nadat hij alles medegedeeld had, wat ons bekend is, liet hij er op volgen: „mijn vijftig soldaten zijn goed gedresseerd, en ik sta er u borg voor, dat ze gewillig en voorzichtig zullen zijn.”

„Zoo, ben je aan het exerceeren gegaan?” vroeg de heer Etienne, die zich daardoor verried als den gever van het bewuste boek. Willem verbaasde zich, maar daar er nu heel veel te bepraten en zoo weinig tijd was, maakte hij er maar geen aanmerking op, toch maakte deze de ontdekking dat hij nog meer in zijn schik was met den goeden raad zijner moeder. De heer Etienne zelf maakte trouwens ook te veel haast; hij wist zeer goed, hoe het gemeen op verschillende plaatsen bij de Franschen geplunderd had, en was dankbaar voor de waarschuwing. Had hij zijn hart vrijuit gesproken, hij zou misschien bedankt hebben voor de hulp van zoovelen, maar hij wilde Willem ongaarne teleurstellen, en daarom zeide hij maar dat hij gaarne gebruik zou maken van de diensten van zijn leger, en toen hij de troep in werking zag, was hij er zeer mede ingenomen.

Willem en zijne makkers vormden een keten van het schip tot in de verschillende vertrekken en op de trappen, en toen nu alle kleine stukken op die wijze van hand tot hand gingen, was het schip in een omzien geladen en het huis ledig op eenige groote meubels na, die sterker handden vereischten.

's Nachts ten twee ure trok de troep heen, zeer voldaan over dit heldenstuk en over de gulheid van den Franschman, die gezorgd had dat het zijne ijverige helpers aan niets ontbrak.

»En nu zult ge toch niet weigeren een kleine gedachtenis aan te nemen?» vroeg de heer Etienne.

»Ik dank u, ik heb reeds een geschenk van u, waar ik zeer veel dienst van gehad heb,» zeide Willem en verwijderde zich.

»Maar hebt ge nog niet een wensch . . . ?» begon de heer Etienne hem tegenhoudend.

»Dat Napoleon hier nooit weer de baas worde,» zeide Willem zacht, maar toch voor den heer Etienne verstaanbaar. Deze beet zich op de lippen, maar bood rijkelijk geld aan de jongens die nu aftrokken. Sommigen bedankten, maar velen staken begeerig hunne handen uit. Onder een vroolijk: 't is Oranje, 't blijft Oranje' trokken zij heen en sliepen spoedig allen even rustig in.

Dit was wel het grootste wapenfeit dat Willem met zijn leger verrichtte, maar al was hij ook veel minder werkzaam bij de bevrijding van ons land dan hij vroeger altijd gehoopt had, toch deelde hij zeer in de algemeene opwinding.

DE TERUGKOMST.

Mevrouw Hoogendijk was gebogen onder haar leed. Nederland was weder vrij, ieder verheugde zich, de handel herleefde, de schepen konden weer onbelemmerd heen en weer varen, 't was als het ware overal een nieuw leven, maar in haar huis, in haar hart waren zooveel plaatsen ledig. Zij voelde het zoo diep! Was Willem thuis, dan droeg zij hare smart met meer gelatenheid, maar zoodra hij uit was, perstte het gevoel van eenzaamheid steeds bittere tranen uit hare oogen. De onzekerheid waarin zij verkeerde aangaande het lot harer zonen, martelde haar. Van Frederik had zij al in zoo langen tijd niets gehoord, dat zij hem wel dood moest wanen. Zij wist toch dat hij mede naar Rusland gegaan was, en hoe weinigen waren er van daar terug gekomen!

Maar meer nog dan over Frederik, tobde zij in den laatsten tijd over Arnold, van wien zij slechts twee brieven ontvangen had nadat hij vertrokken was. Waar zou hij zijn? zou hij nog leven? Zou hij ook hier of daar ziek liggen? Zou hij dit? Zou hij dat? honderden zou's werden gedurig onwillekeurig weer gevraagd door de bedroefde moeder, maar niemand kon er een antwoord op geven.

»Het oog naar boven. Vertrouw op God. Hij verlaat de zijnen niet,» zeide de grootvader, als zijne dochter hem hare bekommering mededeelde, en dan wees hij op de verwonderlijke en heerlijke bevrijding van ons land. »Toen ons land zoo verdrukt werd,» zeide hij, »scheen het wel niet mogelijk, dat het ooit weder vrij zou kunnen worden, en zie nu eens hoe dat alles terecht is gekomen. Wie weet hoe ook gij spoedig verblijd zult worden, door den onverwachten terugkeer uwer kinderen.»

Of de oude man dit werkelijk geloofde, dan wel of hij maar zoo sprak om zijne dochter te bemoedigen, hij wist het misschien zelf niet, maar het stak mevrouw Hoogendijk steeds een riem onder het hart, als iemand anders over den mogelijken terugkeer harer zonen sprak.

»En grootvader, weet u, wat ik er nu eindelijk door heb gekregen?» vroeg Willem, »dat ik soldaat mag worden als Arnold of Frederik terug komt,» en hij knipte veel beteekenend met zijne oogen. Blijkbaar was dit gezegde een balletje, dat hij zoo maar eens opwierp.

»Kom, Marie, »dat is goed dat ge den jongen zijn zin geeft,» zeide de oude heer. »Wel ja, heeft hij lust om soldaat te worden, dan zie ik geen reden om daar zoo erg tegen te zijn. Wij haten die conscriptie, maar 't moet er toch toe komen dat onze zonen allen dienen. Menigeen heeft er vrij wat op tegen, hen die er voor zijn moet men er niet afkeerig van maken.»

Mevrouw Hoogendijk schoof op haar stoel heen en weer, zij begon haast te krijgen om naar huis terug te keeren, en zoodra zij er geschikt tusschen in kon komen, wenkte zij Willem om met haar mede te gaan. 't Was zoo etenstijd, beweerde zij. Willem vond wel dat zij nog tien minuten tijd hadden, maar zijne moeder moest nog even in de keuken wezen en bleef er dus op aandringen om dadelijk te vertrekken.

»Kom dan heden avond nog een uurtje praten?» vroeg grootvader.

»Neen wij hebben plan zamen naar de avondkerk te gaan en zullen na dien tijd maar liever te huis blijven,» zeide mevrouw Hoogendijk. »Ik heb wat hoofdpijn, en wil niet gaarne meer dan noodig is door de koude.» Zoo heel bang voor de koude, was mevrouw Hoogendijk anders gewoonlijk niet, en Willem lachte eens toen zijne moeder dit zeide. Hij wist wel waar de schoen wrong. Het was namelijk in den laatsten tijd zeer dikwijls te spraak gekomen, wat Willem zou worden. Hij was nu zestien jaar en diende dus wel over de keuze van eene betrekking te denken! Nu had Willem zich, zeer ongelukkig vond zijne moeder, in het hoofd gezet dat hij niets liever wilde worden dan officier, terwijl het de lievelingswensch van mevrouw Hoogendijk was, dat hij bankier zou worden, zooals zijn vader geweest was. Noóit konden moeder en zoon het hierover eens worden. Tegenover mevrouw's: »maar kies mij ten gevalle toch geen betrekking waar ik zooveel op tegen heb,» stond Willem's: »lieve moeder, 't is de eenigste stand die mij aanlacht.»

»Willem, als Frederik en Arnold niet weerom komen en gij gaat weg, wat heb ik dan aan mijn leven?» vroeg mevrouw Hoogendijk eens op een avond, en daarop had Willem die soort van overeenkomst aangegaan met zijne moeder, die we hem aan zijn grootvader hoorden vertellen.

Als mevrouw Hoogendijk had moeten opbiechten waarom zij er liever niet over sprak, dan zou zij gezegd hebben: »ach we moeten er maar niet over praten. Is Willem eens goed en wel op een bankierskantoor, dan zullen zijne gedachten over den militairen stand zich wel wat wijzigen.»

Zoo stonden de zaken op dien zondag in het begin van Maart 1814, dien we nu verder gaan beschrijven. Het eenvoudige middagmaal werd in stilte genuttigd, en dadelijk daarna stapten moeder en zoon naar de kerk. De arme moeder! zij had het kwaad toen de leeraar in het nagebed den dank uitsprak van zoovele ouders die deze week hunne zonen uit fransche dienst hadden teruggekregen.

»O, Willem,» zeide zij bij het naar huis gaan, »t was mij als kreeg ik daardoor de doortijding van Arnold en Frits. Als zij nog leefden, zouden zij nu immers ook wel terug zijn gekomen.»

»Ik had het u niet durven zeggen,» zeide Willem, »maar ik wist het wel dat er dezer dagen verscheidene conscrits, benevens de gardes d'honneur in het land zijn teruggekomen.»

Willem moest er alles van vertellen wat hij er van wist, maar dit was niet veel. Hij had geene bijzonderheden van de aangekomenen vernomen.

Hoe wenschte hij, dat hij zijne moeder kon mededeelen dat Arnold of Frederik in aantocht was, maar helaas! hij durfde maar naauwelijks meer over de hoop te spreken, die bij hemzelf ook hoe langer hoe flauwer werd.

Hij was maar blijde dat zijne moeder hem, nadat zij een kopje melk had ingeschonken, voorstelde om een spel te belegeren, en spoedig had hij het spel voor den dag gehaald en opgezet.

»Wil u de officieren of de soldaten?» vroeg hij.

»Laat mij de vesting maar het eerst bestormen,» zeide de moeder en dadelijk daarna waren zij slaags. Het eerste spel was gaauw beslist en het tweede even vlug weer opgezet, toen er op eens een rijtuig voor de deur stilhield en er hard werd gebeld.

»Wat kan dat zijn?» vroeg mevrouw Hoogendijk en zij begon te beven, alsóf er iets heel bijzonders was, zonder te begrijpen wat het kon zijn.

—•••••
ZIJ HEBTE MIJ WELKOM EN ZEIDE DAT ZIJ WEL MEER IN
KWARTIERING GEHAD HAD.

»Woont hier de familie Hoogendijk?» hoorde zij iemand vragen, toen Willem de deur had geopend.

»'t Is dus geene vergissing,» zeide mevrouw Hoogendijk en nam de lamp op, waarmede zij naar voren ging.

We zijn er, mijnheer,» hoorde zij den koetsier aan iemand zeggen die in het rijtuig zat, en nu verwachtte mevrouw Hoogendijk niets anders dan dat zij een harer zonen, misschien beide spoedig in hare armen zou zien. Maar hoe? alles bleef stil.

»We zijn er,» herhaalde de koetsier iets luider, en toen zich langzaam omwendende, liet hij er kalm op volgen: »'k geloof waarachtig dat ie dood is.» Mevrouw Hoogendijk stond onbewegelijk, zij wilde zoo gaarne naderbij komen om in het rijtuig te lichten, maar de kracht ontbrak haar. De koude schrale wind blies de lamp bijna uit, maar zij lette er niet op, voordat de koetsier haar die onder een: »met je permissie» uit de hand nam. Toen volgde zij het licht met de oogen.

»Hou jij de teugels eens vast,» zeide de koetsier en gooide Willem de leidsels over het hoofd, daarna stapte hij in het rijtuig en hield de lamp boven het gelaat van . . . Arnold.

»Ja, daar lag hij half ineengedoken op de bank, bleek en uitgeteerd, meer dood dan levend, een schaduw van wat hij eens geweest was, maar zijne moeder herkende hem. »Arnold,» riep zij luide, zoodra zij hem zag, en had zij zich niet aan het hek vastgegrepen, stellig zou zij dan zijn neergestort door den gemengden schok van blijdschap en smart. »'t Is singelier,» zeide de koetsier. »Nog geen uur geleden het ie met mijn gepraat en nu . . . uwee's is er,» schreeuwde hij den levenlooze in het oor, maar deze verroerde zich niet.

»'t Is singelier,» herhaalde de koetsier, en alsom zich te herinneren wat hij bij een vorige gelegenheid had gedaan, begon hij te vertellen, »'k heeft het nog ereis eene maal in mijn leven meer zoo gehad, dat een meheer die ik gerejen had. . . .»

»Moederlief, als u eens even de teugels hield,» zeide Willem, ze zijne moeder overreikende en toen deze nu bijna onbewust met de zorg voor de paarden belast was, vroeg hij: »koetsier, gij bij het hoofd en ik bij de beenen? zouden we hem zoo niet naar binnen kunnen dragen?»

De aangesprokene gaf geen antwoord, maar hield Willem de lamp toe, nam Arnold in zijne armen, en droeg hem in huis alsof hij een pak-kindje was.

»Van dien ander,» vervolgde de koetsier, »dat zal, laat 'k eens kijken, zoowat een jaar geleden zijn. Maar weet u, die had een beetje op, daar kon het wel van komen, doch den deze, zoo nuchter, zal ik maar zeggen als ik. „'t Is al heel singelier.»

»Nu, heerschap, daar zit je nu, 'k zal je maar om geen drinkgeld vragen, anders 't was een bijster zware rid,» zeide hij meer bepaald tegen Arnold, die zich niet verroerde. Willem wilde zijne moeder gaan aflossen, maar de koetsier voorkwam hem. Deze had eerst plan om nog op een fooi te wachten, maar bij nader bedenken vreesde hij nog om een dokter gezonden te worden, waar hij geen lust aan had. Ook liep hij gevaar om, als de man eens werkelijk dood was, nog in »nesterijen» te komen, zooals hij half luide zeide, en al deze bedenkingen te zamen deden hem maar den aftocht blazen.

»Da's ook nog van zijn,» zeide hij, een kruk en een klein pakje uit het rijtuig halende en mevrouw Hoogendijk toehoudende, die nu haastig naar binnen snelde.

Wat een omkeer had die laatste minuut in deze kleine woning aangebracht. Daar was dan nu op eens het antwoord op al die vragen. Daar was dan Arnold thuis.

Maar hoe? »Arme jongen! zijt ge slechts hier gekomen om een graf te zoeken?» vroeg mevrouw Hoogendijk. »O, Willem, voel toch eens, hoe koud en stijf die handen zijn, en dat gezicht . . . als marmer.» Willem wreef de ijskoude, verstijfde handen zijns broeders in de zijne, terwijl de moeder eveneens door wrijvingen het leven trachtte terug te roepen, maar vruchteloos. Arnold gaf geen teeken van leven. Alles werd in het werk gesteld wat natuurlijk bij dergelijke gelegenheden geprobeerd wordt, maar eindelijk was mevrouw Hoogendijk ten einde raad. Juist vroeg zij Willem om een dokter te gaan halen, toen Arnold op eens een pijnlijken kreet deed hooren en op jammerenden toon zeide: »mijn been.»

Op de beenen hadden mevrouw Hoogendijk en Willem nog niet gelet, maar nu zagen zij dat het rechterbeen geheel met doeken omwonden was. Een vreeselijke ontdekking wachtte nu de bezorgde moeder, want toen zij het been haastig van de zwachtels bevrijdde, zag zij niets dan ééne groote gapende wonde. »O, Willem, spoedig, spoedig een chirurgijn,» riep zij, en Willem vloog meer dan hij liep, om den geneeskundige te halen, dien hij gelukkig thuis trof. Met een lichten kreet van blijdschap

begroette hem mevrouw Hoogendijk, want zij was ten einde raad met haar armen lijder, die al weder flauw was geworden.

Een paar uren later lag Arnold te bed; de pap, die de dokter om zijn been gedaan had, gaf hem een aangename verlichting van de pijn, die hem gemarteld had, totdat hij zijn bewustzijn had verloren. Het zalige gevoel, dat hem doortintelde toen hij weder thuis te bed lag, is niet te beschrijven. De tranen die het helderwitte laken, waarmede zijne moeder hem toedekte, bevochtigden, zeiden meer dan woorden konden doen. De arme jongen! zoolang was hij niets geweest dan »de vreemde soldaat,» nu was hij eens weder een »huisgenoot, een zoon, een broeder.» die zich door liefderijke zorg omringd zag.

Gelukkig zij, die een *tehuis* hebben!

»Tracht te slapen,» had de dokter gezegd, en gehoorzaam had de invalide zijne oogen gesloten, maar aan slapen kon hij niet denken, hij moest kijken naar zijne moeder, naar Willem, naar alle bekende voorwerpen, hij moest luisteren naar wat er gesproken werd.

»Zou Willem nog spoedig het heugelijk nieuws aan de grootouders gaan vertellen?»

Neen, na eenig beraad werd er besloten, dat liever tot morgen uit te stellen.

»Kunt gij 't begrijpen, dat we daar straks zoo kalm zaten te belegeren?» vroeg mevrouw Hoogendijk het spel wegruimende, dat nog op tafel stond.

't Scheen Willem ook toe, dat er al dagen lagen tusschen het oogeblik, dat het spel was opgezet en nu, en Arnold keek en luisterde en genoot. Hij had lust om mede te praten, maar zijne moeder fluisterde hem toe dat zij niet voor morgen naar hem kon luisteren, uit vrees dat hij zich zou opwinden, en hij bleef dus rustig liggen.

Hij sliep lekker en begon den volgenden morgen al vroeg te vertellen hoeveel hij geleden had, vooral in de laatste dagen, toen hij hoe langer hoe meer de hoop zag verdwijnen, om ooit weder thuis te komen. »Ik was zoo door en door ziek en pijnlijk,» zeide Arnold, dat ik zonder de hulp van vele medelijdende menschen nooit hier zou zijn gekomen.»

»Arme jongen!» zeide de moeder, rillende bij de gedachte, dat hij onder weg bezwaken kon zijn.

VERHALEN VAN EEN CONSCRIT.

»Gij hebt die wonde vast al geruimen tijd,» vroeg de wondheeler eens.

»Ja, ik kreeg die bij de bestorming van Flensburg,» zeide Arnold.

»Wij vochten toen tegen de Pruisen en dat zijn goede schutters. Aanvankelijk was de wonde niet groot, en ik geloof als er dadelijk iemand geweest was om er de kogel uit te snijden, dat ik dan spoedig genezen zou geweest zijn, maar er was maar zelden hulp te krijgen,»

»Maar bij ieder regiment zijn toch wondhealers,» merkte de dokter even opziende aan.

»Ja in naam wordt er goed voor de gewonden gezorgd, maar niet in der daad,» zeide Arnold, »en het is natuurlijk. Nu eens werd er hier, dan eens daar gevochten, waar kreeg men altijd de hospitalen van daan?»

»De kerken en publieke gebouwen worden er gewoonlijk voor ingericht,» antwoordde de dokter.

»Voor ingericht?» herhaalde Arnold, »ten minste er voor gebruikt.

Zoo had ik, b. v. kort na mijne verwonding een billet gekregen voor het hospitaal te Löwenberg. Toen ik er met alle moeite heen gestrompeld was met een paar kamaraden, hoorde ik dat de kerk het hospitaal was.

Maar in die kerk was geen enkel bed; het geheele gebouw was opgepropt vol lijders; de lucht was verpest door al die wonden en oorverdoovend het kermen der gekwetsten, die te vergeefs naar hulp smachtten, want voor de bediening van die geheele troep was maar een jong fransch chirurgijntje, dat zoo wanhopend was over de onmogelijkheid waarin hij was om goed te kunnen helpen, dat twee gendarmen hem moesten verhinderen weg te loopen.

»En gingt gij daar binnen?» vroeg mevrouw Hoogendijk.

»Neen, zeker niet, 't was mij onmogelijk om daar adem te halen,» zeide Arnold, »neen, ik strömpelde op goed geluk verder en had het nog al heel goed, want eene boerin nam mij in huis en liet mij vlierthee drinken, toen ik een wondkoorts kreeg. Ik dacht dien nacht gedurig dat ik thuis was, want telkens als ik uit eene lichte sluimering ontwaakte, zag ik een nachtflicht branden en hoorde ik het water zoo gezellig koken en de breinaalden van de goede boerin zoo echt huiselijk kletteren. Zij waakte den geheelen nacht bij mij; gaarne zou ik daar gebleven zijn, maar het gerucht, dat de Kozakken in aantocht waren, maakte dat ik moest vluchten. Toen werd mijne wond dagelijks grooter, want slechts zelden vond ik goede hulp . . . maar het ergste wat ik geleden heb,» brak Arnold zichzelf op eens af, »was op de reis van Frankfort naar Maintz.»

»Wat gebeurde daar dan bij?» vroeg Willem

Wel, toen ik eindelijk na allerlei wederwaardigheden tot daar toe gesukkeld was, hoorde ik daar iets over de omwenteling in Holland, en vernam ik al spoedig, dat er schepen aan den Mainkant lagen, waarmee alle Nederlanders den Rijn konden afvaren. Ik sleepte er mij heen en in mijne angst dat ik te laat zou komen, struikelde ik herhaalde malen. Eindelijk kwam ik er toch aan en viel meer dood dan levend op het stroo neder, dat daar aan den waterkant lag. Ik bespeurde spoedig dat ik de eenigste niet was. De geheele oëver lag, zoo ver ik kon zien, vol ongelukkigen, die op de beloofde schuiten wachtten en ijverige Frankforters droegen steeds nog de lijders uit de hospitalen op berries aan. Zij wilden ze gaarne missen en de arme zieken wilden gaarne naar hun geboorteland terug. De stumpers! zij hadden niet over de bezwaren der reis gedacht.»

»Werden ze allen zoo maar buiten neergelegd? en dat in het hartje van den winter?» vroeg mevrouw Hoogendijk de kachel eens wat aanporrende.

»Ja, maar dat oogenblik was verreweg het beste,» verzekerde Arnold, »want ten eerste scheen de zon en was het dus niet zoo heel koud, maar ook kwamen de goedhartige Frankforters ons ongelukkigen met alles laven. Heeren en dames kwamen, met knechts achter zich aan, die soep en wijn en vleesch en allerlei spijzen droegen, ons van alles voor

zien. Ieder kreeg linnen en pluksel, die er de hand maar voor uitstak. O, die weldadigheid was balsem op de wonden, en gaf moed in onze harten. Wel hadden wij die noodig, want onze ellende begon al toen wij de schuiten zagen en bespeurden dat zij niet overdekt waren en dat er in velen vrij wat water stond. Aan het uitzoeken van een drooge plek was geen denken, want er waren veel meer gewonden dan plaatsen. Dit bleek toen de schuiten geladen waren en er nog een menigte slachtoffers op den wal waren. »Kom, kom, schuif wat in,» riepen de schippers, en plaats of geen plaats, werden de overigen maar verdeeld in de volgepropte vaartuigen.»

»Hè,» riep mevrouw Hoogendijk, die het was, als zag zij haar zoon in dien toestand. Hoeveel moest hij toen niet geleden hebben aan dat been, waar ze nu zoo voorzichtig mede waren.

»Ik hoor nog dikwijls in mijne ooren het gillen van mijne medereizigers,» vervolgde Arnold, »want ieder die zich even bewoog veroorzaakte zijne bureu pijn, en dat gebeurde nog al eens, want velen kregen de koorts en sloegen onbewust met woestheid om zich heen.

»Een man over boord,» werd er geroepen, ja daar lag hij, de arme man, tusschen twee schuiten in. Vele armen werden naar hem toegestoken en hij kwam op den kant van een der schuiten. Met de laatste inspanning zijner krachten sprong hij er in, en kwam midden tusschen al de gewonden in. Een brullend geschreeuw ging er op, men beet, krabbelde, schopte en vervloekte den stumper, die gelukkig spoedig door den dood uit zijn lijden verlost werd. Hij miste toch een arm en een been. Hij was niet de eenige, die dien nacht bezweek, velen stierven en werden over boord gegooid. 't Gaf ruimte. Toen kwam er een hagelbui en daarop begon het te sneeuwen. De sneeuw was minder pijnlijk dan de hagel, maar de koude pijnigde ons het meest. Ik dacht niet het daglicht ooit weder te zullen aanschouwen, en was maar blijde toen ik een gevoel van verdooving kreeg. »Daar is de dood,» dacht ik en verheugde mij.

Arnold's moeder hield haar adem in geheel in spanning naar den afloop van dezen nacht, en een kreet van blijdschap ontsnapte aan Willem's lippen, toen Arnold na even gezwegen te hebben vervolgde: »maar innig gelukkig was ik, toen ik later bespeurde dat ik nog leefde. Verbeeld u eens wat een verrassing. Toen ik mijne oogen opende, lag ik in een bed door heete kruiken verwarmd. »Waar ben ik? Hoe kom ik hier?» vroeg

ik verbaasd en volstrekt niet begrijpende wat er met mij gebeurd was.

Wat doet het er toe? Ge hebt het hier goed, wil ik hopen," zeide eene oude vrouw en zij reikte mij een kommetje koffie toe, dat mij smaakte zoo als ik zelden iets geproefd heb."

Hoe vele aandoenlijke verhalen had Arnold niet over de arme conscrits! Wat hadden zij al niet te lijden gehad, die jonge soldaten, die op bevel van Napoleon »volstrekt niet behoeften ontzien te worden." Velen die te Mainz aankwamen stierven daar van gebrek op de straten daar er door niemand voor hen gezorgd werd.

Mevrouw Hoogendijk kon zich maar niet verklaren, waarom Arnold nooit weder geschreven had, maar zij begreep het later toch, dat hij er geen gelegenheid en weinig opgewektheid voor gehad had.

»Waarom zou ik u vertellen hoe naar ik het had?" vroeg hij, daar er toch niets aan mijn lot te veranderen was?"

»Je laatste brief was uit Oldendorf," zeide Mevrouw Hoogendijk. Wat heb ik dien dikwijls overgelezen.

»Oldendorf, te Oldendorf," herhaalde Arnold om zijne herinnering te hulp te komen.

»Waar het zoo vuil was bij dien jood, zoodat ge niet kondt besluiten om naar bed te gaan," zeide Willem.

»O, ja, nu herinner ik het mij," zeide Arnold zich op eens bezinnende, »maar ik heb het later nog wel erger gehad. Ik herinner mij, onder anderen, nog een nacht op een dorpje, waar ik den naam van ben vergeten, waar we zoo doodmoe aankwamen, dat we haast niet meer voortkonden. Wij vielen neder op een kerkhof; de meesten legden de randsels onder hunne hoofden en besloten daar maar te overnachten, daar zij te vermoeid waren om een stap verder te doen. Ik had in het eerst ook den moed niet om mij te bewegen, maar de vrees voor eene bekleuning deed mij besluiten mijn billet van inkwartiering eens te bekijken. Het wees mij eene weduwe Waller als mijne gastvrouw aan.

»Waar woont die?" vroeg ik aan eenige vuile kinderen, die ons stonden aan te gapen.

»Hier heel dichtbij," klonk het antwoord, en op mijn verzoek wezen zij mij den weg, dien ik vrij wat verder vond dan mij lief was. Gelukkig droegen de kleinen wel gaarne mijn ransel en geweer. Zij klommen er mede over een vuilnishoop en zeiden: »hier is het," toen zij stilhiel-

den bij een soort van schuur. De vuilheid te beschrijven van het gebouw, waar ik toen aankwam kan ik niet. 't Was al roeterig en slijkerig wat ik zag. Daar er geen schoorsteen was, moest de rook zich zoo goed hij kon een doortocht banen, en deze verwelkomde mij dan ook reeds buiten de deur. De bewoonster van dat verblijf was zoo mogelijk nog vuiler dan hare huisdieren, de varkens die op den grond wroetten. Zij heette mij welkom en zeide dat zij wel meer inkwartiering gehad had. »En iedereen was steeds even voldaan over mijne ontvangst. Hier hebt ge al dadelijk een stuk zwart brood en spoedig zal ik u warm eten geven,» zeide zij, en liet er op volgen, toen ik er juist in wilde happen: »k heb het zelve gebakken.»

Nu was de eetlust voorbij, want was ik al vies van het brood, omdat zij het had aangeraakt, nu ik wist dat zij het gebakken had, was het voor mij oneetbaar.

»Wacht maar, mijn lam,» zeide zij, »zoo met een zijn de boontjes warm. Ze zijn week als boter, ik at ze van middag zelve en hield er een beetje van over, die ik voor mijn avondeten bestemde, maar ze zijn je gegund.»

Terwijl zij af en toe eens met hare vingers in het pannetje voelde, en mij geregeld verslag gaf van den warmtetoestand, vroeg zij plotseling: »ge zijt zeker een rijkeluiskind?»

»Wat heeft zij daarmee te maken?» dacht ik, al bevreesd voor mijn beurs, maar 't was slechts goedhartigheid die haar die vraag in den mond gaf, want zij nam zonder mijn antwoord af te wachten de lamp van de tafel, goot wat olie er uit op de paardeboontjes en zeide: »ja, ja, ik weet het wel dat rijkeluiskinderen gewoon zijn aan gesausd eten.»

Het verbaasde haar uitermate, dat ik niet kon besluiten dat »kostelijke maal eten» te verorberen, en om mij te toonen hoe lekker het was, at zij het voor mijne oogen op.

»Ofschoon mijn bed niet van het beste is,» zeide zij, »want het stroo is wat vochtig, zal ik toch zorgen voor eene heerlijke legplaats. Wie daar inkruipt, slaapt als een roos,» voegde zij er bij, mij een linnen zak aanreikende, die een soldaat daar eens had laten liggen en die even vuil was als de rest.

»En je bent er natuurlijk niet ingekropen?» vroeg Willem.

»Wat zou ik anders doen?» was de wedervraag. »Ik kon niet meer

voort van vermoedheid, en 's morgens om vijf uur was het al weder appèl. Och, maar dergelijke onaangenaamheden telde ik later niet meer, want als men gezond is en niet gewond, dan kan men alles lichter dragen. Later, toen ik met mijn zieke been eens logies had in eene arbeiderswoning, waar een hond er gedurig tegen opsprong en erin beet, toen was het erger, vooral omdat de eigenaars van het beest de grap zoo aardig vonden, dat zij er om moesten lachen, terwijl ik ineenkroop van de pijn."

Mevrouw Hoogendijk en Willem werden nooit moede van te luisteren, en Arnold wist altijd weer nieuwe ontmoetingen te vertellen. Hij had er dan ook al den tijd voor, want om zijne wonde, die nog maar niet spoedig wilde heelen, zag hij zich genoodzaakt steeds stil te blijven liggen.

»Hoe treurig ik het ook vind, Arnold, dat gij zoo lijdt, ben ik toch aan den anderen kant blij, dat Willem eens van dichtbij de afgrijselijkheden van den krijgsmansstand ziet," zeide mevrouw Hoogendijk eens.

»Wel waarom, moeder?» vroeg deze, die juist binnenkwam. »Ik wist het vroeger net zoo goed als nu, dat men in den oorlog kans heeft om gewond te worden, maar dat denkbeeld kan mijn lust om onder dienst te gaan niet verminderen. Daarbij, hoe geheel anders is het nu. Arnold diende onzen onderdrukker, ik daarentegen zou, als ik nu maar uwe toestemming had, mede voor de veiligheid van ons eigen vaderland zorgen."

»Ik hoop dat ge mij nooit het verdriet zult doen van bepaald mijne toestemming te vragen," zeide zijne moeder, en Willem vroeg die nog niet. Voorloopig, nu Arnold nog zooveel hulp noodig had, kon hij thuis nog niet gemist worden, daarbij had hij gelegenheid gevonden om zich in stilte voor te bereiden op het examen voor onderofficier, en dus had hij nog niet noodig zijne moeder te bedroeven.

DE GOUDEN BRUILOFT.

Goede hemel, wat hadden die menschen een pret! Daar werd gedanst en gezongen en gejubeld, zoodat men het al in de verte kon hooren. Geen wonder ook, het festijn werd gehouden in eene houten loods.

In een loods? welk festijn? vraagt men wellicht, want na de sombere verhalen van het vorige hoofdstuk komt ons een feest zoo zonderling, zoo onverwacht voor. Laat ik daarom even zeggen dat er bijna een jaar tijd ligt tusschen die twee hoofdstukken. We zijn nu in Maart 1815 en het is dus de gouden bruiloft van Willem's grootouders. »Maar waarom wordt die in een loods gevierd? Is het huis dan afgebrand?» hoor ik weder vragen.

Neen, het huis is groot genoeg, zelfs is er een salon in, dat bijna nooit gebruikt wordt, omdat het te groot is voor huiselijke feesten, maar . . . . . grootvader heeft het in de laatste jaren zoo dikwijls gezegd dat hij de gouden bruiloft niet wilde vieren, dat hij op het laatst werkelijk is gaan gelooven dat hij er tegen was. »Ik heb het in mijn zeventig jarig leven al zoo dikwijls gezien, dat er iets gebeurde tegen de nadering van zoo'n feest, 't zij een sterfgeval, 't zij de eene of andere ramp, dat ik, als wij het beleven, er geene voorbereidsels voor wil gemaakt hebben,» placht hij altijd te zeggen, en te vergeefs trachtten kinderen of kleinkinderen verandering in dat denkbeeld te brengen. Misschien zou het nog gelukt zijn als de oude man geen steun gevonden had in de aanstaande gouden bruid. Bij deze was de hollandsche netheid langzamerhand overgegaan in een soort eerbiedige bewondering voor meubels, kristal, kleeden, gordijnen en porcelein, zoodat zij een koude rilling kreeg bij de

gedachte, dat een bruiloft verwarring en misschien verwoesting in hare schatten zou brengen.

Er zou dus, zooals het heette, geen feest zijn op dien grooten dag, maar de gezamenlijke familieleden waren daar toch niet mede tevreden, en wel begrijpende waar de schoen knelde bij grootmoeder en dat grootvader wel geneigd was om pret te hebben, als er maar geen gepraat vooraf over was, besloot men het woord »gouden bruiloft” niet te noemen. Vroeg een vreemdeling eens of er veel werk van gemaakt zou worden, dan werd er dadelijk geantwoord: »neen, de oudelui kunnen geen drukte meer uitstaan, en daarom zal die dag stil voorbijgaan.”

Die uitleg beviel den krassen ouden man volstrekt niet, en meer dan eens had hij het al half op de tong om te zeggen dat dit de reden niet was, maar dan hield hij zich stil, zich verheugende dat de kinderen genoeg namen met zijn besluit. En toch, hoe meer de tijd naderde, des te meer had hij er zelf op tegen om geen feest te vieren op een zoo blijden dag. »Dus morgen geen festijn,” zeide hij, toen hij den avond te voren naar bed ging, »als ’k toch vooraf had geweten dat alles zoo goed zou zijn gegaan, dan zouden we den dag van morgen heel wat anders tegengaan.”

»’t Is maar goed dat we ’t niet geweten hebben,” zeide de oude vrouw, »want met zulke dingen komt van ’t een het andere. Het jong volkje zou stellig willen dansen, en dan wee je meubels en al het kostelijke goed. Het kleed kon opgenomen worden, maar ’k zou zonde maken van onze nieuwe overgordijnen. In één zoo’n dag zouden ze er meer van omlangs krijgen dan anders in een paar jaar.”

»Och, maar ze zouden ’t op alle manieren onzen tijd wel uithouden,” dacht de vader, en deed zijn best om de gedachte aan morgen van zich af te zetten. Inmiddels werd de laatste hand gelegd aan het in orde brengen van de loods, waarop wij reeds een vluchtigen blik sloegen. Reeds lang te voren was deze zoover in gereedheid gebracht achter in den tuin, dat in dezen nacht de behangers, decorateurs en bloemisten, geholpen door de timmerlui, het inwendige even smaakvol als keurig konden maken. De wanden werden met zuiver wit doek bespannen, en daaroverheen oranjedraperiën met kwasten en franjes van de kleur der nederlandsche vlag aangebracht. Onder een trophée van bloemen, vlak over de eereplaatsen voor het gouden bruidspaar bestemd, prijkte het borstbeeld van

den prins van Oranje, die weinige dagen later als koning Willem de Eerste ingehuldigd zou worden, tot groote blijdschap van den gouden bruidegom, die altijd zoo'n warm vereerder van het huis van Oranje geweest was.

De dag brak aan. Het werkvolk droop af, en welhaast verschenen dochters, kleindochters en nichtjes, die, door ijverige dienstmeisjes geholpen, welhaast de groote ruimte herschiepen in eene receptiezaal, waar een ontbijt wachtende was. Gelukkig was het een bijna zomersche dag, waar men dan ook maar stoutweg op had gerekend. Toen alles in orde was, werd een der kleinzoons met de jongste kleindochter afgezonden om het bruidspaar te halen. Zij vroegen verlof om hen te blinddoeken, boden hun elk een arm aan en geleidden hen toen tot in het midden der zaal, waar eene vlugge hand de blinddoeken deed verdwijnen; en toen nu het orkest, dat achter groene boomen verborgen was, eene zachte melodie begon te spelen, waarop een welkomstlied gezongen werd, toen was het waarlijk goed dat grootmoeder een goeden steun had in den arm van Willem, en dat grootvader, die niet op het twaalfjarig kleindochtertje kon leunen, een stoel vond om zich aan vast te houden, want, neen . . . . dat was te veel!

Men had voldoening van de moeite, al was het ook maar dat er niets van genoten werd dan de wijze waarop de oudelui elkander aankeken zoodra zij een weinig bedaard waren, maar de geheele dag was even prettig. Er was gezorgd voor de noodige afwisseling, en de dag vloog om. Met een eenvoudig souper zou nu de pret weer in dezelfde zaal worden besloten, de lange tafels werden gedekt, en de plaatsen geregeld, terwijl de feestvierders, vermoeid door het lachen, zingen en dansen, zachtjes heen en weder wandelden, om zich een beetje te verfrisschen. Weinige oogenblikken later had ieder zijne plaats ingenomen, de glazen werden gevuld en opgeheven, want de predikant, die ook onder de genoodigden was, bracht het gouden paar een feestdrank toe. Hij schetste in korte woorden het geluk, dat hun deze vijftig jaren was te beurt gevallen, en herdacht daarbij ook de omwenteling, wier zegenrijke gevolgen zich nog dagelijks deden gevoelen.

»Ja, wel mogen we ons daar steeds over verheugen,» zeide de grootvader, »wat zou er toch van ons land zijn geworden, als Napoleon den slag bij Leipzig had gewonnen en ons weder in zijne macht had gekregen?»

»En daarom stel ik voor om dit tweede glas te wijden aan onzen

prins, die . . .” begon de burgemeester en wenkte toen met de hand naar de deur. 't Was eene lichte beweging, die wilde zeggen, »neen, ga maar heen,» en stellig zou er niet op gelet zijn, als de spreker zich niet nog genoodzaakt had gezien die te herhalen midden in zijn toast.

Nu wendden zich aller blikken naar de deur, waar men den bode van het stadhuis zag, die alle avonden kwam vragen of de heer burgemeester ook iets te belasten had. Neen, het hoofd der gemeente had hem al een paar malen toegewenkt dat hij kon heengaan, er was niets te zeggen. Maar de man bleef staan, hij had niets te vragen, maar hij had iets te vertellen, en ofschoon hij had willen wachten totdat de burgemeester had uitgesproken, ging hij nu, daar hij bespeurde dat ieder op hem lette, naar zijn heer toe, en fluisterde hem een paar woorden in het oor.

»Wat kan dat zijn?» dachten de gasten, die den burgemeester snel zagen opspringen. »Onmogelijk man, je liegt het!» riep hij.

»'t Is de zuivere waarheid, mijnheer,» hoorden de gasten antwoorden.

»Wat is er? wat is er?» vroeg natuurlijk ieder.

Had de Burgemeester een weinig meer nagedacht, hij zou spoedig gezegd hebben dat het niets was, maar hij had geen tegenwoordigheid van geest genoeg, en riep met een verschrikt gelaat: »Hij zegt dat Napoleon terug is »

Napoleon terug! Napoleon, die naar het eiland Elba verbannen was, en wiens rol men uitgespeeld dacht. Wat een ramp! Welk eene vreeselijke tijding was dat!

»Daar heb je 't al,» zeide de gouden bruidegom. »Dat was het stellig wat mij altijd zoo zwaar op de leden lag, als ik aan dezen dag dacht. Vaarwel geluk, voorspoed en blijdschap. De duivel is weer losgebroken, hij zal weer onze zonen en kleinzonen halen om ze te laten doodschiëten, hij zal weer onzen handel vernietigen, onze schatten rooven, hij zal . . . . goede hemel wat zal hij niet?» riep de oude man hartstochtelijk.

Grootmoeders oogen en die van vele dames vulden zich met tranen, terwijl zij ze vestigden op de jonge mannen die daar aan den disch zaten. Hoe spoedig zou de geweldenaar hen opeischen?

Nog stond daar de brenger van de tijding, 't was als had hij er schik aan, dat hij een bericht had kunnen mededeelen, dat zooveel verslagenheid gaf. Want letterlijk alle aanwezigen waren als verstomd door die twee woordjes: Napoleon terug!

»Maar hoe kom jij aan dat bericht?» vroeg de burgemeester, zich naar den veldwachter keerende.

De postlooper had het in de stad gehoord.

»Wat heeft hij dan eigenlijk gehoord?» vroeg weer de burgemeester. De man wist er niets anders van als dat Napoleon terug was gekomen.

Dus 't was maar een loopend gerucht, dat alle waarschijnlijkheid miste. »Hoor eens hier,» zeide de burgemeester op strengen toon, »later houd jij dergelijke praatjes maar voor je. Je zoudt hier waarachtig de pret van alle gasten bederven,» voegde hij er bij, en toen de man heengegaan was, keerde hij zich met een lachend gelaat naar het gezelschap.

»Die kerel,» zeide hij, »droomt van niets anders dan van de Fransen. In zijne verbeelding staan ze altijd op de loer om hier weer in het land te vallen. De man is niet kwaad, maar geweldig onhandig.»

Op deze wijze gaf de burgemeester lucht aan zijne ontevredenheid over de storing van het feest, die veel minder aan den veldwachter dan aan hem zelf te wijten was, maar door deze woorden kon hij de verdwenen vroolijke stemming net zoo weinig terug brengen, als door het »Wilhelmus» en de andere liedjes die werden aangeheven. Het onbezorgde genieten was voorbij. De nieuwsgierigen, die, stil in den tuin geslopen, daar buiten stonden te luisteren zeiden: »er komt nooit een einde aan de pret,» maar zij, die daar om de tafel geschaard zaten, voelden het allen, dat het zingen en de toasten nu slechts dienden om de stilte aan te vullen. Misschien was er slechts één van de gasten, wiens vreugde niet alleen niet gestoord was, maar wiens vroolijkheid door de tijding van Napoleon's terugkomst verhoogd werd, en die één was Willem.

Willem, die dadelijk bij zichzelf overlegde en aan zijn nichtje toefluisterde: »dat is goed. Als Napoleon terug komt, gaan wij stellig tegen hem vechten, en den zal je eens zien, hoe gauw ik van dat vervelende kantoor af zal zijn.»

NAPOLEON TERUG.

Ja, het was maar al te waar, dat bericht, waarmede den bruilofsgasten een schrik was aangejaagd. Napoleon was teruggekeerd uit zijne ballingschap. Den eersten Maart was hij te Cannes in Frankrijk aangeland, maar daar men er voor gezorgd had om de telegraafdraden te vernielen, kwam het bericht van die landing pas den elfden Maart te Brussel aan, vanwaar het zich spoedig in de noordelijke provinciën verspreidde. Hoeveel ontsteltenis bracht die tijding overal!

»Nu zal de verdrukking op nieuw en, om den afval, nog erger beginnen dan vroeger,» zeiden de vreesachtigen.

»Kom, kom, al is hij in Frankrijk aangeland, daarom is hij nog niet te Parijs. De fransche koning zal wel zorgen dat hij spoedig weer den aftocht gaat blazen,» riepen anderen, minder bezorgd. Overal was de terugkomst van Napoleon het onderwerp van de gesprekken. Met ongeduld stond men te wachten op de aankomst der post, en de berichten uit Frankrijk werden verslonden. Die tijdingen werden dagelijks schrikwekkender, want al zeer spoedig bleek het, dat de exkeizer zijne schreden naar Parijs richtte, en welhaast werd het bekend, dat de koning gevluht was bij zijne nadering, en dat Napoleon weder was uitgeroepen als keizer van Frankrijk.

't Was ongeloofelijk, hoezeer er niet aan te twijfelen viel, en verschrikkelijk. Als het toch mogelijk was, dat de man, die nog geen jaar geleden als balling zijn land verliet, in twintig dagen tijds de hoogste macht in handen had, hoeveel te meer moest het dan mogelijk zijn, dat hij weer bezit nam van het kleine land, dat eens onder zijn overheersching gebukt had.

Wel is waar, de afgezanten der verbonden mogendheden waren nog te Weenen bijeen, om te beraadslagen op welke wijze de rust van Europa het best te verzekeren was, en het liet zich aanzien, dat er nu krachtige maatregelen zouden worden genomen, om Napoleon te verhinderen verder te gaan, maar deze snelle en verrassende verschijning, gevoegd bij vele zijner vroegere groote wapenfeiten, maakten hem in de oogen van velen tot een bijna bovennatuurlijk wezen, waar niets tegen bestand was.

»Ik begrijp maar niet,» zeide mevrouw Hoogendijk, »hoe het mogelijk is dat de Franschen, die zoo verrukt waren over den terugkeer van hunnen koning, nu de poorten geopend hebben voor Napoleon.»

»Lodewijk was niet bijzonder bemind,» zeide de grootvader. »Ik las gister dien brief nog eens na, dien Henri mij met nieuwjaar uit Parijs schreef.»

»Dien heb ik niet gelezen,» zeide mevrouw Hoogendijk.

»Ik geloof van wel, maar misschien ben je 't vergeten, doch ik heb hem hier bij mij. Lees jij hem maar eens,» voegde de oude man er bij tegen Willem. »Dáár, begin daar maar,» en hij legde den vinger op de plaats die hij gelezen wilde hebben. Willem las:

. . . . Ge vraagt mij, waarde oom, of de Parijzenaars veel met hun koning ophebben. Ik weet het waarlijk niet. Ik geloof dat ze 't zelf niet weten, want reeds verscheidene malen vroeg ik er naar en kreeg dan steeds ten antwoord: »hij is zoo buitengewoon dik.»

»Maar dat doet niets tot zijn persoon af,» merkte ik aan. »Zijt ge met zijn regeering ingenomen?» »Napoleon was in een wip in den zadel en vloog te paard overal heen, maar de koning klimt met groote moeite en met behulp van een rolstoel in zijn rijtuig,» kreeg ik weder ten antwoord. Ik heb mij misschien niet tot de personen gewend die het beste antwoord op de vraag konden geven, maar ieder, dien ik er naar vroeg, antwoordde mij op dezelfde wijze. »Lodewijk zit stil in zijn paleis latijnsche verzen te maken,» zeide er een, »maar de keizer was overal zelf bij.» Bijzondere geestdrift kon ik nergens ontdekken. Toevallig vernam ik dat de koning weer publieke diners in wilde voeren, en dat er Woensdag een zou zijn. Die diners, u weet het stellig wel? worden gehouden in de galerij van Diana in het paleis der Tuilleries. Ik dacht 'k ga ook eens kijken, en gelukkig trof ik een mijner kennissen aan, die mij zeide dat ik wel een paar uren te voren post mocht vatten aan het hek, wilde ik iets zien, en

't was goed dat ik dien raad kreeg, want er waren, zegt men, meer dan tienduizend toeschouwers. Ik stond zoowat in het midden, juist daar waar de tafel voor de koninklijke familie was aangericht. Aan weerszijden waren de tafels, bestemd voor de adellijke genoodigden. Ik moet zeggen, 'k had een drieguldensplaats, wat betreft het kijkje in de groote zaal, maar aan den anderen kant had ik het vrij benaauwd tusschen allerlei volk in.

»Waar is de koning? ik wil hem zien,» riep een vischverkoopster aan mijn oor, en, de hand op mijn schouder leggende, keek zij over mij heen.

»Wel, mensch, de koning moet zich altijd laten wachten, omdat hij de voornaamste is,» zeide eene andere. »Zie je, nu zijn al de gasten er, nu zal hij wel komen, ja, ja, daar heb je hem.»

»Vive le roi,» klonk het nu uit aller keelen oorverdoovend door mijn hoofd heen, maar zoodra het geroep verflauwde, hoorde ik weer aanmerkingen maken op zijne zwaarlijvigheid.

»Daar hebben ze vreeslijk op tegen,» dacht ik, maar zoodra ik Zijne Majesteit in het oog kreeg, begreep ik het, want, o oom, hij is zoo dik, dat hij, door twee dienaren ondersteund, meer naar zijn plaats waggelde dan liep.

»Men zegt dat hij driehonderd pond weegt,» fluisterde mij mijne buurvrouw vertrouwelijk in het oor.

»Heb jij ze geteld, die lamskoteletten?» vroeg zij toen aan een soldaat, die dicht bij mij stond.

„Wel neen,» bromde deze, „is me dat een koning? Wat zou hij uitrichten als hij een leger moest aanvoeren?»

„Dat's de vijftiende die hij daar opneemt,» riep het wijf, dat getrouw de koteletten bleef tellen, die in den koninklijken mond verdwenen.

„Zoo, nu is het weder zooals het vroeger was. Nu kunnen we onzen koning eens weder zien, dat zijn betere dagen dan die van het keizerrijk,» zei de vischvrouw.

„Betere dagen,» herhaalde de invalide met een donkeren blik op den koning. „Wat praat gij van betere dagen. Helaas! hij, die ons groot maakte, die roem aan ons land gaf, hij, die al zijne soldaten bij name kende, hij is heengegaan. O, kwamen ze nog eens terug die gouden dagen, waarin de generaal Bonaparte ons ten strijde voerde,» en hij ging heen en ik volgde hem. 'k Had er ook het mijne van. 't Is een mooi of majestueus gezicht, om zoo'n dikken man zooveel te zien eten.

»Verder, lieve oom, kan ik u nog zeggen...» vervolgde Willem, maar zijn grootvader hield hem tegen. „Dat doet er voor het oogenblik niet toe,” zeide hij. »Ik kan me zoo net dat diner voorstellen,” liet hij er op volgen. „Henri heeft zeker wel den spijker op den kop geslagen. De Franschen zijn wat wuft en wat oppervlakkig. Ze hebben zeker in hun hart Lodewijk al afgekeurd, zonder iets van hem te kennen dan zijn onbevallig figuur.”

»Ik wilde dat hij toch maar stilletjes aan de regeering gebleven was,” zeide Willem's moeder, »want ik ben zoo bang dat er oorlog zal komen.”

»Ja, het staat er wel naar, maar wij willen nog maar het beste blijven hopen,” zeide de oude man. »Ik verlang al weer naar andere berichten.”

Dat alle couranten er vol van waren en dat er een menigte brochures uitkwamen, waarin Napoleons terugkomst besproken werd, behoeft geene vermelding. In vele dier stukken werd er gesproken van eene zamenzwearing. Men wilde dat verraad den keizer den weg tot den troon had gebaand, maar hoe dit zijn moge, zeker is het dat de meeste soldaten niets noodig hadden dan te weten: »Napoleon is terug,” om hun leven voor hem veil te hebben. De koningsgezinden hadden misschien hier het hunne toe gedaan. Met een soort van verachting spraken zij nooit anders over Napoleon, dan als over »den generaal Bonaparte,” en juist onder dien naam, was hij bijna afgodisch bemind en bewonderd geweest.

Toen hij nog de generaal Bonaparte was, scheen hij geheel belangeloos slechts voor Frankrijk te leven, maar toen hij keizer was, bespeurde men het dat hij zijne eigene eer beoogde en toen kwamen er vele ontevredenen.

De burgers klaagden en ook de soldaten gingen morren over de harde diensten, die de keizer hen oplegde, men vergat dat de keizer en de jeugdige, moedige held, de dappere generaal, die zooveel voor de eer van Frankrijk had gedaan, een en dezelfde persoon was; maar toen hij verbannen was en men hem, den overweldiger, den despoot, den tyran, zijn titel ontnam, en hem slechts generaal noemde, toen vroegen de jonge soldaten verbaasd: „hoe, keizer Napoleon, is dat diezelfde generaal, van wien mijn vader mij zooveel vertelde? voor wien ik alle avonden bad voordat ik insliep? en »als hunne meer bejaarde wapenbroeders dan van die vroegere dagen vertelden, geraakten zij allen in vuur over den grooten man. En toen de tijding van Napoleons terug-

komst bekend werd, toen vlogen de harten van oude en jonge soldaten naar hem toe. Te meer, daar de koning weinig met het leger ophad.

En dat begrepen in Parijs slechts weinigen, het allermint de koning en de koninklijke familie. Dit was al dadelijk merkbaar toen het eerste bericht van de landing van Napoleon aankwam.

In den avond van den vierden Maart werd het den koning medege-deeld. »Wat zal ik beginnen? wat zal ik beginnen?» vroeg de koning verlegen, en voor alles ontbood hij spoedig den maarschalk Ney, den vroegeren vriend en dapperen wapenbroeder des keizers, aan wien hij order gaf om »den dappersten der dapperen», zooals hij Napoleon noemde, te gaan overwinnen.

»Ik heb hem spoedig Ney te gemoet gezonden,» zeide de koning, toen hij later in de raadsvergadering was.

De aanwezigen gaven hunne goedkeuring over dien maatregel te kennen, maar de minister van oorlog, de maarschalk Soult, schudde afkeurend het hoofd.

»Wat hadt gij dan gewild dat ik zou doen?» vroeg de koning op heftigen toon.

»Ik zou net andersom gehandeld hebben, Sire. Naar mijn inzien moesten wij de troepen, die te Lyon en te Grenoble zijn, en verder zooveel mogelijk alle militairen naar Parijs laten optrekken.»

»Verraderlijke raad,» mompelden eenigen, en de koning zag den minister wantrouwend aan, toen deze vervolgde: »de invloed van Napoleon is groot. Ik ben er zeker van dat ik, die plan heb den eed, aan U. M. gedaan, getrouw te zijn, niet de kracht zou hebben die te houden, als Napoleon daar tegenover mij stond en mij beval hem te volgen, en zoo zal het stellig met het leger gaan.»

De koning versmaadde den goeden raad, dien de maarschalk hem gaf, hij verzocht dezen zijne portefeuille neder te leggen, maar bespeurde spoedig tot zijne schade, hoe groot gelijk de hertog had gehad. Niet alleen schaarden zich de soldaten, die Ney aanvoerde, dadelijk met hun aanvoerder onder de vanen van Napoleon, maar ook overal werden hem de poorten met gejuich geopend, en werd hij begroet als een vorst, die zegevierend zijn intocht deed. Te Lyon. . . . hoe ze daar hem tegenjuichten! en toch, 't was nog maar twee maanden geleden, dat 's konings zoon, de graaf van Artois, daar met zooveel geestdrift en huldebetoon

ontvangen was. Men had bloemen op zijn weg gestrooid, eerepoorten voor hem opgericht, de paarden afgespannen, opdat de bevolking zijn rijtuig mocht trekken, en alles gedaan wat er maar bedacht kon worden, om te toonen hoe ingenomen men was met den prins.

»Van de bevolking en de bezetting van Lyon ben ik zeker, zeide de prins in diezelfde raadsvergadering, nadat de heer Soult was vertrokken, en hij reisde er spoedig heen.

Arme prins! wat een teleurstelling wachtte hem daar. De nationale garde te paard haalde hem in, maar geen stem deed den welkomstkreet hooren, waar hij behoefte aan had. Sombere en vragende blikken, alsof men dacht: »wat wilt gij hier doen?» ontmoetten de zijnen, en ofschoon hij niets vijandigs in de houding opmerkte, was toch reeds de eerste toespelling, die hij maakte over het oprichten van barricaden, voldoende om hem de stemming der bevolking te doen begrijpen. Het werkvolk weigerde eenparig een steen te verleggen.

De teleurgestelde prins moest het opgeven, en wendde zich naar de bezetting. Niemand scheen hem te zien, ten minste geen welkomstkreet ging er op. De toestand van den prins was niet benijdenswaardig.

„Een goed regiment, kolonel,” zeide hij, de dragonders met een blik overziende. »Ik hoop dat ik er op kan rekenen?»

De kolonel gaf een onverstaanbaar antwoord, en de prins herhaalde zijne vraag.

»Ik beloof te zullen sterven in dienst van den koning,” zeide de kolonel, »maar wat dezen betreft. . . .” en hij ging voor het front staan, hief zijn sabel hoog op en riep: »leve de koning!”

Niemand stemde in met dezen kreet. De graaf van Artois naderde een der krijgers en bood dezen zijne hand aan. De onderofficier kreeg een kleur, maar nam de aangeboden hand niet aan.

»Hoe nu?» vroeg de graaf. »Weigert gij een bewijs mijner achting aan te nemen?»

»Ik haat den koning niet,” stamelde de soldaat geheel bedremmeld.

»Welnu, stem dan in met het »leve de koning!” zeide de prins, dien kreet luidkeels herhalende.

De dragonder schudde het hoofd en zeide: »Napoleon komt weder,” terzelfder tijd keerde hij zich naar zijne krijgsmakkers en riep: »leve de keizer!”

Als een donderslag rolde die kreet de geheele linie langs, en de graaf van Artois droop af, en de keizer deed daar zijn intocht.

»Van Lyon ben ik zeker,» had ook hij gezegd maar de ontvangst die hem daar te beurt viel overtrof nog ver zijne verwachting. Nu was de weg spoedig gebaad naar Parijs. Den twintigsten Maart trok Napoleon de hoofdstad binnen. Oorvetdoovend waren de kreten van »leve de keizer,» toen hij daar zijn intocht deed in een rijtuig met acht paarden bespannen, en op de armen der bevolking meer gedragen dan hij liep, betrok hij als in de eerste dagen zijner glorie weder het paleis der Tuileriën.

TE WAPEN!

Te wapen! was de kreet die nu al zeer spoedig ook door Nederland weerklonk, want zonder dat dit een druppel bloed had gekost, had Napoleon den franschen troon heroverd, maar niet zonder bloedstorting kon hem die weer worden ontnomen. Hij zou moeten strijden voor zijne rechten en de oorlog zou moeten beslissen of Napoleon keizer zou blijven en gedurig nieuwe onlusten zou verwekken, dan wel of door zijne nederlaag de pas herstelde vrede in Europa bevestigd zou worden.

Om dit laatste te verkrijgen, was het noodzakelijk, dat ieder, die in staat was de wapenen te dragen, zich spoedig daartoe aanmeldde, want hoe grooter de krijgsmacht was, die men Napoleon tegenover kon stellen, des te meer zou hij aarzelen een aanval te doen.

Schrijvers en predikanten waren druk in de weer om daartoe op te wekken, en velen hadden die opwekking noodig, want uit niet weinige monden klonk het: „och, wij kunnen toch niet veel, en de verbonden mogendheden zullen wel zorgen dat Napoleon ons met rust laat.”

Dit vertrouwen op de groote mogendheden ontaarde bij velen in moedeloosheid, waar vooral tegen geijverd moest worden. Meer dan één schrijver wees op de belegering van Leiden, Haarlem en Alkmaar, om aan te toonen hoeveel men, met vertrouwen op eigen krachten, werkelijk kan doen. Doch wie de opwekkende toespraken noodig had, onze vriend Willem niet. Hij brandde van verlangen om te velde te trekken.

Reeds dadelijk toen er sprake was van oorlog, had hij de toestemming zijner moeder gevraagd om dienst te mogen nemen, maar deze had er zooveel op tegen, dat zij er niets van wilde hooren.

»Ik weet wel,» zeide zij, »dat gij mij lief genoeg hebt om mij dat verdriet te besparen. Ik heb al zooveel treurigs gehad en nu juist, nu ik eens weer een gelukkiger tijd zie naderen, zal toch mijn jongste zoon niet zoo wreed zijn om mijne luchtkasteelen omver te werpen.»

»Maar, lieve moeder, denk toch eens na,» zeide Willem, »ik heb mijn geheele leven verlangd....»

»Och, verlang toch niet naar iets dat ge niet kent,» viel Arnold zijn broeder in de rede. »Jij hebt een geheel verkeerde voorstelling van den oorlog. Jij droomt van dapperheid en van heldendaden, maar och heden! wat doet het er toe, of je moed hebt of niet? Er wordt een kanon op je gericht, en daar vallen de bangen en de moedigen tegelijk naast elkander neer. Ben je dood, dan is 't uit, ben je licht gewond, dan breng je er soms het leven af, maar anders blijf je daar liggen en bloedt dood of wordt vertrapt door de paarden.»

»Ja, ik kan mij niet begrijpen dat iemand zich op kan winden voor den krijgsmansstand,» zeide mevrouw Hoogendijk. »De groote kunst er van is toch maar om zooveel en zoo spoedig mogelijk uwe natuurgenooten van kant te helpen. Er is niets groots, niets verhevens in dat leven.»

»En u bewondert zelve de Ruyter,» riep Willem zuchtend.

»O, die tijden waren heel anders,» vond mevrouw Hoogendijk.

»Maar de omstandigheden zijn gelijk,» merkte Willem aan, en zeide: »ons land wordt bedreigd door een vijand van buiten, en wel door een, van wien we geen genade te wachten hebben, als hij het wint. Ieder moet er het zijne toe bijbrengen om hem af te weren. O, en ook ik moet daartoe helpen. 't Is mijn roeping, ik gevoel het. Lieve moeder, verzet er u niet langer tegen. Vroeger heette het, als mijn broeders terugkeerden, en nu is Arnold sinds lang weerom en....»

»En wat is onze afspraak?» vroeg de moeder, hem in de rede vallend.

»Dat u mij, toen ik verleden najaar als kadet bij het leger kon geplaatst worden, gedwongen hebt om te belooven dat ik niet over dienst nemen zou spreken voordat ik achttien jaar was,» zeide Willem op scherpen toon.

»Nu?» hernam de moeder.

»Er ontbreken nog vijf maanden aan, dat weet ik wel,» zeide Willem

verdrietig, »maar wie weet of ik in die vijf maanden geen gelegenheid zal hebben om met het gewichtigste deel van den militairen stand kenniste maken?»

»Wie weet hoe ge mij uw geheele volgende leven zult bedanken, dat ik u nu verhinder uw eigen zin te doen. O, ik voorzie er zoo'n bron van genot in als gij en Arnold zamen weder in Amsterdam het kantoor onder de firma Hoogendijk kunt openen. Die naam is daar bemind, en men zal het toejuichen als de zoons op die wijze de nagedachtenis van hun vader eeren.»

Ongeduldig wreef Willem zich de handen, als zijne moeder over die vooruitzichten sprak. Ze lachten hem volstrekt niet aan, en al had Arnold er ook nog zooveel schik aan en al deed deze nog zoozeer zijn best om er zijn broeder smaak in te doen krijgen, het hielp niets. Zuchtend ging Willem elken dag naar het kantoor toe, waar hij sedert eenigen tijd werkzaam was, en even gemelijk keerde hij huiswaarts.

»Deel nemen aan den oorlog,» dat waren de woorden, die dag en nacht in zijne ooren weerklonken. Dikwijls had hij er al over gedacht, om stil heen te gaan, maar dat stuitte hem tegen de borst. Zooveel verdriet kon en wilde hij zijne moeder niet aandoen. Hij hoopte steeds nog hare toestemming te verwerven.

Eens op een zondag ging hij met zijne moeder naar de kerk. Hij had geen lust, geen plan om naar de preek te luisteren, neen, hij wilde nog eens goed nadenken wat hem te doen stond. Tegen zijne verwachting boeiden hem echter de woorden van den predikant zoozeer, dat hij er ingespannen naar bleef luisteren. In de inleiding van de preek toch werd de terugkomst van Napoleon en het gevaar, dat ons land bedreigde, geschetst, en al dadelijk deelde de prediker mede dat hij zich ten doel stelde alle strijdbaren aan te moedigen om het zwaard te wetten voor den ophanden zijnden strijd.

»Te wapen! Nederlanders,» klonk aan het einde der rede de bezielde stem van den prediker. »Te wapen! behoef ik u nog te wijzen op het vaderland, waarvoor onze voorouders tachtig jaar hebben gestreden? Neen voorzeker niet. Het geldt hier toch een nationale, een heilige strijd voor eigen land. .

»Te wapen! vaderlandsche mannen! Te wapen! edele jongelingen, in wier borst het vaderlandsche bloed bruischt. Reeds velen van u hebben zich aangeboden, maar niemand mag achterblijven. Gij, fiere moeders! gespt

uwe strijdbare zonen zelve het wapentuig aan en zegt hun, als ware zusters van Kenau: »gaat, keert met roem terug of sneeft!»

Het was doodstil in de kerk, terwijl de leeraar op deze wijze doorging. Ieders aandacht was evenzeer gespannen. Willem keek onafgebroken naar zijne moeder, als om naauwkeurig te bespieden of zij van besluit zou veranderen, en in spanning wachtte hij haar aan de kerkdeur af. Zij was doodsbleek, maar blijkbaar niet gestemd om dadelijk te spreken, en Willem liep zwiingend naast haar voort, tot aan het huis van zijn grootvader, waar zij gewoonlijk zondags koffie dronken. Hoe verraste het hem daar een officier, de heer Menso, aan te treffen, die troepen van Amsterdam kwam afhalen, en deze gelegenheid waarnam om zijn vroegeren voogd, Willem's grootvader, een kort bezoek te brengen.

»Dat voorspelt wat goeds voor mij,» dacht Willem, vooral toen de officier, zich dadelijk naar Arnold keerende, vroeg: »en gij hebt toch stellig ook al dienst genomen?»

Arnold's been was, hoezeer het nu beter was, min of meer stijf gebleven, en hij was er in zijn hart niet rouwig om, dat hij daardoor ongeschikt was voor de dienst.

»Ah, dus al invalide,» zeide de heer Menso, »neen, we hebben sterke menschen met gezonde ledematen noodig, zooals uw broeder b. v. Gij zoudt een ferm soldaat zijn,» merkte hij aan tegen Willem.

»Hij is gelukkig nog niet oud genoeg,» zeide mevrouw Hoogendijk haastig.

»Maar hij heeft goed de maat, stellig langer dan vijf voet,» zeide de heer Menso, den langen breedgeschouderden knaap met blijkbaar welgevallen aanzien. »Ga maar met mij mede,» liet hij er op volgen.

Mevrouw Hoogendijk voorkwam het antwoord, en liet het sterk uitkomen dat zij het beroep van den krijgsman noch groot, noch edel vond, ja zelfs kwam het haar voor, dat men al zeer wreed moest zijn, om bepaald behagen in dien stand te hebben.

De officier vatte vuur. »Ik geef het u dadelijk toe, mevrouw,» zeide hij, »dat de gewone ruiter, die in den zadel zit, die met de eene hand de teugels van zijn paard beheerscht, en in de andere zijn sabel klemt, brullend van ongeduld om toe te rennen en in te houwen, in de hitte van den strijd meer van een razende heeft dan van een mensch. Bij hem kan het op dat oogenblik werkelijk een hartstocht worden om te moorden, maar deze stemming mag niet verward worden met de bezieling van den aanvoerder.»

»Waarin bestaat dan dat groote verschil?» vroeg mevrouw Hoogendijkzacht.

»Wel, in mijne schatting staan de veldheer en de geleerde op dezelfde lijn. Datzelfde gevoel, de zucht namelijk om dat te beheerschen wat hun moeite zal kosten, is de drijfveer van beiden. De een gebruikt meer de krachten van het lichaam, de ander die van den geest. Deze neiging vergezelt den man door het geheele leven: zij bezielt hem in de werkplaats en in het studeervertrek; zij maakt zijne kracht grooter in den zadel, hoe wilder het paard is, en aan het roer van het vaartuig, hoe hooger de storm woedt. Deze zelfde neiging ontwikkelt zich dikwijls in een trek naar het oorlogsleven. En dit is niet de lust om bloed te vergieten en om menschenlijden te veroorzaken, maar de zucht om de krachten van zijn lichaam en van zijn geest beide tegelijk te gebruiken. De bekwaamheid van den veldheer is de som eener reeks van waarnemingen, studiën en onderzoekingen, waarbij al de vermogens van den geest in rekening komen. En daarom is het dat zoo menig mannelijk gemoed zich geroepen voelt tot het leven van den krijgsman.» ¹⁾

Met schitterende oogen staarde Willem den officier aan, terwijl deze zoo sprak. Nog nooit was het hem zelf zoo duidelijk geweest, dat de bestemming van den krijgsman zoo waarlijk groot was.

»Daarom ook,» vervolgde de heer Menso, »zijn groote dichters meest ten allen tijde vurige bewonderaars van den krijgsheld, omdat zij, zelven machthebbers en verwinners in de wereld der gedachten, zich tot hen aangetrokken voelen.»

»Jij bent een goed werffofficier,» zeide de grootvader, zijn voormalig pleegkind eens op den schouder kloppende.

»Ben ik, mevrouw?» vroeg de officier, op Willem wijzende, want het werd hem al spoedig duidelijk hoe de zaken stonden.

Mevrouw Hoogendijk zat weer niets op haar gemak, zooals zich laat denken, maar daar zij toch wel eenig antwoord diende te geven, zeide zij, dat zij zich voorstelde later een remplaçant voor haar zoon te koopen.

»Een plaatsvervanger,» riep de officier op minachtenden toon. »Wij verdienen het waarachtig niet, dat we onze vrijheid herkregen hebben, als we zoo lauw en flauw zijn. Een plaatsvervanger! alsof de staat er mede gediend is, als een arme huurling in de plaats treedt van den vermogende,

---

¹⁾ J. Bosscha.

die onedel genoeg is om zich voor eenig geld aan zijne heiligste plichten te onttrekken!"¹⁾

Willem had zich in langen tijd niet zoo gelukkig gevoeld, als nu die officier op deze wijze zat te praten, want behalve dat ieder woord hem als muziek in de ooren klonk, zag hij ook dat zijne moeder besluiteloos werd.

Werkelijk werd mevrouw Hoogendijk èn door de preek, èn door dit gesprek aan het wankelen gebracht, en reeds begon zij in haar hart te overleggen, of zij wel vrijheid had om haar zoon met geweld af te houden van dat, wat hij voor zijne roeping hield, toen de oude heer op eens zeide:

»Marie, ik zal nu maar met een voorstel voor den dag komen, waar ik Willem pas deze week mede had willen verrassen. Ge weet, er is onlangs eene militaire school te Breda opgericht, en eene genie- en artillerieschool te Delft. Ik had gedacht om Willem op mijne kosten naar een van beide heen te zenden."

Als grootvader gedacht had, verraste gezichten te zien, bedroog hij zich. Mevrouw Hoogendijk dacht: »dan wordt hij toch soldaat." Willem dacht: »dan kan ik niet meevechten," en de heer Menso hakte de knoop door met te zeggen: „voor zijne bevordering is dat niet goed, want de prins van Oranje is bepaald tegen eene wetenschappelijke opleiding van den soldaat. In het leger heeft hijzelf zijne veldheersbekwaamheden opgedaan; daar, zegt hij, is de rechte plaats om zich te vormen¹⁾. Neen, als ge geplaatst kon worden als kadet bij het leger, dat zou een goed ding zijn. Bij elke compagnie kunnen er vijf geplaatst worden. Als het mogelijk was . . ." vervolgde de officier zich bezinnende, »maar die plaatsen zijn zeer gewild."

Zooals het wel eens meer met gesprekken gaat, ging het ook hier. Men dwaalde van het onderwerp af, of liever, men veranderde het.

Werd er aanvankelijk slechts gesproken over de vorming van den soldaat in het algemeen, welhaast was alleen Willem's opleiding voor den militair stand het onderwerp van gesprek. De heer Menso toonde aan hoe er nooit beter gelegenheid zou komen, dan nu het geval was, en hij sprak met zooveel overreding en met zooveel opgewondenheid, dat zelfs mevrouw

---

¹⁾ Löben Sels.

¹⁾ Later is de prins zelf geheel van dit begrip teruggekomen.

Hoogendijk met genoegen naar hem luisterde, totdat zij op eens goed begreep, hoe hij bezig was de luchtkasteelen omver te halen, die zij voor Willem gebouwd had.

Maar toen was het al te laat, zij had toch nu niet alleen te redeneeren tegen haar zoon, maar ook tegen haar vader, die zich langzamerhand zoo had laten medesleepen door de geestdrift van den heer Menso, dat hij uitriep: »als ik de zeventig niet achter den rug had, waarachtig, ik trok mee uit.»

Alles wat er nu volgde, we deelen het korthedshalve niet mede, daar het mijne lezers stellig voldoende is, als zij hooren dat Willem soldaat werd, en dus medeging naar Waterloo en Quatre-Bras.

En nu was dan Willem op het toppunt zijner wenschen, nu was hij dan soldaat. Spoedig zou hij zich nu onderscheiden door moed en dapperheid en spoedig opklimmen, dacht hij. O, de toekomst lag heerlijk voor hem.

Maar . . . . hoe dat leven hem aanvankelijk tegenviel! De vermoeiende dagmarschen, die hij te maken had, waarbij dat geweer en die randsel zoo loodzwaar drukten, de dorst die hem steeds onder het loopen kwelde, de gestadige exercitiën, het slechte logies dat hij af en toe vond, al die onaangenaamheden te zamen, ze deden hem de eerste dagen meer dan eens denken: »o, had ik toch maar naar mijne moeder geluisterd!» Doch al spoedig begon hij meer aan dat leven te gewinnen, en reeds voordat hij in Brussel was, gevoelde hij zich zoozeer op zijn dreef, dat hij een zeer opgeruimden brief naar huis kon schrijven.

Wij zullen hem niet op zijne reis volgen, maar hier alleen mededeelen, dat hij bij het bataillon nationale militie No. 5 kwam, als gewoon soldaat; dat de luitenant kolonel Westenberg hierover het bevel voerde, en dat dit bataillon een van de vijf was, die de brigade van Bylandt uitmaakte.

Genoemd bataillon kwam te Beuzet, dat op de kaart van België, eenigzins oostelijk van Nivelles, te vinden is, in garnizoen, en daar werden de jonge soldaten aanhoudend geoefend. Die exercitiën, die in vreedstijd zoo dikwijls eentoonig zijn, van hoeveel waarde en beteekenis waren ze nu, nu de oorlog zoo aanstaande was!

OORLOG.

Oorlog! wat een veel omvattend woordje. Hoeveel hangt er niet van af! Als Napoleon won, hoeveel had dan niet ieder land, maar inzonderheid het onze van hem te vreezen. Als hij verloor, welk een toekomst wachtte dan niet hemzelf. Dit is gebleken. Van den troon op een rots midden in zee!

Misschien was het voor Napoleon beter geweest, als hij, gebruik makende van de verbazing waarmede men hem zag terugkomen, dadelijk verder was gegaan en een inval in België gedaan had. Vele fransche schrijvers beschouwen het ten minste als een fout, dat hij dit niet deed, maar de keizer had vrij wat te regelen in zijn eigen land, en daarbij hoopte hij misschien, dat men hem niet zou komen verontrusten. Doch hoe dit ook zij, zeker is het, dat hij zijne legers haastig opriep, toen hij vernam dat Engeland, Pruisen en Nederland een aanval tegen hem in den zin hadden, dat hij zichzelf aan het hoofd zijner troepen stelde, en de vijandelijke legers overviel, voordat zij hierop voorbereid waren.

De hertog van Wellington, die het opperbevel over de engelsche en nederlandsche troepen had, wilde den eersten Junij over de rivier de Sambre trekken, om het fransche leger daar achter aan te vallen. Dat de Franschen vóór dien tijd de Sambre overtrekken en aanvallend handelen zouden, vond hij zoo onwaarschijnlijk, dat hij het niet wilde gelooven, toen de prins van Oranje hem den elfden Junij verzekerde, dat hij door stellige berichten wist, dat Napoleon plan had den twaalfden zijne hoofdstad te verlaten, om zich aan het hoofd van zijn leger te stellen.

»Neen, neen, wij zijn hier te sterk voor hem. Een aanval zal hij niet wagen,» zeide hij. De hertog van Wellington was een man van ondervinding en de vroegere leermeester van den prins, zoodat deze niets kon doen dan dagelijks zijne voorposten te bezoeken, de officieren te waarschuwen om goed op hunne hoede te zijn, en hem dadelijk te laten verwittigen als er iets bijzonders voorviel.

Voordat de gevechten beginnen, zullen wij eens even een blik slaan op de verschillende legers, die nu welhaast slaags met elkander zouden raken.

Het fransche leger was grootendeels goed geoefend en wel uitgerust. Het werd aangevoerd door den beroemden maarschalk Grouchy en den dapperen prins van de Moskowa, den maarschalk Ney, onder het opperbevel van den keizer. Oogenschiijnlijk viel er op dat leger niets aan te merken, en toch had het één groot gebrek, dat onmogelijk te verhelpen was. Er werd namelijk vertrouwen gemist. Dit laat zich licht verklaren. Al was het grootste deel der krijgslieden vóór Napoleon, er waren toch ook koningsgezinden onder, die onmogelijk allen hadden kunnen verwijderd worden. »Als de keizer het verliest, ben ik weer een onderdaan van den koning,» dacht menigeen in zijn hart, en zulke overleggingen benamen den soldaat de zoo noodige veerkracht.

En juist in de Napoleon vijandige legers heerschte eene bewonderenswaardige eenheid van stemming. Daar was haat tegen de Franschen en de zucht om hen te overwinnen de groote drijfveer van ieder afzonderlijk. Het pruisische leger, dat voor het meerendeel uit ouderesoldaten bestond, die aan strenge krijgstucht gewend waren, kon ontberingen en gevaren van allerlei aard doorstaan, want het vertrouwen op hunne aanvoerders was onbegrensd. Prins Blücher van Wahlstadt, de opperbevelhebber, was reeds grijs geworden in den krijg, de troepen hadden hem al dikwijls aan hun hoofd gezien, en nog steeds was zijn blik onbeneveld, zijn arm krachtig. Hij kon met zijn soldaten doen wat hij wilde, want allen hadden evenveel achting en liefde voor hem.

De engelsche en nederlandsche troepen maakten gezamenlijk één leger — het engelsch-nederlandsche genaamd — uit. Dit leger stond, zooals wij reeds zeiden, onder het opperbevel van den hertog van Wellington. De Engelschen, krachtige, sterke menschen, muntten uit door den bedaarden moed, die hen den dood koelbloedig onder de oogen deed zien. Alle orders werden onmiddelijk met het volste vertrouwen uitgevoerd. De kleeding, uitrusting en voeding van deze soldaten grensde aan volmaaktheid.

Willem van Oranje, onze kroonprins, was een van de drie onderbevelhebbers. Hij was een leerling van den hertog, die niet schroomde hem een zoo gewichtigen post toe te vertrouwen, ofschoon de prins pas twee en twintig jaren telde, terwijl de beide andere onderbevelhebbers, lord Hill en Sir Thomas Picton, beiden mannen van leeftijd en ondervinding waren. Maar de hertog, die reeds twee jaren vroeger uit Spanje van hem schreef: „de prins van Oranje is bemind door ieder, die met hem in aanraking komt . . . .” en „van hem kan iets groots worden,” kende de krachten en de bekwaamheden van den prins, en hij wist hoe het nederlandsche leger dubbel sterk werd, nu het aangevoerd werd door een Oranje. De liefde van het nederlandsche volk voor ons vorstenhuis was bij den opstand in 1813 immers nog zoo duidelijk gebleken. (Het is misschien niet onnoodig, er hier mijne lezers even aan te herinneren, dat deze prins de oudste zoon was van hem, dien we in 1813 te Scheveningen aan wal zagen stappen. Zijn vader was den zestienden Maart plechtig als soevereine vorst over al de nederlandsche gewesten, d. i. over Nederland en België, uitgeroepen.)

Ondanks de waarschuwing, die de hertog van Wellington ontvangen had, geloofde hij toch zoo weinig aan de nadering van Napoleon, dat hij geene nadere maatregelen nam, om de Franschen af te wachten. En toch, het bericht dat de prins ontvangen had was waar. Napoleon gaf bevel om den vijftienden den aanval te beginnen. Met de hem eigen nauwkeurigheid regelde hij het marschbevel, en zond dit aan de verschillende legerhoofden, met een legerorder waaruit wij de volgende woorden overnemen:

Soldaten! Het is heden de verjaardag van de veldslagen van Marengo en Friedland, die twee malen over het lot van Europa beslist hebben. Toen waren wij, evenals te Wagram en te Austerlitz, al te edelmoedig.

Wij geloofden de eeden der vorsten en lieten hen in het bezit hunner troonen. Nu evenwel hebben zij zich zamen verbonden, en leggen het toe op de onafhankelijkheid en de heiligste rechten van Frankrijk. Hunne zaak is zoo onrechtvaardig mogelijk. Laat ons hen tegemoet gaan. Zij en wij, zijn wij niet meer dezelfde menschen? Soldaten! te Jena waart gij één tegen drie van die verwaande Pruisen, te Montmirail één tegen zes. Soldaten! Wij hebben zware marschen te doen, veldslagen te leveren, gevaren te trotseeren; maar met volharding zal de zege aan ons zijn; de rechten, de eer en het geluk van het vaderland zullen herkregeu worden.

Voor elken Franschman die hart heeft, is het oogenblik gekomen om te overwinnen of te sterven.

Waarschijnlijk nog aangemoedigd door deze woorden, opende de voorhoede van het Fransche leger, 's morgen om vier uur, op den vijftienden Junij, den grooten strijd aan de rivier de Sambre. De eerste aanval was gericht tegen een gedeelte der Pruisische voorposten, dat zich dadelijk genoodzaakt zag om terug te trekken naar Gilly, terwijl twee andere gedeelten der voorposten onmiddelijk ontredderd werden. Dat ging den Franschen naar wensch, reeds naderden zij Charleroi, dat ook door Pruisische troepen was bezet, toen zij op eens werkeloos bleven. De Pruisen dachten aan een mogelijke krijgslist, schoon zij die niet begrepen, maar al spoedig bespeurden zij, dat er gewacht werd op de infanterie, die beletselen op den weg had aangetroffen, hinderpalen bij een vroegere gelegenheid op bevel van Napoleon opgeworpen. Dit oponthoud deed de Franschen veel nadeel, want wel waren zij, toen de troepen bijeen waren, spoedig meester van Charleroi, evenals van Marchienne au Pont, maar behalve dat nu de Pruisen gelegenheid kregen, om een geregelden aftocht te bewerkstelligen, miste Napoleon nu ook het voordeel om onverwacht verder door te dringen.

Tot 's namiddags vijf uur bleven de Franschen verder meer of min werkeloos, maar toen gaf Napoleon order, om de Pruisen aan te vallen, die 's morgens naar Gilly waren geweken, en noodzaakte hen na een klein gevecht nogmaals om deze voordeelige stelling te ontruimen. Zij trokken nu terug op Ligny, waar, zooals wij in het volgende hoofdstuk zullen zien, den zestienden eene groote slag geleverd werd.

Terwijl een gedeelte van het Fransche leger bij Gilly in gevecht was, trokken inmiddels andere kompagnïen verder langs den straatweg, die van Charleroi op Gosselies en verder op Frasnes loopt. Te Frasnes was een gedeelte der Nederlandsche voorhoede geposteerd. Deze werd aangevallen met eene zoo overgrootte meerderheid, dat ook zij moest wijken tot aan de hoofdmacht, waar de Franschen met een zoo hevig kanonvuur werden afgewacht, dat zij de vervolging daar moesten staken.

Op dezen eersten dag verloren de Pruisen twaalfhonderd man, maar had Napoleon niet allerlei vertragingen ondervonden, dan had zijn snelle aanval hem veel meer voordeel, aan de vereenigde legers veel meer nadeel kunnen doen. Toch, al had de keizer meer voordeel kunnen behalen, hij

was voorloopig de winnende partij, en als het hem gelukte de Pruisen en de Engelschen gescheiden te houden, dan was hij zeker van zijne zaak. Dan was hij in één of twee dagen te Brussel.

Te Brussel, waar men nu nog niets vermoedde van de nadering van den vijand. Zooals wij weten, geloofde de hertog niet aan de mogelijkheid van een aanval, en toen de prins van Oranje des morgens te vijf ure de voorposten bezocht, vernam hij ook niets, dat naar een aanval geelk. Wel vernam hij, dat de Pruisische voorposten iets te lijden gehad hadden, maar er waren al zoo dikwijls kleine schermutselingen geweest, dat hierin niets bijzonders lag.

Hij keerde dus naar Brussel terug, nadat hij gezegd had, dat hij van ieder nieuw verschijnsel bericht verlangde, weinig vermoedende dat deze dag de voorlooper was van een zoo onvergeetlijken, als die van den zes-tienden zou worden. Op den avond van dien dag, vergezelde hij den hertog naar een bal, dat de hertogin van Richmond aan de vele vreemdelingen aanbood, waarvan Brussel die dagen wemelde.

Vroolijk klonk de muziek en onbezorgd genoten de gasten, die zich dansend bewogen op de maat der toonen. Hier en daar waren tafeltjes, waaraan de vermoeden, of zij die niet dansten, zich nederzetten. Aan een dier tafeltjes zat de hertog van Wellington, misschien zich met zijn geest verplaatsende in al de woelige tooneelen, die hij reeds aanschouwd had, toen hem op eens een brief werd overhandigd van Blücher, waarin deze hem meldde, dat zijn leger aan een ernstigen aanval van de Fransche troepen blootstond.

De hertog dacht even na, verwijderde zich, en schreef spoedig de orders die noodig waren, om het Engelsch-Nederlandsche leger aan het Pruisische te gemoet te doen trekken om het te ondersteunen. Hij had het Blücher beloofd, dat hij dezen, zoo zijn leger het eerst werd aangevallen, dadelijk ter hulp zou snellen. De Pruisische veldheer daarentegen, zou, indien het Engelsch-Nederlandsche leger in gevaar kwam, dit bijspringen.

De hertog gaf zijne ordonnansofficiëren deze orders over, en keerde naar de balzaal terug. Men danste er nog en de hertog voegde zich in de vroolijke rijen. Plotseling bespeurt hij dat de prins van Oranje niet meer danst, maar blijkbaar iemand zoekt. Hij ging langs den prins voorbij, die hem een briefje toehield, waarin de baron de Constant Rebecque meldde, dat de Franschen zich vertoonden in de richting van Quatre Bras.

De hertog ontstelde niet minder dan de prins. De vijand bedreigde dus niet alleen het Pruisische leger, maar ook het punt, waar de groote wegen van Nivelles naar Namen en van Charleroi naar Brussel elkander kruisen.

»Als hij daar doorbreekt, is hij zoo goed als te Brussel,» zeide de hertog, en de gasten vingen dat woord op, verschrikten en slopen bedrukt weg uit de balzaal.

Onmiddelijk werden nu bevelen uitgevaardigd voor de troepen, die zich te Brussel bevonden: deze moesten in allerijl optrekken naar Quatre Bras. De prins snelde haastig voortuit naar het bedreigde punt, en . . . . maar voordat wij hem daar aantreffen, zullen wij ons eerst ophouden bij het gevecht van de Pruisen tegen de Franschen bij Ligny.

DE SLAG BIJ LIGNY.

Tusschen de beide legerhoofden, Blücher en Wellington, was de mondelinge afspraak gemaakt dat, ingeval Napoleon aanviel, eerstgenoemde den straatweg van Namen tot Sombref bezet zoude houden, terwijl de Engelsche veldheer dezen zelfden weg tot aan Nivelles en Braine le Comte zou bewaken. Quatre Bras, dat tusschen Nivelles en Sombref ligt, lag dus ook op het terrein, dat het Engelsch-Nederlandsche leger moest verdedigen. De groote belangrijkheid van dezen post was niet vooraf ingezien, vooral niet, daar men geen zoo spoedigen aanval wachtte, en dit punt was dan ook niet voldoende bezet.

Waarschijnlijk was dit Napoleon gebleken, die, zooals wij weten, zijne troepen den vorigen dag zoo lang en zoo ver mogelijk had laten doordringen. Het plan van dezen dag stond hem nu duidelijk voor oogen. Te Quatre Bras was het punt, vanwaar hij zegevierend op Brussel wilde trekken, en deze post moest dus spoedig bezet worden. Hiertoe gaf hij order aan den maarschalk Ney. Dit was evenwel niet alles, wat deze veldheer te doen had, neen, hij moest de troepen die hij te Quatre Bras zou vinden, verslaan, en daar de posten bezetten, maar zich vervolgens met zijn leger rechts wenden, om de Pruisen, die Napoleon zelf van voren zou bestoken, in den rug aan te vallen.

Was nu Napoleon's plan geheel voltoerd, dan zouden de Pruisen dezen dag, als het ware, vernield zijn geworden. Aan eene vereeniging der beide legers was dan niet meer te denken, en wie kan berekenen wat dan de gevolgen zouden geweest zijn?

Gelukkig ligt er een groot onderscheid tusschen een plan en de uitvoering er van. Tot zijn nadeel ondervond de Fransche keizer dat dezen zestienden Junij, want niet alleen was de overwinning, die hijzelf op de Pruisen behaalde, niet volkomen, maar daarenboven kon Ney er niet aan denken om hem te hulp te komen, zooals we in het volgende hoofdstuk zullen zien.

De plaats, waar nu gestreden zou worden door 80,000 Pruisen en een niet veel kleiner aantal Franschen, ligt aan eene kleine beek, de Ligny genaamd, waar onderscheidene dorpen om heen liggen, zooals Bry, Wagnel , St. Amand, St. Amand la Haye, Balatr  en meer andere. Op de kaart is het dadelijk in te zien, dat de Pruisen een voordeelijker stelling hadden dan de Franschen, daar dezen de rivier achter zich hadden en dus niet goed konden terugtrekken, als de Pruisen gelegenheid kregen om hen terug te dringen.

Tusschen Ligny en Fleurus had Bl cher reservekavallerie geplaatst, om op te letten naar welk punt Napoleon het eerst den aanval zou richten, want de Pruisische veldheer, die er belang bij had om tijd te winnen voor de mogelijke vereeniging van zijn leger met het Engelsche, deed nat urlijk geen moeite om het gevecht te beginnen, hoezer hij vast besloten bleef slag te leveren. Verscheidene malen werd de gezegde ruitery aangevallen, maar niet met zooveel geweld of zij konden den strijd volhouden. Eerst tegen twee uur des namiddags was die reserve genoodzaakt terug te trekken, daar het toen bleek dat het vijandige leger geheel in aantocht was.

Om half drie gaf Napoleon dan ook werkelijk order tot den aanval. Deze geschiedde met zooveel kracht dat de drie Pruisische bataillons, die het dorp St. Amand bezet hadden, na een hardnekkigen wederstand geheel moesten wijken. De Franschen hadden dus dadelijk vasten voet op de plaats die de Pruisen zouden verdedigen, doch deze keerden spoedig met andere troepen terug. Zij wilden het dorp hernemen, maar ofschoon het hun gelukte dit in brand te schieten, toch moesten zij het in 's vijands handen laten. Terwijl de Franschen dus voordeel behaalden aan den rechtervleugel, waren zij in het centrum ook niet ongelukkig. Bij hun eersten aanval op Ligny waren zij geheel afgeslagen, maar bij eene herhaalde poging, om meester van dit dorp te worden, hadden zij er een gedeelte van verkregen.

Hoezer Napoleon bepaald de winnende partij was, voelde hij toch, dat

er meer vijanden waren dan hij aanvankelijk vermoed had. Daarbij wist hij dat er nog een vierde gedeelte van Blücher's krijgsmacht in aantocht was. Nu had de keizer wel, zooals wij weten, Ney bevolen, om de Pruisen in de flank te vallen, maar dat bevel was niet zoo stellig geweest, dat Napoleon er bepaald op kon rekenen, en hij achtte het dus noodig den maarschalk nog een nader order daarvoor toe te zenden, tevens dezen de plaats opgevende, waar hij zich moest laten zien, namelijk in de richting van Bry en St. Amand.

De maarschalk Ney had, toen hij den vorigen avond naar Quatre-Bras optrok, een gedeelte van zijn leger, het korps d'Erlon, te Frasnes geposteerd gelaten, met bevel dat het op een bepaalden tijd naar Quatre-Bras moest optrekken.

Reeds hadden deze troepen zich in beweging gesteld, reeds naderden zij de plaats, waar zij welhaast in het gevecht zouden komen, toen de kolonel Forbin-Janson hen met lossen teugel achterna snelde. Hij was het die de bovengemelde order van Napoleon aan Ney moest overbrengen en de keizer had hem bekend gemaakt met den inhoud van zijnen lastbrief.

Wie verheugt zich niet als hij onverwachts de gelegenheid vindt om iemand anders eene dienst te bewijzen? De kolonel Janson was daartoe in de gelegenheid, zooals hij geloofde. Immers, als hij nu spoedig het korps d'Erlon eene andere richting liet nemen, spaarde hij den tijd uit, dien zij anders noodig gehad zouden hebben, om eerst naar den viersprong en van daar naar den keizer te gaan. Hij kende het gewicht van tijd in den slag en dacht dus misschien al, dat hij een gewichtige dienst aan zijn land bewees, toen hij deze troepen met 's keizers bevel bekend maakte en hen rechtsomkeert liet maken. Arme kolonel! Ney was woedend, toen hij vernam, dat er zoo eigenmachtig gehandeld was. Het bevel van Napoleon was toch volgens den maarschalk Ney dit: dat hij eerst de vijanden moest verslaan die hij aan den viersprong tegenover zich zou vinden, en dat hij pas daarna den keizer te hulp zou snellen. En zonder zijne reservetroepen, kon hij te Quatre-Bras niet doorbreken, en dus zond hij spoedig zijne aide camp's het corps d'Erlon achterna, met de stellige orders, om onmiddellijk terug te komen. Maar deze officieren konden niets anders doen dan zoo hard mogelijk te draven en de ruiters van het bewuste eerste korps, die ook bevel hadden om spoed te maken, draafden eveneens met lossen teugel voort. Reeds waren zij in het gezicht hunner wapenbroeders, toen

de afgezanten van Ney hen noodzaakten nogmaals weerom te keeren.

Juist was het den keizer bericht, dat er troepen in aantocht waren. Het was eerst twijfelachtig of het vrienden of vijanden waren, maar al spoedig bespeurde men, dat deze troepen tot het eerste korps behoorden. Reeds gaf Napoleon het sein tot een algemeenen aanval, toen hij tot zijne teleurstelling vernam dat die troepen weder verdwenen. Toch besloot hij een beslissenden stoot in het centrum aan te brengen, en de garde kreeg bevel om Ligny te vermeesteren.

De gevechten in de verschillende genoemde dorpen waren inmiddels met hardnekkigheid voortgezet, meestentijds met afwisselend geluk, maar meer en meer bleek het, dat Ligny de eigenlijke plaats was, waarop het aankwam, en terwijl Napoleon order gaf, om bepaald dit punt te nemen, gaf Blücher van zijn kant ook bevel, om het dorp in bezit te houden. Van beide zijden werd nu opgerukt en met geweld werd het dorp beschoten. De vlammen sloegen uit de huizen, die in brand waren geschoten, de straten werden versperd door doden en gekwetsten. Akelig was het gekerm van de slachtoffers, die, tusschen den vijand en de vlammen in, een vreeselijken dood voor oogen hadden. Maar aan hen werd op dit oogenblik niet gedacht, ieders aandacht was in de hoogste mate gespannen op den uitslag van dezen strijd. Reeds was het acht uur des avonds, en nog bleef het twijfelachtig wie den laatsten stoot zou toebrengen. Versche drommen rukten nog gedurig aan, en hoezeer de Franschen zich reeds een paar malen meester van het dorp waanden, deden toch nog op eens weer de Pruisen een hevigen aanval tegen hen.

Het was Blücher zelf die dezen aanval bestuurde; ongelukkig viel er juist op dit oogenblik eene plotselinge duisternis in, gevolgd door een zware stortregen, die de Pruisen geheel in de war bracht. Vele paarden werden schichtig, de ruiters verloren hun aanvoerder uit het gezicht, en toen de aanval daardoor minder krachtig was, sloegen de Franschen hen weder terug.

»Voorwaarts,» klonk het wederom uit Blücher's mond, en zijne ruiters volgden nogmaals het spoor, dat hun door den grijzen veldheer gewezen werd. De wind joeg hun den regen in het gezicht, terwijl zij bij de nadering van het dorp slechts rook en vonken konden inademen. Nog hoorden zij Blücher's wapenkreet, nog holden zij voort, toen plotseling het paard van den dapperen aanvoerder door een kogel in de borst doodelijk getroffen werd.

Het dier, dat zijn meester zoo dikwijls door zijne vlugheid uit gevaren gered had, spande zijne laatste krachten in, om nog een sprong te doen, en viel toen zoo plotseling ter aarde, dat zijn berijder geheel door hem beklemd werd. Had iemand het gezien? Blücher wist het niet, de val gaf hem eene kortstondige bedwelming, maar zijne tegenwoordigheid van geest was te groot of het gevaar te dringend, dan dat hij zijn bewustzijn geheel zou hebben verloren. Juist op het oogenblik dat hij nederstortte, deden de Franschen een uitval, en sloegen de ruiters terug die hij aanvoerde. De Pruisen, hij wist het maar al te wel, waren te veel ontredderd om nogmaals een aanval te wagen.

Blücher's toestand was vreeselijk. Dat de druk van het paard hem pijn deed, hij voelde het niet, hij dacht er niet aan. In zijne ooren klonk het: de Pruisen hebben den slag verloren, en de veldheer is krijgsgevangenen gemaakt.

Wat zou Wellington zeggen van zijn bondgenoot? O, met zenuwachtige gejaagdheid telde de grijsaard de verschillende gebeurtenissen van dezen dag en den vorigen op. Had hij iets verzuimd? Was het aan hem te wijten, dat de zaken zoo wanhopig stonden? Reeds zag hij de Franschen weer den baas spelen in Pruisen, reeds las hij zijne nederlaag in de geschiedrollen, reeds bedacht hij hoe zijn naam . . . een groote traan mengde zich met de regendroppels, die zijne kleederen doorweekten.

Plotseling . . . was het zoo? of verbeeldde hij het zich maar, dat de grond dreunde? neen, 't was geen zinsbedrog, hij hoorde naderende ruiters, maar hij begreep het. 't Waren de Franschen die hem kwamen zoeken. Hij sidderde. Welk lot wachtte hem? Zou een woesteling hem doorsteken? Zou een meer bezadigde, de hand op zijn schouder leggend, uitroepen: »gij zijt mijn gevangene?»

»Wat zou ik kiezen als mij de keus gelaten werd?» dacht Blücher, en hij sloeg de hand die vrij was voor zijne oogen. Plotseling voelt hij zijn bloed sneller jagen. Hij heeft het »leve Blücher» heel in de verte gehoord, en hij weet dus dat pruisische ruiters de fransche volgen. Een flaauwe straal van hoop keert in zijn hart weder. Hoe? als hij nu nog eens door de zijnen werd herkend!

«Leve de keizer,» klinkt het in zijne ooren en Blücher siddert, maar de Franschen weten niet wat een kostelijken buit er te bemachtigen valt. Zij hollen Blücher voorbij en welhaast ontvangt deze de troostrijke ver-

zekering, dat hij door de zijnen herkend is. Men heeft hem immers een ruitermantel toegeworpen, waarmede hij zich nu bedekt heeft.

Weinige oogenblikken later werd het paard weggenomen, maar grooter dan de zwaarte van het gestorvene dier was de last, dien de ruiters van het hart van den veldheer afwentelden. Hoezeer nog doodelijk ontsteld, was hij nooit met meer wellust in den zadel gestegen dan nu op dit oogenblik. Met vreugdekreten werd hij begroet, maar er wás geen tijd te verliezen. Hij moest orders geven, want iedereen wachtte op zijn bevelen. De redding uit het gevaar echter, gevoegd bij zijn val en den doorgestanen angst, had hem een zoo grooten schok gegeven, dat hij zich ongeschikt voelde om iets te regelen, en hij gaf dus voor het verdere gedeelte van dezen avond het kommando over aan den chef van den staf, den generaal von Gneisenau. Deze zag in dat alle verdere tegenstand nutteloos zou zijn. De hevige stortregens brachten de troepen meer en meer in wanorde, en de duisternis deed dikwijls vrienden voor vijanden aanzien. De Franschen waren nu meester van Ligny en aan herooveren viel niet meer te denken. Hij begreep dus dat het meeste heil hier te verwachten was van een terugtocht, en op meesterlijke wijze liet hij dien volvoeren. Om Napoleon onkundig van dien aftocht te laten, bleven eenige troepen achter, om eerst 's nachts tegen drie uur de andere te volgen.

Terwijl de Pruisen terugtrokken, gunde Napoleon zijnen soldaten de rust, die hijzelf ook ging genieten. Hij sliep dien nacht te Fleurus, maar voordat hij zich te bed begaf, schreef hij de blijde mare van zijne overwinning naar Parijs, waar deze zege den volke bekend werd gemaakt door honderd en één kanonschoten!

DE SLAG BIJ QUATRE-BRAS.

Zooals wij reeds weten, snelde de prins van Oranje naar den viersprong, zoodra hij het bericht kreeg dat niet alleen de Pruisen waren aangevallen, maar dat de vijand zich ook vertoonde te Quatre-Bras. Toen hij daar aankwam, hoorde hij het kanon al in de verte bulderen, maar tot zijne blijdschap vernam hij dat de generaal de Perponcher reeds uit zichzelf orders had gegeven, om Quatre-Bras meer te bezetten, daar er geen tijd te verzuimen was. De brigade, waarover de prins van Saksen Weimar het bevel voerde, was te Frasnes aangevallen en had zich van daar op Quatre-Bras teruggetrokken, terwijl nog andere troepen, onder anderen de brigade van Bylandt met de batterij Stievenaar, van Nivelles in aantocht waren. De prins betuigde zeer zijne tevredenheid over de genomen maatregelen, en zijn paard de sporen gevende, ging hij in persoon zien hoe de voorgeschreven maatregelen waren uitgevoerd. Bij dat onderzoek bleek hem hoe langer hoe meer de groote belangrijkheid van dit punt en betreurde hij het, dat deze gewichtige stelling nog zoo weinig bezet was, want hoezeer hij de geheele sterkte der vijanden onmogelijk kon gissen, bespeurde hij toch maar al te wel dat het getal aanvallers oneindig grooter was dan dat der verdedigers. En hoezeer er een groote macht van Brussel in aantocht was, kon deze niet voor laat in den namiddag bij den viersprong aankomen. Tot dien tijd moest de vijand dus in bedwang worden gehouden. Nu is de gewone wet voor een veldheer deze: dat hij de krachten, waarover hij kan beschikken, niet versnipperde, maar zooveel mogelijk bijeen houde.

De prins begreep evenwel dat hij hier een tegenovergestelden maatregel moest nemen, en dat hij hier den vijand een vertoon van macht moest geven, door zijne soldaten op velerlei plaatsen te stellen. Hij bracht dus het »schijn bedriegt" in toepassing, en met uitnemend goed gevolg, want de ruiters, door Ney op verkenning uitgezonden, zagen overal troepen. Dat dit slechts troepen waren van vijftig man of minder, konden zij niet gissen, te minder daar de prins gezorgd had, dat hun verschillende monteeringen in de oogen moesten springen. Het punt dat de prins bezet had diende hem daartoe bij uitnemendheid: was de grond toch vlak geweest, zijn krijgslust zou hem niet geholpen hebben, want dan zouden de fransche ruiters spoedig ontdekt hebben dat zij door een krachtigen en algemeenen aanval met de kavallerie de verdedigers van Quatre-Bras, waaronder slechts vijftig ruiters waren, onder den voet konden rijden.

Maar het terrein was boschachtig en daardoor werd het gemakkelijker om den vijand te misleiden. Bij dezen viersprong stond eene groote hoeve, Germioncourt genaamd, een herberg en nog eenige andere gebouwen. Rechts van Quatre-Bras is het bosch van Bossu, en links is het terrein ook boschachtig. Verder waren alle velden bedekt met golvend graan, en ook dit koren was bij uitnemendheid geschikt om den schijn te geven van soldaten te verbergen.

Toen de prins te zes ure 's morgens te Quatre-Bras aankwam, was, zooals hierboven werd aangemerkt, het gevecht reeds begonnen bij het bosch van Villers Peruin, dat links van den viersprong op de kaart te vinden is. De prins gaf bevel om dit gevecht te staken en liet die troepen terugtrekken, daar hij wist hoe noodig het was, om zoolang mogelijk den strijd tegen te houden.

Gelukkig was Ney van zijn kant ook huiverig om te beginnen, voordat hij zijne troepen bijeen had, en zoo begon het eigenlijke gevecht pas na één uur des namiddags, ofschoon de voorposten den geheelen morgen met goed gevolg den vijand bleven afweeren.

Voordat de groote aanval gedaan werd, kwam de opperbevelhebber, de hertog van Wellington, te Quatre-Bras aan. Hij betuigde den prins zeer zijne tevredenheid over de genomen maatregelen, en toen deze hem de verdere bevelen vroeg, zeide hij: »het is in goede handen," waarna de hertog naar Ligny reed om Blücher op te zoeken,

terwijl hij den prins in deze hachelijke omstandigheden alleen liet.

De hertog schijnt al dien tijd in de stellige overtuiging te zijn geweest dat Napoleon slechts in schijn de Pruisen en de Nederlanders bedreigde, maar dat de eigenlijke aanval tegen de Engelschen gericht zou worden, en deze meening bleef hij aankleven, ook toen hij zag hoeveel fransche krijgsmacht zich bij Quatre-Bras vertoonde.

De Franschen begonnen dan den aanval, en met ieder oogenblik werd dus de taak van den prins zwaarder, doch naarmate de nood klom, naar die mate ontwikkelde zich zijn geestkracht ook. Door wóord en blik bezielde hij officieren en soldaten, die dan ook allen gloeiden van edelen moed.

De jagers die vooruit gebracht waren, werden het eerst aangevallen door een zwerm van fransche tirailleurs, die onder de oorverdoovende kreten van »leve de keizer” ten aanval rukten. Onmiddellijk op hen volgde ruitery, die de jagers trachtte te omsingelen, maar deze trokken in de grootste orde al vechtende terug tot aan den straatweg, waar zij beschermd werden door rijdende artillerie. Middelerwijl kwamen nog twee kompagnïën van hetzelfde bataillon jagers voorwaarts, doch deze hadden een zoo harden kamp tegen de vijandelijke infanterie, dat zij geheel ontredderd werden, vooral toen hun aanvoerder, de kapitein van Heeckeren van Waliën, gekwetst werd.

Inmiddels werd er ook op vele andere plaatsen met woede gestreden, het vijandelijk geschut naderde meer en meer, en reeds had kapitein Stievenaar zich genoodzaakt gezien zijne batterij, die uit vier stukken bestond, terug te doen trekken tot aan het bosch van Bossu. Daar liet hij spoedig het vuur hervatten, maar nauwelijks was er een schot gelost, of hijzelf werd door een granaat doodelijk getroffen. Nu drongen de Franschen met zooveel geweld op, dat de nederlandsche artillerie genoodzaakt werd achterwaarts te gaan.

Zoo wonnen dan de vijanden allengs voet; nu richtten zij hun aanval naar de hoeve Pierrepont, die rechts van den straatweg meer naar het bosch van Bossu is gelegen, maar deze werd zoo dapper verdedigd, dat alle pogingen om die te nemen werden afgeslagen, en deze hoeve in het bezit van het eerste bataillon Oranje-Nassau bleef.

Op de grootere hoeve Germioncourt ging het inmiddels ook heet toe. De luitenant-kolonel Westenberg voerde daar het bevel over het

vijfde bataillon van de nationale militia, waartoe zooals bekend is, ook onze vriend Willem behoorde. Wij zullen hem echter nu niet gadeslaan, daar natuurlijk de geschiedenis van een ondergeschikt persoon alle belangrijkheid verliest te midden van den strijd.

Die hoeve dan, die reeds een paar malen aangevallen en beschoten, doch telkens dapper verdedigd, nog in het bezit was gebleven van hen die voor de verdediging er van moesten zorgen, stond nu weder aan een hevigen aanval blootgesteld. »Moedig, dappere Nederlanders,» riep de officier Westenberg zijnen jongen soldaten toe. »Oranje boven! wij strijden voor de goede zaak. Houdt moedig stand!»

Werkelijk hielden zij dan ook langen tijd stand, maar eindelijk schenen zij voor de overmacht te moeten bukken. Verscheidene officieren lagen dood of gewond, en verlegen door het volle artillerievuur, begonnen zij terug te trekken, toen de prins van Oranje zich op eens vertoonde.

Hij was steeds daar waar het gevaar dreigde, en ook nu kwam hij weder juist van pas op het bedreigde punt.

»Niet kijken, niet wjken,» riep hij. »Kom, laten we den vijand die vuurmonden ontnemen.»

Zijn aanspraak, de heldenmoed die uit zijne oogen straalt, maar vooral zijn voorbeeld bezielt de soldaten. Niemand denkt aan gevaar, met een gevoel in het hart alsof zij allen in staat zijn de wereld te overwinnen, volgen zij den koninklijken aanvoerder, die hen nu voorgaat met zijn hoed zwaaiende. Wat vermag niet den moed van een aanvoerder? Werkelijk drongen de jonge lotelingen den vijand terug en namen de stukken die hen met den dood dreigden.

Maar de vijandelijke kavallerie sprong toe en wierp zich met zooveel kracht op de jeugdige soldaten, dat zij verschrikt geheel uit elkander stoven en onder de voet raakten. De prins zelf werd door de vijandelijke ruiters omsingeld en hij was geheel weerloos, daar hij in de haast waarmede hij was komen aanrennen vergeten had zijn sabel aan te gespen. Daar hij evenwel zeer eenvoudig gekleed was, werd hij niet dadelijk herkend, en voordat zij de gelegenheid hiertoe gehad hadden, wist de prins zijn paard een zijsprong te laten nemen, waardoor hij uit het gedrang kwam. Zijn adjudant, de graaf van Styrum, was minder gelukkig. Die werd bij deze gelegenheid gewond en bleef eenige oogenblikken in de macht van den vijand.

— — — — —
NIET WJKEN NIET WJKEN RIEP DE PRINS, KOMT, LATEN WIJ DEN
VJAND DIE VUURMONDEN ONTNEMEN..”

De prins had geen tijd om zich te verblijden over zijn redding: het beoep van den slag eischte zijne volle opmerkzaamheid. Als er nu geen hulp naderde was alles verloren, want nu de Franschen Germioncourt hadden genomen, drongen zij naar Quatre-Bras, en als zij daar eens meester waren, hadden zij bijna gewonnen spel, dan konden zij de naderende troepen overvallen voordat deze slagvaardig hadden kunnen worden, en als zij op die wijze de aanrukkende macht verzwakten was het gevaar dat de beide legerafdeelingen liepen niet te berekenen.

Hij draafde naar de viersprong en maakte het den zijnen duidelijk, hoe er hier tot den laatsten man gestreden moest worden, wilde men al het voordeel van dezen dag niet verliezen. Ieder besefte het gewicht van deze woorden en ziet. . . . juist op het oogenblik dat men eindelijk moest bezwijken, naderde een brigade lichte kavallerie, die van St. Symphoriën kwam, en bijna gelijktijdig kwam de engelsche divisie Picton op het slagveld aan. Dat gaf verademing aan de afgematte strijders; spoedig werden nu de aangekomenen in het gevecht gemengd en vochten nu eens met beter, dan eens met minder goed gevolg.

Vreeselijk is de beschrijving van eenige der verschillende gevechten, die dezen dag daar voorvielen. Zoo werd onder anderen een nederlandsche batterij voetartillerie op eens als overstroomd door bevriende en vijandelijke ruiters, die al vechtende terugtrokken en vervolgd werden. De officieren van deze batterij werden zwaar gewond, de eerste luitenant Ruysch van Couverden bekwam alleen veertien wonden, terwijl al de bedieningsmanschappen neergesabeld of onder den voet gereden werden.

Zoo was de engelsche divisie Picton links van Quatre-Bras en voorwaarts van den weg naar Namen geplaatst, terwijl de Franschen meester waren geworden van het gehucht Peraumont. Zoodra Wellington teruggekeerd was van zijn bezoek aan het pruisische leger, gelastte hij een regiment van die divisie om dat gehucht te hernemen. Zij hadden zich hiertoe nauwelijks op weg begeven, toen onverwachts fransche lansiers op hen instormden, waardoor gezegd regiment 284 man verloor.

Zoo overkwam de Brunswijkers eene groote ramp. Hun dappere en zoo beminde aanvoerder, de hertog van Brunswijk-Oels, die hen zoo dikwijls ten strijde had aangevoerd, stortte dood ter aarde door een kogel getroffen, juist op het oogenblik dat hij zijn sabel ophief om eene charge te bevelen.

Velen sneuvelden aan beide kanten, maar nog altijd bleef het onzeker, wie de winnende partij zou zijn. De Engelschen hadden Germioncourt hernomen en tot nog toe hadden de Franschen ook te vergeefs moeite gedaan om het bosch van Bossu te bemachtigen, maar overigens was het voordeel des avonds tusschen zes en zeven uur aan hun kant. Omstreeks dezen tijd kreeg Ney de herhaalde order van den keizer om hem ter hulp te snellen, en de kolonel Forbin-Janson, die, zooals wij weten, dit bevel overbracht, deelde den maarschalk tevens mede dat hij reeds eenigermate 's keizers bevelen had uitgevoerd, dat hij namelijk het korps d'Erlon in de richting van het pruisische leger had gezonden.

Hoe ontstelde Ney bij dat bericht, en geen wonder! hij begon te overwinnen, maar hij was op lange na nog geen meester van het slagveld. Zijne tegenstanders hadden blijkbaar nog over versche strijdkrachten te beschikken, terwijl hijzelf geen andere hulptroepen had dan die van het eerste korps, die hij ieder oogenblik hoopte te zien aankomen. En nu vernam hij dat deze zich van hem verwijderden.

Wij weten het hoe zijne officieren, vlug als de wind met tegenbevelen voorthouden en hoe zij hen inhaalden, maar voordat deze troepen bij Ney aankwamen, was het feit bijna beslist.

Toen de maarschalk de voor hem zoo verpletterende tijding ontving, gaf hij order tot een laatsten hevigen aanval van al zijne manschappen langs de geheele vijandelijke linie, maar de tegenstand die hij ondervond was zoo krachtig, dat hij begreep dat eene herhaalde poging niets dan nuttelooze bloedstorting zou zijn, en hij verzamelde dus de zijnen en liet het slagveld aan de overwinnaars.

Deze dag kostte den Franschen vierduizend man, maar het aantal gesneuvelden en gewonden aan de zijde van het engelsch-nederlandsche leger was stellig niet veel minder, schoon het juiste getal niet is opgegeven.

En nu? de Franschen juichten over de voordeelen die zij aan de Ligny behaald hadden, en de Nederlanders konden zich verblijden over den slag bij Quatre-Bras, maar deze beide slagen waren slechts een groot en bloedig voorspel van dat wat nu zou volgen, want noch de overwinning van Napoleon, noch die van het engelsch-nederlandsche leger had de zaak tot eene eindbeslissing gebracht. Nog was Napoleon bij machte om zijne plannen te volvoeren, nog hadden de verbondenen de macht om die te dwarsboomen. Wie zal het winnen? bleef nog de

grootte vraag die iedereen bezig hield. Maar hoe de grootte strijd ook mocht afloopen, in de nederlandsche geschiedrollen zouden de volgende regels eene blijvende plaats vinden :

»een prins van Oranje heeft aan 't hoofd van een handvol Nederlandsche burgerzonen, die als hij hun leven daarvoor veil hadden, een lans gebroken met Fransche legerbenden, en het bloed in dien strijd gestort, als in een tweekamp tot eerherstelling, werd de smetvlak afgewasschen, welke eene Fransche overheersching nog op de natie had doen kleven.

J. Bosscha, Leven van Willem den tweede.

WILLEM'S LOTGEVALLEN.

Menige brief was er al door Willem naar huis geschreven, en mevrouw Hoogendijk las ze en herlas ze, want het was voor haar zeer belangrijk om te vernemen, hoe het haar zoon ging en hoe hij het hier en daar gehad had, maar het zou ons te ver doen afdwalen, als wij al de indrukken moesten nagaan, die de jonge soldaat op zijn tocht ontving, en wij zullen ons dus bepalen bij den avond van den vijftienden, toen zijne eigenlijke ervaringen begonnen, of liever toen hij kennis begon te maken met de gevaarlijke zijde van zijn leven. Tot nog toe hadden zijne bezigheden bestaan in dagelijksche oefeningen en in het getrouw waarnemen der wachten. Het leven ging vrij geregeld, en meer dan eens dacht hij ongeduldig bij zichzelf: »ik wilde dat nu de oorlog maar begon,» zoodat het hem een soort van teleurstelling gaf, toen hij vernam dat zij Napoleon, niet dan na den laatsten Junij zouden aanvallen.

»Het kan dus nog heel lang duren,» zette hij juist in den brief dien hij bezig was aan zijne moeder te schrijven, toen de alarmtrom geslagen werd en de troepen bevel kregen om op te trekken naar Nivelles. Spoedig waren alle manschappen van het vijfde bataillon onder het geweer, de meesten evenals Willem ongeduldig genoeg om op marsch te gaan. Te Nivelles kregen zij, na eene korte halt, order om naar Quatre-Bras op te trekken, en reeds waren zij weder marschvaardig, toen er een tegenbevel kwam. Het was te gevaarlijk om Nivelles onbezet te laten, en de brigade-kommandant, de generaal-majoor van Byland, gelastte dus dat het gezegde bataillon wel geheel marschvaardig moest blij-

ven, maar nog moest wachten op de troepen, die het vervangen zouden. De officieren hielden dus nog eene uitdeeling van levensmiddelen, en lieten de soldaten de nachtkwartieren betrekken. Zij mochten zich evenwel niet ontkleeden, opdat zij bij het eerste appèl dadelijk gereed zouden zijn.

»Ik zal maar wakker blijven,» dacht Willem, terwijl hij zich nederlegde, en hij trachtte te denken over de onzekere toekomst, die hij nu te gemoet ging, maar welhaast veranderde zijn denken in droomen, en zag hij zichzelf aan de spits van een bende soldaten staan, terwijl van de tegenovergestelde zijde Napoleon naderde, met het fransche leger achter zich aan. »Daar heb je Goliath, wie wil de David zijn?» hoorde Willem vragen en hij voelde zich zoo moedig, dat hij een paar stappen voorwaarts deed, zijn geweer op den franschen keizer aanlegde en hem doodschoot.

De muziek deed zich hooren, de prins van Oranje naderde en riep: »eere zij den jeugdigen held, die het vaderland eene zoo grooten dienst heeft bewezen,» en toen de prins met zijn hand gewenkt had, kwam er een eerewagen aan, waarin de prins plaats nam, terwijl Willem verzocht werd zich ook daarin neer te vleien. De prins reikte hem de hand, om hem naast zich plaats te doen nemen, en juist wilde Willem instappen, toen hij geroepen werd.

»Hoogendijk,» riep iemand, maar dat was niet de stem van den prins. Willem keek om en . . . lag op den grond voor de houten bank, die hem tot slaappleats had gediend.

»Wel ja,» zeide dezelfde stem, die Willem in zijn droom hoorde, »wie niet hooren wil, moet voelen. Ik dacht dat je dood waart; 'k heb je zoo hard geroepen als ik kon, maar eindelijk heb ik je er maar afgegooid,» en Willem herkende nog geheel slaapdronken zijn slaapkameraad.

»Hè, ik droomde . . .» begon hij, zijne oogen uitwrijvende.

»Ja, ja, dat doet er niet veel toe,» zeide de soldaat, »Hoor maar, daar heb je de trom die ons roept. Wie weet of dit niet de laatste dag van ons leven is,» liet hij er op volgen, en werkelijk was hij 's avonds een tijd.

»Ik hoop van neen,» zeide Willem, en hij dacht onder den marsch aan zijn droom.

Het was nog maar nauwelijks dag, toen de troep zich in beweging stelde, en reeds om half zeven 's morgens kwamen zij te Quatre-Bras aan, waar zij bij den viersprong geplaatst werden als reservetroepen. Het was

iets anders als Willem zich had voorgesteld. Hij had gedacht dat zij dadelijk tegen den vijand zouden oprukken, en ofschoon het hem nóg niet geheel duidelijk was, wat hij zou uitvoeren, toch stelde hij zich wel voor, dat zijne komst den vijand vrij wat afbreuk zou doen; en nu . . . hij zag geen enkelen Franschman. Rustig en kalm stond hij daar op een plaatsje, vanwaar hij een prachtig gezicht had op het landschap dat voor hem lag. Dat hooge hout, die korenvelden, die boereplaatsen daartusschen, 't zag er alles zoo schilderachtig, zoo vredig uit; maar toch, nu hij goed toelusterde, kon hij het kanon in de verte hooren. „Hoor ze daar eens moorden,” zeide een soldaat. „Goede God! zijn wij dan in de wereld gekomen om doodgeschoten te worden?” liet hij er zuchtend op volgen.

Willem kreeg na dezen uitroep een gevoel dat hij geen kans zag om te beschrijven, wel niet van angst, maar toch, dat luchthartige, dat hem straks deed verlangen naar het beginnen van den strijd, had hem nu verlaten.

„Soldaten,” zeide juist de eerste luitenant tegen de kompagnie waar Willem bijstond. „Heden zult ge uw kruiddoop ontvangen. Staat dien moedig door. Houdt voor oogen dat gij voor uw eigen land en voor eene goede zaak strijdt. Ieder uwer moet het zich gedurig herhalen van: mijne standvastigheid zal het afhangen of mijn land vrij blijft, want die gedachte geeft den noodigen moed. Denkt aan de dagen der verdrukking, der schande, en zegt in uw hart: wij zullen zorgen dat die niet terugkeeren.”

Zijn stem en zijne houding, evenzeer als zijne woorden, bezielde de jeugdige soldaten, en vol moed stapten zij naar de hoeve Germioncourt, toen zij een uur later bevel kregen om die te bezetten. Zoo goed mogelijk werd deze plaats nu door de aangekomenen in staat van verdediging gebracht, en reeds was aan ieder eene plaats op de hoeve aangewezen, toen de prins het beter oordeelde, dat eenige kompagnieën meer voorwaarts in stelling kwamen. Willem bleef evenwel geposteerd vlak bij den kerseboomgaard, waar hij dadelijk post had gevat. „Dat treffen we hier niet kwaad,” zeiden de soldaten en plukten en aten. 't Was zeer verkwikkend. Willem bood er den eersten luitenant eenige aan, die ze niet versmaadde, maar toch strenge orders gaf, dat niemand er zijn post om mocht verlaten. Het bevel was niet noodig: de nabijheid van het kanon deed spoedig alle gedachten aan kersen verdwijnen; die er nog eenige in de hand had wierp ze weg om alle aandacht bij den

naderenden vijand te bepalen. O, het gevaar begon zoo te dreigen! De kompagnïën die vooruit gebracht waren stonden al in het vuur; welhaast stoven zij achteruit en kwamen weder op de hoeve terug. De vijand volgde niet, deze werd door artillerievuur verhinderd door te dringen, maar de gewonden volgden. Akelig zagen ze er uit, die gekwesten: hier was er een zonder arm, daar een wiens gelaat misvormd was door bloed en kruid; hu, de een zag er nog vreeselijker uit dan de ander. Daar naderde er een — in gewone dagen zou men er om lachen — wiens kleeren bijna geheel waren afgeschoten, ginds een die kruipende, kermend en sidderend om hulp en water riep. Verscheidene anderen . . . maar het begon Willem voor zijn gezicht te schemeren. Zijne oogen stonden als verglaasd door den schrikkelijken aanblik. Over eenige minuten misschien zou hij daar ook in zoo hulpbehoevenden staat zijn. Het angstzweet droop uit zijne haren bij zijn gelaat neder. »Mijne arme moeder,» dacht hij. »Zij had groot gelijk, toen zij er tegen was, dat ik soldaat zou worden. Ja, waarlijk, de oorlog is afschuwelijk. Och, waarom laten we Napoleon maar niet liever in ons land komen? Alles is beter dan een oorlog, waarbij gezonde menschen zoo in een oogenblik voor hun leven ongelukkig worden gemaakt.»

In dergelijke overpeinzingen verdiept, werd hij op eens afgeleid door eene stem in zijne nabijheid.

»Neen, weet je wat, Kees, ik bedank er voor om mijn te laten kapot hakken, ik poets em.»

»As jij 't doet, doe ik het ook,» zeide de kameraad van den eersten spreker, die evenals deze een sterk amsterdamschen tongval had, »maar as men broer maar niet gefusilleerd was, omdat ie gedeserteerd was.»

»Je mot niet deserteeren, je mot je maar schuil houden, terwijl ze aan het schieten zijn, en dan as 't gevaar voorbij is, dan zorg j'er maar voor, dat de luit'nant je ziet,» zeide de eerste weder.

Willem keerde zich snel om; hij wilde die gemeene, laaghartige kerels een schrik aanjagen, door hun te toonen dat hij hun plan had gehoord, maar toen hij omkeek, zag hij een paar platte, bleeke, domme gezichten, die toebehoorden aan een paar jongens, die daar zoo lizzig en zoo onverschillig met het geweer in den arm op hun post stonden, dat hij er aan twijfelde of zij het wel waren, die zoo druk zamen spraken. Hij zag den blik niet, dien zij met elkander wisselden, toen hij weer naar een anderen kant keek.

»Ik zal goed op hen letten,» dacht hij, »en als zij hun plan volvoeren, dan zal ik zorgen dat de officier niet misleid word. Wat een schurkenstreek toch zou het zijn, als we nu, nu het er op aankomt, onze posten gingen verlaten.»

Terwijl hij zoo in volle verontwaardiging nadacht over het schandelijke plan dezer soldaten, kwam het niet in hem op, dat ze hem een zoo groote dienst hadden bewezen, en toch was dit het geval. Zijne gedachten zouden immers ook tot deserteeren kunnen geleid hebben, als hij niet eene zoo gepaste afleiding had gekregen.

»En deserteerden die twee?» vroeg men later aan Willem, toen hij eens over deze gebeurtenis sprak.

»Wel, ik weet het niet, ik heb aan niets anders kunnen denken, dan aan de wijze waarop ik mijn post zou verdedigen,» antwoordde hij en dit was ook zoo.

„Soldaten, verdubbelt uw moed,» riep de luitenant-kolonel Westenberg, »velen uwer vonden reeds een roemrijken dood. Laat hun bloed niet te vergeefs gestroomd hebben. Wreekt hen en strijdt voor hen mede.»

Meer dan eens sprak de chef hen op deze wijze toe, en wel hadden de soldaten een woord van bemoediging en opwekking noodig, want met geweld werd nu de hoeve beschoten door de vijanden, die inmiddels genaderd waren. De een voor, de ander na stortte getroffen neder, en ook aan Willem's zijde waren er al eenigen gekwetst. Het scheen hem toe, dat zijn bloed stilstond, half werktuigelijk deed hij alles wat hem gelast was, hij laadde gedurig en reikte zijn geweer aan zijn voorman toe, maar 't was hem alsof dat alles in een droom gebeurde. De dreuning der kanonnen had hem eenigzins bedwelmnd, en daarom zag hij het niet helder in, hoeveel gevaar hij liep. De prins van Oranje zag het, hij naderde met lossen teugel en rende op het vijandelijk geschut in, de jonge soldaten toeroepende om hem te volgen. Wij zagen reeds in het vorige hoofdstuk hoe deze uitval afliep. Het doel, om het vijaandelijk geschut te bemachtigen, werd bereikt, maar toen de kavallerie op hen inreed, namen de jonge miliciens de vlucht. Westenberg herzamelde zijne soldaten, maar hoe dapper zij zich ook weerden, zij moesten de hoeve aan den overmachtigen vijand overlaten. Nu trokken zij terug tot achter Quatre-Bras. Hoe klein was het getal in vergelijking van dat wat naar Germioncourt was heengegaan. Velen hadden daar hun graf gevonden!

Willem was ongedeerd gebleven; hoe verheugde hij er zich over. Spoedig schreef hij het met potlood onder aan zijn brief, de trom diende hem daarbij tot tafel, maar hij had die niet lang noodig, want behalve dat zijn hand te zeer beefde, om meer dan »ik ben ongekwetst» te schrijven, moest hij er ook mede op uit, om levensmiddelen te gaan zoeken. Het geluk diende hen, want een jonge koe kwam hen tegen toen zij nog geen tien minuten geloopt hadden. In triomf werd het dier mede genomen, gekeeld, gevild gekookt en gegeten. Menige vermoeide strijder werd verkwikt door een kluitje, dat stellig nog smakeliger geweest zou zijn als de koks zout hadden gehad. Doch velen kregen niets op dezen dag, en dus ieder die zijne gamelle met soep gevuld had, was in zijne schik.

De nacht werd in het open veld doorgebracht. 't Was Willem's eerste bivak, zoo noemt men dat slapen onder den blooten hemel.

»Bah, wat een hondebaantje, daags word je doodgeschoten en 's nachts kan je op den natten vochtigen grond je heil zoeken,» klaagde er een.

»k Wou dat ik mijn vaders varkenshok hier had. Die beesten hebben 't waarachtig nog beter dan een mensch,» zeide een tweede, terwijl een derde beweerde dat hij voor zijn leven rhumatiek werd.

Willem vond ook een groot verschil tusschen het bed waar hij thuis op sliep, en de aarde waar hij nu op lag, en hoe hij zijne verbeelding ook te hulp riep, hij kon die schoof halfrijp koren, die hem voor peul diende, maar niet voor een hoofdkussen aanzien. 't Was een griezelige nacht, te griezeliger omdat de mogelijkheid bestond, dat men gewekt zou worden door de tijding dat de vijand naderde, en elke soldaat dus het geweer in den arm moest houden.

»Nee, zulke nachten, ze zijn in de herinnering vrij wat anders dan in de werkelijkheid,» merkte Willem later aan, toen een dame vond, dat zulk bivakkeeren zeer »interessant» moest zijn.

Maar de gezonden hadden geen reden van klagen; erger waren de gekwetsten er aan toe, die dezen nacht ongeholfen bleven, want mochten al verscheidene bijstand ontvangen van bloedverwanten of vrienden, en waren de wondhealers ook met allen ijver bezig om verbanden te leggen, er was toch geen mogelijkheid om ze allen te helpen. Want de bewoners uit den omtrek waren gevlucht voor den naderenden krijg, en de strijders, die meest allen een vermoeiden marsch achter den rug hadden voordat zij op het slagveld aankwamen, moesten althans eenige uren rusten, voordat zij in staat waren om hulp te verleen.

DE ZEVENTIENDE JUNI.

Toen Lucien Bonaparte de tijding kreeg van de overwinning die zijn broeder aan de Ligny behaald had, nam hij verheugd de kaart en volgde nauwkeurig al de gangen van het leger, maar na een lang en ernstig onderzoek legde hij die hoofdschuddend ter zijde en mompelde, toen de Parijzenaars het bulderen van het kanon met de behaalde zege bekend werden gemaakt, zacht voor zich heen: »dit is een harde pil voor de koningsgezinden, maar ik vrees dat wij er spoedig eene nog hardere te slikken zullen hebben, want het schijnt mij toe, dat de Pruisen meer teruggetrokken dan wel verslagen zijn.»

Hoe verwonderlijk juist zag hij den stand der zaken in. De Pruisen waren, zooals wij weten, teruggetrokken. Waarheen? Napoleon wist het niet, zijne officieren konden het hem niet zeggen, want men had verzuimd het vijandelijk leger in het oog te houden. Hoe vreemd en hoe onverklaarbaar!

Hij, de keizerlijke veldheer, die zoo menige overwinning had voltooid, door onvermoeid den vijand na te jagen, hij had het slagveld verlaten zonder eenige verdere orders te geven. Waarschijnlijk voelde hij zich ziek, dit ten minste zou men moeten opmaken ook uit het feit, dat hij pas om negen uur des morgens weder op het slagveld kwam.

»Waar zijn de Pruisen?» vroeg hij, en zijn kijker richtte zich op de plaatsen waar zij gister stonden, maar zij waren verdwenen, zelfs het grootste deel der gekwetsten was al vervoerd. Zij hadden blijkbaar een goed gebruik gemaakt van den nacht en den morgen. De keizer zond ruiters in allerlei richtingen op verkenning uit, maar de narichten die hij ontving

waren niet eensluidend, en Napoleon kon dus slechts gissen dat zij op Namen waren teruggetrokken. Deze gissing had de meeste waarschijnlijkheid: immers de Pruisen moesten na hunne nederlaag behoefte hebben om zich te herstellen en om hun leger te versterken, voordat zij zich weder aan een strijd konden wagen. Deze veronderstelling voor zekerheid aannemende, besloot de keizer hen te laten vervolgen en gaf hij bevel aan den maarschalk Grouchy, om hen met 32,000 man na te zetten. Het bevel werd misschen reeds weifelend gegeven, althans weifelend uitgevoerd, want pas tegen den middag trokken deze troepen af, zoodat de infanterie niet verder kwam dan Gembloux, terwijl de kavallerie nog iets meer oostelijk trok. Des avonds om tien uur was Grouchy nog geheel onzeker of hij de Pruisen wel op het spoor was en hij schreef dit dus aan den keizer.

Deze had inmiddels door den maarschalk Ney vernomen hoe de zaken te Quatre-Bras stonden. De Keizer wreef zich met de hand over het voorhoofd. De vorige dag had een beslissing kunnen aanbrengen, maar door dat ongelukkige heen en weer trekken van het korps d'Erlon was er zoo veel verloren. Had Ney die achttienduizend man bij tijds gehad, hij zou waarschijnlijk bij Quatre-Bras zijn doorgebroken; had de keizer, nu ze toch eens te Ligny waren, daar over hen kunnen beschikken, ze zouden de Pruisen nagejaagd, misschien vernietigd hebben. Men zou dan nu althans weten waar zij te vinden waren.

Maar het baatte niet om te denken wat er had kunnen gebeuren; 't was nu maar zaak om verder te handelen. Wat er gedaan moest worden lag voor de hand. Te Quatre-Bras moest de strijd zoo spoedig mogelijk hervat worden. Reeds voordat de keizer naar Ligny ging, had hij Ney door den generaal Flahaut den last gezonden om te Quatre-Bras krachtig aan te vallen, maar Ney wist dat het vijandelijk leger nog aanmerkelijk versterkt was en vond het dus te gewaagd om den aanval te doen, voordat er nog meer troepen ter zijner beschikking waren gesteld. De keizer zond hem later in den morgen nog eenige divisien kavallerie met herhaald bevel om meester te worden van Quatre-Bras.

Het scheen dus dat de eindbeslissing te Quatre-Bras zou zijn, maar een brief, dien Wellington van Blücher ontving, gaf eene groote omkeer van zaken. De troepen, die slagvaardig stonden bij Quatre-Bras, kregen bevel om naar de velden van Waterloo te gaan, daar de pruisische krijgsmacht op Wavre teruggetrokken was.

Wie op de kaart de ligging nagaat van Waterloo naar Wavre, zal zien hoe die twee plaatsen bijna op ééne lijn liggen, zoodat, toen Blücher in zijn brief beloofde het engelsche leger te zullen helpen, ingeval het slag leverde te Waterloo, men gerust op deze hulp kon rekenen.

Deze terugtocht moest zoo geheim mogelijk bewerkstelligd worden, want hoe langer de Franschen onkundig bleven van dit terugtrekken, des te meer kans was er dat men in slagorde kon komen voordat de vijand naderde. Het kwam Wellington dus uitnemend te stade, dat zijn tegenpartij den aanval nog maar steeds bleef uitstellen. Waarom hij dit deed, is onbekend, maar het ergerde zijne officieren zoozeer, dat zelfs het eerste korps zonder zijne bevelen naar Quatre-Bras oprukte.

Toen verscheen evenwel de keizer zelf te Quatre-Bras en nu ontdekte men het spoedig, dat de vijanden bezig waren af te trekken. Natuurlijk trok het fransche leger het engelsche achterna, maar het laatstgenoemde had reeds een belangrijken voorsprong genomen, en daardoor kon den terugtrekkenden niet zooveel kwaad worden gedaan als mogelijk geweest zou zijn, wanneer Ney dadelijk op hen ingestormd was.

Al het voordeel was dien dag aan de zijde der geallieerden, al het nadeel aan den kant van Napoleon, want een zwaar onweder barstte los, vergezeld van zulke hevige stortregens, dat de wegen letterlijk onbegaanbaar werden. Paarden en manschappen plasten door het modderige water, terwijl het hoe langer hoe bezwaarlijker werd om het geschut voort te krijgen. De beide legers kregen hun deel hiervan, — een nederlandsch officier schrijft: »wij trokken den avond van den zeventienden in Braine la Leud, en legerden ons in de straten, daar de huizen reeds alle bezet waren; maar de regens waren zoo hevig dat elke straat een rivier scheen. De soldaten waren blijde als zij een bos stroo hadden bemachtigd om zich op te leggen, doch het water deed hen met die bedden wegstroomen” — maar onze soldaten hadden den marsch grootendeels achter den rug toen het onweder opkwam, terwijl de Franschen den tocht nog nauwelijks begonnen hadden.

Den geheelen avond bleef de regen aanhouden, maar de tocht van de beide legers werd inmiddels voltoerd. Wellington bracht zijne troepen bij Mont-St.-Jean in stelling, en de fransche keizer beval zijne korpsen eveneens om zich gereed te houden voor een slag, want toen hij 's avonds om zeven uur eenige kavallerie vooruitbracht om de plaatsing van het engelsch-nederlandsche leger te verkennen, werden deze

ruiters door een zoo hevig artillerievuur ontvangen, dat het Napoleon duidelijk werd dat Wellington gereed was om daar slag te leveren.

De voorposten werden uitgezet, alle te geven bevelen met nauwkeurigheid uitgevaardigd en toen, toen alles bezorgd was, ging Napoleon den nacht doorbrengen op 'een pachthoeve genaamd Gaillou, die aan den straatweg lag die van Genappes naar Brussel voert. Zou hij morgen zegevierend dien weg langs trekken?

Die vraag hield hem bezig, terwijl hij de kaarten die voor hem lagen met scherp blik naging.

»Morgen, morgen,» schenen de regendroppels te zeggen die tegen de glasruiten kletterden. De keizer hief luisterend zijn hoofd op. Hoorde hij in dat ruischend geluid eene stem die hem waarschuwend toeriep: »nu nog zijt ge de groote en machtige keizer van Frankrijk, maar morgen niet meer?»

Een koerier wekte hem uit zijn mijmering. 't Was een afgezant van Grouchy, die den keizer meldde dat hij de Pruisen nog niet had gevonden. Napoleon vermoedde het reeds. Later in den nacht kwam een tweede koerier aan van Grouchy, die den keizer meldde dat de Pruisen waarschijnlijk op Wavre waren getrokken. De maarschalk zou hun dien kant uit volgen.

Weer liet Napoleon zich de kaarten geven, hij berekende den tijd dien Grouchy noodig zou hebben om de Pruisen te verslaan en om te naderen, en op alle manieren begreep de keizer dat het den maarschalk mogelijk moest zijn om zich bij het hoofdleger te voegen, althans om de nadering der Pruisen te beletten, gesteld dat deze zich werkelijk te Wavre bevonden.

Zoo scheen dan de kans voor morgen goed te staan. Morgen, den dag waarop hij voor het eerst tegenover Wellington zou staan, dien man die hem al zoo dikwijls, inzonderheid in Spanje, zooveel afbreuk had gedaan. Morgen om dezen tijd zou de strijd waarschijnlijk beslist zijn, zou het blijken wie overwinnaar was.

»Als het vijandelijke leger verslagen is, dan ben ik morgen in Brussel . . .» dacht de keizer, en de regendroppels schenen weder te herhalen »morgen.»

Hoeveel moet er niet in de ziel des keizers zijn omgegaan als hij later in zijne ballingschap aan dezen nacht dacht, aan dezen nacht, die den laatsten dag voorafging waarop hij nog de bewonderde veldheer, de machtige heerscher was.

Zou hij bij het herdenken zijne eerezucht niet vervloekt hebben? Had hij, de eenvoudige corsikaansche knaap, zich ooit tevreden kunnen stellen met het tegenwoordige, hoe gelukkig had hij dan niet kunnen zijn! Maar hij kon zich niet vergenoegen met hetgeen hij had, en zelfs toen hij het tot een hoogte gebracht had, waarop zelfs hij zich niet had kunnen droomen, toen nog wilde hij meer: niet tevreden met Frankrijk alleen, wenschte hij andere landen aan zijn rijk te trekken. Hoe dikwijls moet hij zich niet later teruggewenscht hebben in die kerk, waar hij als keizer gekroond werd, of liever waar hij zichzelf kroonde, want ofschoon hij niet geschroomd had den hoogbejaarden paus Pius den zevenden voor de plechtigheid uit Rome te laten komen, wilde hij toch niet uit geestelijke handen den kroon aannemen, en zich dus slechts door den heiligen vader latende zegenen, drukte hij zelf zich en de keizerin de kroon op de slapen.

Was toen zijne eerezucht voldaan geweest, hoe geheel anders had dan het einde van zijn leven kunnen zijn! Als hij ooit over de waarde van menschenlevens gedacht had, hoe ontelbaar velen hadden dan niet een zoo akelig einde gevonden. Zag de keizer in zijne verbeelding die duizenden en duizenden, die in de russische ijsvelden hun graf hadden gevonden? die nimmer uit Spanje waren teruggekomen? Wie zal het zeggen? maar stellig moet hij er in dezen nacht over nagedacht hebben, dat weder zoovelen in zijne nabijheid het einde van hun leven naderden, alleen omdat hij zijne beloften had gebroken, omdat hij teruggekomen was, ofschoon hij zijn woord gegeven had dat hij op Elba zou blijven.

Maar hoever zouden wij niet afdwalen, als wij de verschillende ge-
waarwordingen van Napoleon trachtten na te gaan? Keeren wij tot de werkelijkheid terug.

De hertog van Wellington sliep dien nacht te Waterloo, en de prins van Oranje had zijn intrek genomen in eene boerewoning te Lé Chenois, ten noorden van Braine la Leud.

In dezen nacht viel er niets merkwaardigs voor, de regen bleef plassend neerstroomen, er konden dus geene vuren worden aangemaakt, en waarschijnlijk werd er door de soldaten van de verschillende legers weinig geslapen op den doorweekten grond, waarop spoedig hun bloed zou stroomen.

DE SLAG BIJ WATERLOO.

Het was zondag. In steden en dorpen luidde de kerkklok, en in zondagsgewaad stroomden de geloovigen naar de bedehuizen.

In de velden van Waterloo was het ook zondag, op dien gedenkwaardigen achttienden Junij, maar daar zou het geen rustdag zijn. De dag was nog maar nauwelijks aangebroken, half drie in den morgen, en daar stonden reeds paarden gezadeld voor de boerewoning waar de prins van Oranje den nacht had doorgebracht. Staande en in alle haast gebruikte hij eenig ontbijt, in het vertrek dat hij met vijf heeren van zijn gevolg had gedeeld, en welhaast zetten zij zich allen in den zadel. Een vroege rid, maar 't was niets buitengewoons. De laatste weken hadden den prins meer te paard dan te bed gevonden. Het belang van zijn gewichtigen post bezielde hem zoo, dat hij dikwijls meer dan vijftien uren aaneen te paard aflegde, om toch met eigen oogen te zien hoe het gesteld was met de troepen, om het terrein te verkennen, en om zich te verzekeren dat alle voorschreven bevelen goed werden uitgevoerd.

Hoë de weersgesteldheid was kwam daarbij niet in aanmerking: 't waren geen plezierridjes; zoo werd ook nu de tocht ondernomen, terwijl het nog steeds goot uit de lucht. 't Kwam er niet op aan, vond de prins. Hij voelde het belang van dezen dag en wist dat ieder oogenblik, dat men vroeger slagvaardig was dan de vijand, een aanmerkelijk voordeel kon geven. En er was nog veel te doen, voordat men het leger slagvaardig kon noemen. Al dadelijk vond de prins den grooten weg, die van Brussel op Charleroi loopt, als bezaaid met wagens, vluchtelingen, allerlei bagage

en gebroken voertuigen. Die weg moest zoo spoedig mogelijk ontruimd worden, de prins liet er zijne bevelen voor achter en vervolgde zijn rid, allereerst naar het hoofdkwartier van den opperbevelhebber. Deze, die, zooals wij weten, te Waterloo was, had daar het plan, dat nu gevolgd zou worden, beraamd. Daarom ook wilde hij, die na den slag prins van Waterloo werd, den veldslag naar dezen naam genoemd hebben, hoezeer de Pruisen dien liever den naam gaven van slag bij Belle Alliance, naar een hoeve of een herberg, die eveneens, maar lager, aan den genoemden straatweg ligt.

Het plan van den hertog was om geheel verdedigend te handelen; slechts dan, wanneer de Pruisen werkelijk genaderd waren, zou men misschien aanvallend te werk kunnen gaan, doch tot dien tijd toe moest ieder de stelling, die hem ter bewaring was toevertrouwd, met alle kracht verdedigen. De plaatsing der troepen, volgens de slagorde die Wellington had gegeven, eischte nu al de opmerkzaamheid en den tijd van de drie onderbevelhebbers, maar toen deze geplaatst waren, bleek het, dat het moeilijk, ja bijna onmogelijk was, om goed de bevelen te geven, daar toch de drie verschillende legerkorpsen ondereen gemengd waren. Zoo waren er van de nederlandsche troepen in het centrum en op de beide vleugels. Gelukkig bleef er nog tijd over om hierin eene verandering te brengen; de troepen konden niet verplaatst, maar het komando kon veranderd worden, en dat geschiedde. De hertog gaf het bevel over het centrum van het leger aan den prins. Deze had dus den gewichtigsten post; de leiding van den rechtervleugel werd aan lord Hill en die van den linker aan sir Thomas Picton opgedragen. Zoo kwam het dat de prins bij dezen slag bijna geene nederlandsche troepen onder zijne bevelen had.

Nat en koud stonden de soldaten dien morgen op, de meesten wisten het, dat deze nacht waarschijnlijk de laatste van den oorlog zou zijn, want gelukte het Napoleon om door te breken, dan was hij te Brussel: het leger kon nu toch niet verder terugtrekken. Maar over de mogelijkheid dat men den slag kon verliezen, werd niet gedacht. De aanvoerders spraken de soldaten gedurig toe, om hen allen goed het belang te doen inzien van met moed en volharding te strijden, en over het algemeen waren dan ook al die mannen in de beste stemming. Tot negen uur in den morgen bleef het regenen, maar na dien tijd klaarde

het op. De zon brak door, en door haren weldadigen invloed werden de verstijfde leden der soldaten welhaast ontdooid, en de doorweekte kleederen zooveel mogelijk gedroogd.

Een grootsch en indrukwekkend gezicht was het, die twee legers te zien, die daar nu tegenover elkander stonden. Het leger der verbondenen telde ongeveer 65,000 man, waaronder 13,000 man kavallerie, en de verschillende korpsen, die Napoleon aanvoerde, hadden nagenoeg dezelfde sterkte.

Het terrein was heuvelachtig en gaf daardoor een nog schilderachtiger aanzien aan het geheel. Helaas! binnen weinige uren zou daar iets veel vreeslijkers te aanschouwen zijn, dan de sterkste verbeeldingskracht zich zou kunnen voorstellen. Maar nu nog, tien uur des morgens, bescheen de zon een prachtig en levendig tooneel. Onbeweeglijk en in volmaakte orde stonden de manschappen onder de blinkende wapenen, de vaandels waren ontrold en de krijgsmuziek deed zich van tijd tot tijd hooren. De hooge bevelhebbers met een talrijken staf en vele ordonnansofficieren draafden gedurig langs de linie, om nog de noodige afspraken te maken met de kommandanten der verschillende divisien, want, ofschoon het waarschijnlijk was, dat Napoleon den hoofdaanval tegen de hoofdstelling zou doen, bleef het toch geheel onzeker waar, hoe en wanneer hij het gevecht zou openen, en overal moest men dus even goed op zijne hoede zijn.

Voorbereid en gereed was men bij het engelsch-nederlandsche leger, men begon daar bijna te verlangen naar het begin der vijandelijkheden, maar nog altijd liet Napoleon zich wachten. Zijn geschut moest uit den slijkerigen grond getrokken worden en ook de soldaten moesten zich droogen.

Van dezen tusschentijd willen wij gebruik maken, om een blik te slaan op de plaats, waar nu spoedig gestreden zou worden. 't Was een groot veld, tusschen twee straatwegen in. De eene straatweg is de ons welbekende, die van Charleroi langs Gosselies, over Quatre-Bras, Genappes en Waterloo naar Brussel voert. De andere, die van Nivelles naar het dorpje Mont-St.-Jean leidt. De ruimte tusschen deze beide wegen in noemt men de velden van Waterloo. Nu ligt westwaarts van Mont-St.-Jean aan den weg naar Nivelles, het dorp Merbe-Braine en vlak aan den weg het kasteel Goumont of Hougomont.

Ten zuidoosten van Mont-St.-Jean is het kasteel en vindt men de bosschen van Frichermont, benevens verscheidene hoeven en het gehucht Smohain. Meer naar het slagveld toe, lag eene groote hoeve La-Haye-Sainte genaamd. Voor Mont-St.-Jean, dat een half uur zuidelijk van het dorp Waterloo ligt, was nu de hoofdmacht van het engelsch-nederlandsche leger, de rechtervleugel strekte zich uit tot aan Braine-la-Leud, de linker tot aan de hoeven La-Haye, Pappelotte, het gehucht Smohain en de bosschen van Frichermont. Bij den linkervleugel was ook de brigade van Bylandt.

De divisie Perponcher, waartoe deze brigade behoorde, zooals wij weten, was 's morgens van den zeventienden om negen uur van Quatre-Bras vertrokken en had zich geposteerd tusschen Waterloo en Nivelles. Maar tegen den avond kwam er bevel dat genoemde divisie naar den linkervleugel moest gaan, en toen had zich daar dus ook het vijfde bataillon nationale militie gelegerd. In den vroegen morgen van den achttienden stond dat bataillon in de eerste linie, maar later kreeg het last om in de tweede linie over te gaan.

Achter het centrum van het leger lag het bosch van Soigne, waar de troepen, zooals men zegt, tegen aan steunden. Aan terugtrekken was dus in het geheel niet te denken, want hoe zou dit gaan door eene boschachtige plaats van ruim twee uren gaans?

Als het mij nu gelukt is eene voorstelling te geven van de plaats waar het engelsch-nederlandsche leger stond — de Franschen stonden hier tegenover, maar wij geven geen plaatsbeschrijving van den stand van het fransche leger, daar dit aanvallend te werk ging — zal het den lezer duidelijk zijn dat de hoeve La-Haye-Sainte en het kasteel Hougomont voorposten waren, die tot het uiterste verdedigd moesten worden. Zoolang deze in handen der onzen bleven kon de vijand nooit met de noodige kracht tegen het centrum opdringen.

Napoleon zag het, hoe hij allereerst meester van die beide voorposten moest zijn en gaf dus ook bevel om het eerst Hougomont te bestormen. Klokke halftwaalf werd daar dan ook het eerste schot gedaan.

Hoe menigeeen zal bij dat geluid een siddering gevoeld en zich half onwillekeurig afgevraagd hebben: wie zal heden het laatste schot doen?

Drie kompagnien van een regiment der engelsche garde hielden het kasteel en den tuin bezet, terwijl andere troepen het bosch en den boom-

gaard bewaakten. Het geheel was een groote plaats, die door eene diepe sloot en een zware heg omgeven was. Rondom het kasteel of het huis was een ringmuur, waaromheen weder hooge boomen stonden. Ook om de boerewoning van Hougomont was een ringmuur, zoodat het niet gemakkelijk moest zijn de sterkte te bemachtigen, als de verdedigers goed op hunne posten bleven.

Zes bataillons infanterie, door scherpschutters voorafgegaan, rukten het eerst tegen Hougomont op en waren spoedig in het gevecht met het bataillon van Nassau, dat in het bosch stand hield. De franschen vonden hevigen tegenstand, maar toen zij al spoedig meer troepen in gevecht brachten, verloren de verdedigers langzamerhand grond, en om één uur des namiddags waren de Fransche meester van de zuidelijke helft van het bosch, dat door een sloot van het andere gedeelte is gescheiden. Deze zege beteekende evenwel nog niet veel, want, terwijl de doorgedrongen vijanden te vergeefs moeite deden om binnen den ringmuur te komen, werd het de naderende troepen hoe langer hoe moeilijker gemaakt om ter hulp te snellen, daar de prins van Oranje veel geschut had laten vooruitbrengen.

Eindelijk gelukte het den Franschen een der tuingangen te overweldigen, en nu stroomden zij naar binnen, doch de vermetele binnendringers vonden daar welhaast den dood, terwijl de Engelschen gezegden ingang weder hernamen.

Reeds was het twee uur, en nog waren de Franschen niet verder gevorderd met de bestorming van Hougomont. Het bleek dat het kasteel te sterk was en te goed verdedigd werd om het te nemen, en de keizer gaf dus bevel om de aanvallen voorloopig te staken. Er zou dan toch maar een algemeene aanval gedaan worden, hoezeer die eigenlijk eerst plaats had moeten grijpen als de voorposten genomen waren. Nu werd dan Hougomont door artillerievuur bestookt, terwijl de fransche infanterie naar het centrum oprukte. De maarschalk Ney had de troepen reeds in kolonnen gesteld, en thans naderde de keizer en sprak de strijders met zijne eigene hen steeds zoo bezielende woorden toe. Welhaast daalden zij nu van de hoogten af waarop zij post hadden gevat, onder bedekking van den dikken en zwaren rook van zeventig à tachtig kanonnen. Hun plan werd spoedig begrepen bij het engelsch-nederlandsche leger en de noodige toebe-reidsels daar gemaakt om den vijand naar behooren te ontvangen.

Als de lezer nu een voorstelling heeft gekregen van de plaatsing der troepen, zal het dadelijk in het oog springen, dat de Franschen nu langs La-Haye-Sainte moesten komen. Een der vijandelijke kolonnen had dan ook in last om deze hoeve te bestormen, terwijl de beide andere kolonnen meer voorwaarts rukten. Maar deze order was misschien niet duidelijk genoeg gegeven, werd althans blijkbaar niet goed begrepen, want de genoemde kolonne trok meer rechts en in plaats dus dat de bezetting van La-Haye-Sainte aangevallen werd, kon zij den voorbijtrekkenden vijand vrij wat afbreuk doen. Door deze vergissing werd de stoot die tegen het centrum gericht was, meer toegebracht aan den linkervleugel.

Dwars over het slagveld heen loopt een holle weg van Ohain op Braine-la-Leud. In deze weg had zich een groot gedeelte van de engelsch-nederlandsche infanterie geplaatst om eenige beschutting te hebben van boomen en struiken. Hier stond ook de brigade van Bylandt in linie. Tot nog toe was er geen gevaar geweest, maar nu begon het te naderen. De harten der soldaten sloegen luide. Willem dacht dat het zijne wel door zijne bureu gehoord werd.

»Moed, soldaten,» riep de luitenant-kolonel Westenberg, »handhaaft den roem dien ge u verworven hebt bij Quatre-Bras. Denkt om hen die u lief zijn, en houdt voor oogen dat zij zich aan uwen moed hebben toevertrouwd.»

»Schiet mij een kogel door den kop als ik een duimbreed wijk,» zeide een tweede luitenant, »maar weet ook dat ik jelui aan mijn degen zal rijgen als ge een stap teruggaat in het vuur.»

Willem beloofde het in zijn hart dat hij stand zou houden, maar kon toch niet laten om zacht te zeggen: »vaarwel mijne lieve moeder.»

»Knoop je zakdoek om den middel,» zeide een oude sergeant, »haastig, zóó, zie je? dan heb je de patronen wat meer bij de hand.»

Nu kon men de fransche krijgsmuziek onderscheiden, de linie engelsche en nederlandsche scherpschutters trok terug, en toen nam de strijd een aanvang. Allereerst was de aanval gericht tegen de brigade van Bylandt. Met hunne geladen geweren wachtten de soldaten den vijand af, en nauwelijks waren zij genoeg genaderd of daar werden de schoten gelost. Aan weerszijden stortten er verscheidenen dood of gewond neder, maar in allerijl werd er weder geladen en weder geschoten. De ledige plaatsen werden dadelijk aangevuld. »Sluit de gelederen,» »serrez, serrez!» klonk

het onophoudelijk van weerskanten, en die bevelen moesten natuurlijk worden uitgevoerd. Van dat goed gesloten blijven hangt zooveel af!

Natuurlijk raakt niet ieder schot, maar toch bij elke lading sneuvelden er velen, en daar de Franschen voor tweegelederenvuur pelotonsvuur terug gaven — dit is: terwijl de twee eerste rijen van de nederlandsche soldaten schoten en de derde rij steeds aan het laden bleef, schoot de vijand met drie rijen. De voorman knielde en de beide volgende schoten over dezen heen, — bleek het weldra, dat de verdedigers niet bestand waren tegen het krachtiger vuur van den vijand.

De geheele linie wankelde en maakte eene achterwaartsche beweging. De tweede linie schoot toe en stelde welhaast paal en perk aan de aanvallers, die nu op hun beurt in verwarring geraakten, vooral doordat verscheidene bataillons van eene engelsche brigade eene zwenking hadden gemaakt, zoodat zij de fransche kolonne in de flank vielen. Doch spoedig herstelden zich de Franschen en streden met moed.

De engelsche bevelhebber, sir Thomas Picton, sneuvelde al dadelijk aan het hoofd zijner troepen, en de Engelschen, verwoed over den dood van hunnen aanvoerder, streden ook met dubbele volharding.

Het vijfde bataillon nationale militie, dat in de tweede linie stond, was ontredderd geworden door het onverwacht uiteenstuiven der eerste linie, maar had zich spoedig hersteld en vormde nu een carré, midden tusschen den vijand in.

»Vuur” werd er bevolen en onmiddelijk werden de geweren losgebrand. Er werd weder geladen en weder geschoten, nu niet meer door allen tegelijk op een gegeven sein, maar ieder schoot zoodra hij gereed was. Dubbel oorverdoovend werd daardoor het geraas, de kogels snorden door de lucht, de rook verduisterde het licht, het scheen dat de aarde schudde. 't Waren vreeselijke oogenblikken, en ze zouden niet uit te houden geweest zijn, als de strijders niet zoo ingespannen bezig waren. Hadden zij toch telkens bedaard nagegaan, hoeveel hun buurman, wellicht hun vriend leed, die daar gewond nederstortte, of goed het kermend gillen van zoovelen kunnen onderscheiden, de meesten zouden de kracht tot handelen gemist hebben. Maar er was geen tijd tot denken of begrijpen. Ieder wist dat, als hij niet spoedig zelf vuurde, hij dan een zooveel te beter mikpunt voor den vijand was, die anders door den rook misleid, lichter bezijden schoot.

En wie eens een oogenblik bleef treuzelen, werd spoedig door de officieren aangespoord. Willem hoorde steeds de stem van den luitenant-kolonel Westenberg boven alles uit. „Hij bulderde ons moed in het lijf,” zeide later een soldaat, en Willem kon er geen beter uitdrukking voor vinden, want menigeen voelde zich weer met nieuwen moed bezield, als hem op zoo'n krachtige manier verzekerd werd, dat »alles goed ging.”

»Moed, dapperen, de vijand wankelt,” riep de heer Westenberg, maar op het zelfde oogenblik sprong er vlak bij hem een granaat uiteen. Met slijk en bloed overdekt, waggelde hij en stortte neder. Hij was zwaar gewond en werd spoedig weggedragen.

Een kapitein nam nu het bevel van het vijfde bataillon op zich, maar de soldaten, die het verschrikkelijk lot van hunnen bevelhebber gezien hadden, voelden hun moed zakken. Gelukkig wierp zich nu de kavallerie van lord Ponsonby op den vijand, en deze krachtige stoot bracht de Franschen in verwarring. Nu hervatte de engelsch-nederlandsche infanterie den strijd en, na bloedige gevechten, blies de vijand den aftocht, een groot aantal krijgsgevangenen achterlatende.

De boven genoemde ruiters vervolgden de aftrekkenden en volgden hen zelfs tot aan de linie der vijandelijke artillerie, waar zij paarden en manschappen gingen neersabelen, totdat zij op hun beurt tot staan werden gebracht door fransche kavallerie. Nu volgde er een hevig ruitergevecht waarbij de generaal Ponsonby het leven liet.

VERVOLG VAN DEN SLAG VAN WATERLOO.

Napoleon stond op een hoogte dicht bij Belle-Alliance, vanwaar hij een ruim gezicht had over een gedeelte van het slagveld, echter niet zoo, dat hij kon zien wat er gebeurde, want de zware en dikke rook van zooveel kruid bleef boven de velden hangen. 't Was alsof die ondoordringbare sluier al het vreeselijke wilde verbergen, dat daar nu reeds te aanschouwen viel, en toch de strijd was nog maar nauwelijks drie uren aan den gang op het oogenblik waarop we nu zijn; dit is even voordat de aanval, in het vorige hoofdstuk beschreven, afgeslagen was. Maar wat de veldheeren niet met eigen oogen zien, vernemen zij gedurig door af- en aanrennende aide-de-camp's of adjudanten. Terwijl de keizer dus ook geheel op de hoogte bleef van de vordering zijner aanvalskolonnen, richtte zijn kijker zich gedurig naar de hoogte van St.-Lambert, oostelijk van het slagveld, waar hij al sedert eenigen tijd in kleine zwarte stipjes beweging als van troepen meende te herkennen.

»Ja, het zijn soldaten,» besliste hij eindelijk. »Maar zijn het vrienden of vijanden?» vroeg hij, evenwel zonder dat iemand in staat was die vraag te beantwoorden. Immers die soldaten daar in de verte, het was even goed mogelijk dat zij tot de legerafdeeling van Grouchy behoorden, als dat het Pruisen waren.

De keizer streek met de hand langs de manen van zijn paard, terwijl hij narekende of het mogelijk kon zijn dat Grouchy nu al in het gezicht was. Ja, mogelijk was het wel, maar waarschijnlijk?

Die onzekerheid pijnigde den keizer en hij verzocht zijn adjudant, den generaal Bernard, om berichten te gaan inwinnen.

»Ik moet weten wat daar nadert,» zeide de keizer, en als een pijl uit den boog draafde de generaal langs de linie en kwam welhaast op den uitersten rechtervleugel van het fransche leger aan, waar eenige officieren op verkenning stonden. Zij hadden al lang de aankomenden in het oog, maar konden de troepen nog niet onderscheiden.

De generaal kon even weinig als de officieren verder vooruitgaan zonder onder het bereik van het vijandelijk geschut te komen, maar gevoelende dat hij zijn leven moest wagen om Napoleon zekerheid te geven, sloop hij zoo voorzichtig mogelijk door de struiken heen, totdat hij genoeg gevorderd was om het hoofdtooisel van de pruisische scherpschutters te herkennen.

Nu wist hij genoeg; aan geen gevaar denkende, holde hij terug, wierp zich weder te paard, riep de fransche scherpschutters in het voorbijgaan toe dat zij goed op hunne hoede moesten zijn, en keerde spoedig naar den keizer terug.

Deze was afgestegen en liep in gepeinzen verdiept met de handen op den rug heen en weder voor zijn gevolg uit. De generaal steeg insgelijks af en naderde met den hoed in de hand.

»Welke tijdingen, generaal?» vroeg Napoleon op zeer zachten toon.

»Slechte, sire,» was het antwoord.

»Zijn het de Pruisen?» luidde weder de vraag.

»Ja, sire, ik heb ze herkend,» hernam de generaal.

»Ik dacht het wel,» zeide Napoleon zacht, maar dewijl hij het niet noodig vond om dat verontrustend bericht mede te deelen daar, waar het geen nut kon doen, keerde hij zich tot de heeren van zijn gevolg en vertelde: »dat gaat goed, heeren, daar komt Grouchy aan.»

Spoedig werd echter een andere aide-de-camp bekend gemaakt met den stand van zaken, en kreeg graaf Lobau door dezen bevel, om met zijne legerafdeeling naar den rechtervleugel te gaan en den naderenden vijand af te wachten, terwijl er weder een renbode werd afgezonden naar Grouchy om hem te melden hoe de zaken stonden en hem tevens aan te manen om spoed te maken en de Pruisen in den rug aan te vallen.

Middelerwijl bleek het, dat de eerste aanval niet geslaagd mocht heeten, hoezeer die de engelsch-nederlandsche linie vrij wat gedund had. Een tweede aanval werd er dus beraamd, die vooral ook tegen La-Haye-Sainte gericht moest zijn. Op deze hoeve was slechts een bataillon lichte infan-

terie, bestaande uit 400 man, die verdeeld waren in zes kompagnien; drie daarvan waren in den boomgaard geplaatst, twee op de hoeve en een in den moestuin; reeds hadden deze vrij wat kruid verschoten bij den eerstgenoemden aanval en hun voorraad ammunitie was niet groot meer, niettemin wachtten zij den vijand moedig af. Het was voor dezen niet gemakkelijk om te naderen over den doorweekten grond, de eene voet toch bleef dikwijls vastzitten, terwijl de andere werd opgelicht.

Maar hoe bezwaarlijk de tocht ook voor manschappen en paarden was, zij naderden toch. De prins van Oranje zag hen aankomen en nam zijne maatregelen. Hij begreep dat men nu tegen het centrum oprukte, waar twee brigaden engelsche infanterie de eerste linie uitmaakten, en liet dezen grootte carrés vormen, gedekt door artillerievuur.

De fransche kurassiers stortten zich op deze carrés; paarden, ruiters en infanteristen tuimelden bij hoopen op en door elkander dood of gewond neder, maar toch vele kavalleristen sloegen zich door de linie heen. Daar vonden zij evenwel een niet minder goed onderhouden vuur van de troepen van Nassau; de paarden steigerden, de ruiters wankelden, en toen de engelsche brigade Sommerset zich op hen wierp leden zij, na allerbloedigste gevechten, een volkomen nederlaag. Doch reeds stormden weder nieuwe vijanden aan, die door versche troepen bestreden werden. Bij een van deze aanvallen werden er vele kavalleristen gevangen genomen.

Terwijl het hier bijna moeilijk werd om vrienden van vijanden te onderscheiden, zoo waren zij doorengemengd, werd intusschen de kleine, maar dappere bezetting van La-Haye-Sainte deerlijk geteisterd.

Langen tijd hielden de engelsche buksjagers daar stand, maar eindelijk, toen al het kruid verschoten was en er geen mogelijkheid was om meer te krijgen, daar de plaats omsingeld was, moesten zij den strijd opgeven, en omstreeks vier uur des namiddags waren de Franschen dus meester van dezen gewichtigen voorpost.

Terzelfder tijd ongeveer geraakte Hougomont in brand door het gedurige schieten. De vlammen sloegen boven het dak uit en welhaast bleef er niets dan een puinhoop over van het schoone gebouw. De Engelschen hielden evenwel stand, en hoezeer de vlammen om hen heen sloegen, gunden zij den vijand toch den gloeienden bouwval niet, maar bleven getrouw op hunne posten. Op dit tijdstip was het voordeel bepaald aan de fransche zijde, want behalve dat La-Haye-Sainte genomen en Hougomont onscha-

delijk was gemaakt, waren de vijanden bovendien ook bijna in het bezit van de hoeven La-Haye, Pappelotte en het gehucht Smohain, en nog bovendien waren zij vrij wat genaderd. Daarbij kon Napoleon nog over het geheele zesde legerkorps en over de garde, die zoo bekende uitgelezene mannen, beschikken.

Maar Wellington had ook nog versche troepen, die hij van den rechtervleugel naar het centrum liet oprukken en daar in linie schaarde. Daarbij had de engelsche veldheer stellige berichten van de nadering der Pruisen, die zich reeds in de bosschen van Frichermont vertoonden. Het gevaar bleef evenwel nog bestaan dat de Franschen zich door het centrum heen zouden slaan, voordat de Pruisen genoeg genaderd waren. Om half vijf 's namiddags deden dezen echter het eerste schot op de rechterflank van het fransche leger.

Napoleon beval den aanval tegen het centrum even te staken, toen hij dat bericht ontving; hij wilde eerst zeker weten wat hij van de Pruisen te wachten had. Van deze gelegenheid maakten de Engelschen gebruik om hevige aanvallen op La-Haye-Sainte te doen doch met groot verlies, daar zij telkens door de Franschen werden afgeslagen. En thans naderde de maarschalk Ney met zware kavallerie en wierp zich op het centrum, waar de prins gezorgd had voor eene vreeselijke ontvangst. Van weerszijden viel men nu op elkander aan, en bloedig werd er gestreden.

Tot zeven uur des avonds volgde de eene aanval den anderen met snelheid op. Gedurende drie uren kwamen er telkens versche kavalleriedivisiën van kurassiers, lansiers, karabiniers, dragonders, jagers en grenadiers te paard, als golven van gloeiend metaal aanbruischen over de ruimte tusschen de beide straatwegen, om een doorbraak in het midden te krijgen, terwijl de prins van Oranje op een zeer gevaarlijke plaats stond vanwaar hij met de grootste koelbloedigheid zijne bevelen gaf.

De hertog van Wellington naderde hem, en maakte de opmerking dat het er kwaad begon uit te zien.

„Wij zullen er voor zorgen dat de vijand hier geen duim gronds wint,” zeide de prins, en het scheen dat de Franschen er werkelijk aan begonnen te twijfelen, want weer staakten zij een oogenblik den aanval. De kanonnen zwegen, de oorlogskreten vervulden niet meer de lucht en gedurende eenige minuten verving de stilte het donderend geraas. Maar waren de ooren nog gewend aan het geluid, en scheen het daardoor

dat de dreuning der kanonnen nog gehoord werd? Men luisterde scherper. Neen, waarlijk, in de verte bulderden ook kanonnen. Des keizers blik verhelderde zich, het laatste uur had hij in groote spanning doorgebracht, want hoezeer zijne aanvallen den vijand verzwakten, deden de Pruisen zijne troepen niet minder afbreuk, en bezorgd vroeg hij zichzelve af, of niet zijn doorbreken hem weinig zou baten als Blücher hem daarbij op de hielen volgde. Maar nu hij dat geschut hoorde, werd hij geruster, het kon niets anders zijn dan het vuur van Grouchy, die met de Pruisen in gevecht was. Deze naderde dus en zou — de keizer had hem herhaalde bevelen gezonden gedurende den dag — zich wel spoedig door die vijanden heenslaan, misschien de Engelschen in den rug vallen, althans goeden bijstand verlenen.

Nu nog één krachtigen stoot tegen het centrum, en dan . . . . .! Inderdaad het was wel het geschut van Grouchy, dat de keizer hoorde. Deze bevocht werkelijk de Pruisen aan de Dyle, en zijne wapenen waren daar ook voorspoedig, maar de fransche maarschalk was te ver af om spoedig genoeg bij Waterloo te kunnen komen. Daarbij, hij wist het ook niet tijdig genoeg, dat men daar zoo bepaald op zijne hulp rekende, en kwam dus niet bij Napoleon. Grouchy behaalde dezen dag eene overwinning op de Pruisen, maar wat baatte het? Te Waterloo had de groote beslissing plaats.

HET EINDE VAN DEN SLAG.

»De maarschalk Grouchy nadert. Wij gaan den laatsten stoot aanbrengen. Moedig, dapperen, overwinnen of sterven,» met deze boodschap van den keizer belast, renden de stafofficieren langs de geheele linie, en de Franschen dachten niet anders of zij zouden zoo aanstonds zegevierend naar Brussel trekken. De aanvalskolonnen werden gereed gemaakt en de garde rukte tegen de engelsch-nederlandsche linie op.

Niet zonder zorg had de prins van Oranje reeds dikwijls aan die keurbenden gedacht, want hij gevoelde hoe bezwaarlijk het zou zijn, om tegen hen de stelling te behouden. En toch, het moest beproefd worden, tot den laatsten man moest er gestreden worden, want dan was er kans dat de Pruisen naderen konden. Nog steeds lieten dezen zich niet zien. Wel was er een groot aantal in de bosschen van Frichermont, aan den oostelijken kant van het fransche leger, met dezen in gevecht geraakt, maar vooralsnog waren de Franschen hun daar de baas, en dat was ook niet de geheele hulp, die Blücher had toegezegd. Wellington verwachtte de nadering van Blücher op zijn linkerflank, en er waren daarom troepen kavallerie op den weg naar Ohain geplaatst, om den doortocht vrij te houden. De vraag bleef nog steeds: »zullen zij tijdig genoeg naderen?» Dat zou nu moeten blijken.

Vier bataillons van de garde, ieder van ruim 4,000 man rukten nu onder aanvoering van Ney tegen het centrum op, terwijl er gestadig op de engelsche linie gevuld werd door twee en zestig kanonnen, die de Franschen met de uiterste inspanning tot bij La-Haye-Sainte gebracht

— — — — —
EEN AFGEZANT VAN GROUCHIJ WEKTE NAPOLEON UIT ZIJNE
MIJMERING.

hadden. Daar plaatste zich de keizer bij, om op te letten of deze aanval zou slagen.

De prins van oranje had inmiddels langs de geheele linie zijne troepen carrés laten vormen, waarvan de zijde die naar den vijand gekeerd was, dezen met de bajonet afwachtte. Meer dan eens deinsde de naderende kavallerie af, terwijl zij die tusschen de carrés inkwamen, door een hevig vuur werden begroet.

Alles hing er van af, of de soldaten den schok, waarmede de ruiters tegen hunne bajonetten aanvlogen, doorstonden, want waren dezen eens in hun vaart gestuit, dan was voor het oogenblik het gevaar van doorbreken weer voorbij. Het laat zich begrijpen, dat niets hun zooveel vertrouwen in deze oogenblikken gaf, dan als zij bespeurden dat hunne aanvoorders hun gevaar deelden, en deze beijverden zich dan ook hen gedurig toe te spreken. De prins had sedert lang opgehouden alleen bevelhebber en toeschouwer te zijn. Hij was zelf op de gevaarlijke plaatsen om een meer werkdadig deel aan de handeling te nemen. Door alle middelen, die in zijn bereik waren, vuurde hij den moed der officieren en soldaten aan. »Stand houden, de Pruisen naderen.» klonk het uit 's prinsen mond, maar hoezeer er werkelijk bericht ontvangen was, dat zij met versnelden gang in aantocht waren, toch vreesde de prins meer en meer dat zij te laat zouden komen, want terwijl geheele rijen tegelijk nedervielen, getroffen door het artillerievuur, deden vier bataillons der jonge garde een vreeseijken aanval. De grond scheen in een zee van bloed herschapeu: aan beide zijden werd er zoo gehakt en geschoten, dat honderden tegelijk nederstortten. Het woest getier der strijders en hunne oorlogskreten overstemden de gillende kreten der stervenden.

»Voor Vaderland en Koning,» roept de prins en voert zelf een bataillon Nassauers aan tegen een fransch bataillon, dat bijkans op een punt was doorgedrongen. Het gelukt hem dit te verdrijven. Nu reed de prins naar een engelsch carré, dat juist bedreigd werd. Hij wisselde eenige woorden met de officieren, keerde spoedig weer naar het bataillon van Nassau terug, maar werd plotseling door een vijandelijken kogel in den linkerarm getroffen. Een andere kogel trof zijn paard, hij steeg haastig af en bleef duizelig door den schok even stilstaan.

Maar hoezeer op het punt van flauw te worden door het verlies van het bloed dat uit de wonde spatte, besepte hij het gevaarlijke van een

plaats, waar de vijand zoo nabij was, en schoon waggelend, liep de prins naar de linie, waar de baron de Constant Rebecque Z. K. H. met veel moeite in den zadel van zijn paard hielp, dat nu den held spoedig uit het gevaar bracht.

't Was een hard geval voor den prins, om niet bij het einde van den slag te kunnen zijn, en om thans het leger te moeten verlaten, juist nu de nood op het hoogste gestegen was. Hij zag toch nog de vijandelijke kurassiers in dichte drommen naderen en wist het hoe zwak de tegenstand was, dien men nog bieden kon. Waarschijnlijk zouden de Franschen zich toen ook doorgeslagen hebben, als niet de generaal Chassé, die eene nederlandsche divisie aanvoerde, naar zijn naam genoemd en welke deel uitmaakte van den rechtervleugel, bespeurd had hoe het vuur der Engelschen verflauwde. Hij zag dat op het slagveld hulp vereischt werd, en zonder bevelen af te wachten, liet hij zijne rijdende artillerie in versnelden gang aanrukken. De andere troepen van zijne divisie volgden spoedig en streden zoo dapper, dat de eerste aanval van de garde tot staan kwam.

Doch inmiddels had de keizer vier bataillons van de oude garde in kolonne van aanval gesteld. »Nu of nooit,» dacht hij en voerde zelf voor het laatst zijne dapperen ten strijde.

Maar de Pruisen naderden en de kavallerie, die den weg naar Ohain bezet moest houden, had in last om, zoodra zij de Pruisen zagen, achter La-Haye-Sainte om te gaan en den vijand in den rug aan te vallen. De garde naderde, maar het vuur der Pruisen bracht hen in de war; zij herstelden zich wel een weinig, doch Wellington had alles wat maar eenigzins beschikbaar was, in linie doen komen, en nu werd de vijand door een zoo moorddadig vuur afgewacht, dat hij terugdeinsde. Het eerste vijandelijke korps hoopte zich oopen. Wellington's troepen naderden meer en meer van voren; Blücher viel met woede op de flank, terwijl boven- genoemde kavallerie van achter aankwam.

Onbeschrijfelijk vreeselijke oogenblikken volgden er nu. De garde stelde zich in carrés en streed met de gewone dapperheid.

»Sterven of overwinnen,» is hun leus en zij verkiezen den dood liever dan zich krijgsgevangen te geven. Toen volgden er allerlei gevechten, hier vochten infanteristen tegen ruiters, daar een tegen velen. De strijders geleken geen menschen meer, de Franschen verdedigden zich tot het uiterste met wanhoop en woede in het hart en de overwinnaars vochten

— — — — —
'T WAS EEN HARD GEVAL VOOR DEN PRINS OM HET LEGER TE MOETEN VERLATEN JUIST
NU DE NOOD OP HET HOOGST WAS.

eveneens als leeuwen, maar de ongelijke strijd was niet langer vol te houden. »Sauve qui peut,» (vlucht, wie zijn leven lief heeft) riepen eenigen en zij vluchtten. Te vergeefs trachtte Napoleon met de escadrons die bij hem van dienst waren, de orde te herstellen, het was hem niet meer mogelijk. Hij gaf bevel om terug te trekken, maar er was geen denken aan; de schrik was vele soldaten zoo om het hart geslagen, dat zij hun eigen kracht en hunne wapenen mistrouwden. Zij wierpen ze weg en vluchtten; de eersten zijn er het best aan toe, zij bereikten den straatweg, — dien weg, dien zij zich voorgesteld hadden zegevierend langs te gaan — en hollen voort, maar al zeer spoedig wordt het gedrang zoo erg, dat de achter aankomenden niets dan donkere menschenhoopen zien, zoover hun oog reikt. Angstig duwen zij op, de vijand volgt hen op de hielen, zij duwen meer en meer, die uitglijdt is dadelijk vertreden, en velen storten neder.

Nog staat daar de keizer. Is dat zijn leger? Zijn dat zijne soldaten, zij, die daar vluchten? Neen, dat is immers niet mogelijk, daar staan nog verscheidene carrés van zijne garde, maar de vluchtenden doen deze bijna evenveel kwaad als de vijand, en ondanks henzelfen worden zij medegesleept. De keizer wendt snel zijn paard naar Belle-Alliance, daar staat nog ongeschonden het laatste regiment der garde. Een enkel woord van Napoleon is voldoende om deze trouwe trawanten in carré te laten komen bij den straatweg. Zij moeten een dijk stellen voor de vluchtelingen. Wie weet? als deze weder geordend zijn en nog één poging doen . . . ? Wat de keizer zich kon voorstellen, niets gebeurde er van. De verwarring was te groot, de kanonniers sneden spoedig de paarden los en wierpen er zich op, zij hielpen de wanorde vermeederen.

»Geeft u over,» riepen de soldaten tegen hen, die nog in slagorde stonden.

»De garde sterft, maar geeft zich niet over,» was het antwoord.

De keizer zag het nu duidelijk: er was geen denken meer aan om iets te winnen. Getrouw aan de leus zijner garde wilde hij zich in het carré terugtrekken. Hij voelt het, dat zijn veldheersloopbaan in de klaverweide van Waterloo eindigt. Hij wil dan hier ook sterven, maar de kogels, die hem zoo dikwijls spaarden, lieten hem ook nu ongedeerd.

»Sire, de vijand is reeds te gelukkig, gij moogt u hier niet langer blootstellen, zeide de maarschalk Soult, en zonder verder iets te zeggen

neemt hij het paard van Napoleon bij den teugel en doet het van richting veranderen.

Een paar groote tranen biggelen langs de wangen des keizers, maar hij bespeurt het niet. Het paard holt voort, overgelukkig dat het niet meer binnen het bereik der kogels is. De nacht valt in, maar geen nacht zoo duister als die in de ziel van Napoleon. Hij komt in Parijs terug, waar men reeds bezig was te overleggen hoe men zijn macht zou beperken en waar hem nu, na deze nederlaag, het gezag geheel ontnomen wordt.

De honderd dagen waren uit!

Welhaast is er geen enkele Franschman meer die zich verdedigt, allen vluchtten en wel mochten zij beenen maken, want het geheele engelsch-nederlandsche leger zat hen op de hielen. Wellington zelf jaagde met zijne troepen de Franschen achterna. Bij Hougomont, bij La-Haye-Sainte werden de stapels lijken en gekwetsten met nieuwe vermeerderd, de opeenhooping was vreeselijk. De vervolgers hadden geen woord van aanmoediging noodig, zij voelden geen vermoeidheid. »De zege is aan ons» was de kreet, die zoo heerlijk in ieders hart weerklonk. Aan geen gevaar meer denkende, jaagden de ruiters in volle vaart met lossen teugel en uitgetrokken sabels voort; zij willen, zij zullen nog menigen vijand het stof doen bijten: de een heeft een vriend, de ander een broeder te wreken; en inzonderheid de Nederlanders, hoe juichen zij, nu zij die gehate verdrukkers in zoo'n benarden toestand zien.

Plotseling keeren zij zich sidderend om. Bedriegen zij zich of worden zij werkelijk weer beschoten? Neen, er valt niet aan te twijfelen, de kanonnen bulderen en een moorddadig vuur richt verwoesting aan onder de gelederen. Goede hemel! de Franschen geven zich dus nog niet gewonnen?

't Gaf een groote ontsteltenis dat vuur, maar spoedig bleek het dat de Pruisen in al te grooten ijver op hunne bondgenooten schoten, daar zij ze voor Franschen aanzagen. Zoodra de generaal-majoor de Constant-Rebecque een adjudant had afgezonden, hield het schieten op en de troepen vervolgden ongestoord hun weg tot aan Maison du Roi, dicht bij de plaats waar Napoleon den nacht had doorgebracht. Daar liet Wellington halt maken, hijzelf had rust noodig, hij mocht van zijne manschappen niet meer vergen, te minder daar Blücher nog zooveel versche strijdkrachten had, dat deze zich met de verdere vervolging kon belasten.

Want de vervolging mocht niet gestaakt worden, immers de vijanden waren nog altijd talrijk genoeg om zich te herzamelen en om nog eens slag te leveren en dat moest onmogelijk gemaakt worden.

Iets ten noorden van Rosomme ontmoetten Wellington en Blücher elkander; hoe geheel **anders** was deze bijeenkomst dan toen de engelsche veldheer juist twee dagen geleden zijn bondgenoot bij Ligny sprak. Toen wisten zij nog niet wat ze te vreezen hadden, daar Napoleon op twee punten tegelijk de hoofdmacht van zijn leger scheen aan te voeren, en nu . . . de maan bescheen het slagveld, waarop zooveel duizenden Franschen onschadelijk lagen, terwijl al de overigen slechts bandeloze hoopen waren, die nu van de goed geordende Pruisen nog vrij wat hadden te wachten.

Aandoenlijk is de schets, die sommige schrijvers geven van de vervolging van dezen nacht: hoe de doodelijk vermoeide fransche strijders voorthouden tot zij niet meer konden; hoe zij uit alle rustplaatsen werden opgejaagd; hoe vele huizen **vol** gekwetsten en gevluchten in brand werden geschoten; hoe zij zoo door schrik en angst waren aangegrepen, dat talrijke benden zich lieten aanvallen door een handvol ruiters, die zij gemakkelijk hadden kunnen verjagen; hoe zich te Genappes eindelijk velen nestelden, hoe zij den weg met huisraad en voertuigen versperden en er een kanon voorplaatsten, maar hoe zij ook daar aan geen weerstandbieden dachten, toen zij de trom der vervolgers hoorden, hoe zij weder **voort**houden, het eten waar zij zoo'n behoefte aan hadden in den steek latende, hoe zij zich ophoopten bij den eenigen uitgang, die het stadje had, een nauwe straat, op een brug over den Dyle eindigende, en hoe alleen daar 800 man in de straten het leven lieten, behalve de menigte die verdronk. Zelfs de keizer viel bijna zijnen vijanden in handen, maar de vlugheid van zijn paard redde hem en alleen zijne rijtuigen werden bemachtigd.

Neen, de overwinning was hier niet twijfelachtig, maar wel zoo volkomen mogelijk.

EEN BEZOEK OP HET SLAGVELD.

De nacht was koud, de grond was nat, de soldaten hadden honger en dorst, maar zij waren te vermoeid om ergens over te denken. Zoodra zij vergunning kregen om te rusten, namen zij rust, zij vielen bijna neer op de plaats waar zij stonden en sliepen onmiddellijk in. Ten minste zoo ging het Willem. Hij sliep in op den slijkerigen grond, zoodra hij zich nedergelegd had, en ontwaakte niet voordat de trom hem wekte.

»Hu,» riep hij ontwakende, terwijl hij zich eens uitrekte en voelde hoe stijf hij was.

»Dat 's rusten op lauweren,» zeide een zijner kameraden, eveneens naar zijne pijnlijke schouders voelende.

»O ja, de slag is gewonnen,» riep Willem verheugd opspringende, nu hij zich den vorigen dag in het geheugen terugbracht.

»Nu, wat netjes,» zeide een oud gediende, »maar komaan, jongens, hoor jullie de trom voor het appèl niet?» en hij ging zijne makkers voor naar de plaats, waar nu spoedig de kompagnie zich verzamelde. Er ontbraken velen op het appèl.

»Zouden die allen dood zijn?» vroegen de soldaten elkander, en eene smartelijke aandoening maakte zich van hen meester, telkens als er geen antwoord op de oproeping gegeven werd. Spoedig zou het blijken.

»Naar het slagveld,» werd er gekommandeerd. »Soldaten,» zeide de aanvoerder, »ik zal u leiden naar de plaats waar ge gister gestreden hebt. Toen was het uw plicht om den vijand zooveel afbreuk te doen als maar mogelijk was, nu zij er geen sprake meer van vijanden. Nu zijn het onge

lukkigen, die uwe hulp noodig hebben. Verplaatst u in hun toestand en denkt: „ook ik kon daar zoo hulpeloos liggen.” Die gedachte zal u kracht geven om onvermoeid de arme lijdens te helpen, die daar een vreeselijken nacht hebben doorgebracht.”

Met gewinden pas ging het nu naar het slagveld, maar voor zij daar aankwamen hoorden zij een jammerlijk gekerm opgaan uit een schuur of boerewoning die in brand stond, terwijl eenige pruisische soldaten de beide uitgangen versperd hadden.

„Hoor die fransche honden eens brullen,” riepen de ellendelingen die gevlucht waren toen er gevaar was, maar nu hun moed toonden door dergelijke wreedheden.

Verontwaardigd gunde de nederlandsche luitenant zich nauwelijks den tijd om zijne soldaten orders te geven tot redding, hij sloeg dadelijk zelf handen aan het werk en zijne onderhoorigen stelden even als hij onvermoeide pogingen in het werk om de ongelukkigen te bevrijden. Het gelukte hun nog verscheidene te redden en deze vielen uit dankbaarheid op de knieën om hunne redders te bedanken, de doorgestane angst had hen sprakeloos gemaakt, maar vóór zij nog het gebruik hunner tong terug hadden gekregen, waren hunne bevrijders al verder gegaan. Zij maakten haast om op het slagveld te komen, en daar naderden zij dat tooneel van de onbeschrijfelijkste ellende. Eene ruimte van meer dan een half uur gaans in de lengte en een kwartier in de breedte, was geheel overdekt met de slachtoffers van den krijg. In slijk en bloed lagen daar duizenden dooden en gewonden op en door elkander. Alleen bij Hougomont waren er drieduizend gevallen, behalve zij die in de vlammen waren omgekomen. Maar dit aantal beteekende nog bijna niets, als men hoort dat meer dan 25,000 Franschen daar op het slagveld lagen, en een niet veel kleiner aantal dooden en gewonden van de verbonden legers.

De aanblik van dat slagveld overtrof alles in vreeselijkheid wat men zich kon voorstellen: akelig was het gezicht der dooden, akelig de verglaasde blikken van hen die nog leefden, akelig de laatste stuiptrekkingen van de paarden die in hun doodstrijd door het slaan met de pooten nog menigeen den dood of gevaarlijke wonden aanbrachten, akelig de kermende kreten die velen slaakten, akelig was in één woord alles waarop het oog viel, maar het akeligste van alles waren die wezens — waren het wel menschen? — die daar in groote getale over het slagveld verspreid,

bezig waren de gevallen te plunderen. Het goud op de kleederen der strijders had waarde en de begeerige handen strekten er zich naar uit, zelfs niet schroomende om de weerlooze levenden te ontkleeden, als hunne kleeding niet te zeer gehavend was.

Het eerste wat Willem daar aanschouwde, was het springen van een granaat. Hij zag hoe eenige soldaten in een kuil bezig waren elkanders wonden te verbinden en hoe zij daardoor plotseling allen geheel verbrijzeld in de lucht vlogen. Ontzet bleven de mannen staan, maar hun aanvoerder beval hen niet te dralen. Allereerst bracht hij hun naar de plaats waar het vijfde bataillon den vorigen dag gevochten had.

Verscheidene hunner makkers vonden zij nog levend, maar een veel grooter aantal was dood. Honderd twee en zeventig soldaten en drie officieren waren gesneuveld. Hen wachtte een eervol graf, maar zeven andere officieren, benevens honderd, twee en dertig manschappen en onderofficieren, waren gekwetst. Gedeeltelijk was aan deze reeds eenige hulp toegebracht voor zoover zij in de gelegenheid geweest waren om achter de linie naar de veldhospitalen te loopen of te kruipen, maar velen lagen nog ongeholpen, gekweld door een brandenden dorst.

Meer dan een lag in een ijgende koorts, en begreep niet wat er met hem gebeurde. Voor velen was het een geluk als zij buiten kennis waren, want menigeen moest een pijnlijke en gevaarvolle operatie doorstaan, om toch misschien dadelijk daarna aan de gevolgen van bloedverlies of van de vreeselijke wonden te bezwijken.

Met eerbied tilden de soldaten het lijk van den luitenant de Haan op. Het was hun als zagen zij hem nog, zooals hij gister op het laatst van den slag, toen de Franschen zooveel voet wonden, den trom opnam dien een gewonde tamboer had weggeworpen, hoe hij den stormmarsch slaande hen was voorgegaan naar een hoop fransche kurassiers, hoe hij geroepen had: »overwinnen of sterven,» en hoe hij als een bezetene op de ruiters had ingehakt, hoe hij meer dan een ruiter van het paard had gerukt als deze den sabel opgeheven hield om hem te treffen.

Maar de zorg der levenden mocht nu niet den dooden, maar moest den levenden gewijd zijn, want er was veel te doen voordat allen die daar nog ademhaalden op die onafzienbare ruimte een »onderdak» hadden. Natuurlijk bracht men ze naar de veldhospitalen, maar die waren al lang gevuld, de wondhealers hadden bijna geen tijd tot ademen: veel gauwer

dan mogelijk zou zijn als zij het goed deden, werden de eerste verbanden gelegd. Voorloopig was dan toch het hevige bloeden belet en vonden de lijdens een ligplaats.

Gelukkig zij die het eerst gewond waren geraakt, want toen het aantal gewonden meer en meer toenam, kon onmogelijk ieder dadelijk hulp krijgen. Over achtduizend bedden kon er beschikt worden, die te Nivelles, Brussel en Leuven dezer dagen in gereedheid gemaakt waren en menig transport gewonden was reeds verzonden, maar een oneindig grooter getal ligplaatsen was er nog benodigd.

Hoe? zouden die ongelukkigen niet allen geholpen worden?

Er was nauwelijks tijd om dat te vragen, want reeds snelden de inwoners van Brussel naar het slagveld om hulp aan te bieden of liever om die te verleen. Geen kamer was zoo sierlijk, geen kluisje zoo klein of men maakte er gaarne plaats voor hen, die het dreigend gevaar hadden afgewend. Want toch, wie weet of niet Brussel aan plundering zou zijn overgegeven, als de Franschen hadden gezegevierd!

De aanzienlijkste dames, de armste huismoeders, allen hadden ze immers twee handen waarmede zij helpen konden! Met rijtuigen, handkarren, berries en met al wat er maar te vinden was, snelden de Brusselaars naar het slagveld, daar laafden zij de lijdens met de ververschingen door hen medegebracht, daar legden zij koude compressen op de wonden, en geleidden hen dan naar hunne woningen. Vierduizend honderd zes en vijftig werden op die wijze door bijzondere personen gered.

Maar de koning zorgde voor hen die in 's lands dienst gewond waren. Reeds in den avond van den negentienden kwam de leidsche hoogleeraar Brugmans te Brussel aan. De koning had hem met het oppertoezicht over de geneeskundige dienst belast, en hij kweet zich meesterlijk van zijne gewichtige taak. Als door een tooverslag verzezen er op zijne aanwijzing tenten, alleen met linnen overdekt, waarin de zwaar gekwetste lijdens den bij gewonden zoo dubbel noodzakelijken toevoer van versche lucht kregen, en binnen weinige dagen ging de verzorging der zieken geheel geregeld. Uit alle steden en dorpen waren dadelijk een menigte dokters en wondhealers toegesnel, en men had de voldoening, dat er ondanks het groote aantal lijdens geen besmettelijke ziekten kwamen, en tevens dat de meesten van hen die gewond waren in het leven gespaard bleven.

Maar wij loopen vooruit en keeren nu weder terug naar de plaats waar

Willem met zijne makkers bezig was om dooden en levenden te scheiden. De lijken werden op een hoop gelegd — zij zijn te Waterloo begraven, — en met de levenden werd er natuurlijk gehandeld zooals de gelegenheid het aanbood. Sommigen waren in staat na eenige hulp zelf een heenkomen te vinden, anderen moesten gedragen worden. Gebogen over een lijder, trachtte Willem dezen eenig water tusschen de vast op elkander geklemde tanden te gieten, toen hij zich zachtkens bij zijn been voelde grijpen.

Hij keerde zich om en zag den korporaal Ruitenbeek van zijne eigene compagnie. De man had een geheel verbrijzelden arm, en zag er zwart door het kruid met gezengde en bebloede haren vreeselijk uit.

Willem legde een natten doek op zijn mond om de uitgedroogde lippen een weinig te ontspannen, maar de lijder kon niet meer drinken, en toen Willem zijn hoofd wat ophief, stamelde hij: »neen, Barneveld!»

Willem bezon zich even en zeide: »woont gij te Barneveld? wil ik daar heengaan en een groet aan uwe familie brengen?»

De oogen van den korporaal waren al gebroken, maar Willem zag aan een lichten trek om de hoeken zijner mond, dat de stervende hem begreep. Zijne lippen bewogen zich, maar hoe Willem zich ook inspande, hij kon niets verstaan, totdat eindelijk de klank »horo» zijn oor trof.

Nu begreep hij de bedoeling, en terwijl hij het horloge uit zijne bebloede gevangenis verlost, zeide hij langzaam en zoo duidelijk mogelijk: »ik beloof het u stellig. Ik zal dit uurwerk met uw laatsten groet aan uwe familie overbrengen.»

Half onwillekeurig hield Willem het horloge aan zijn oor, het tikte nog, maar blijkbaar was het op het punt van af te loopen, en juist toen de korporaal nog een lichte zucht slaakte, stond het stil als een trouwe gezet van zijn armen meester.

»t Heeft waarlijk iets van een levend wezen,» dacht Willem, zich op eens de woorden herinnerende die de heer Etienne eens tegen hem gebedigd had, en hij stak het dikke horloge in zijn zak, zich stellig voornemende de boodschap te volbrengen.

Een kreet van verrassing, ontsnapt aan de lippen van een hoofdofficier, die over het slagveld rijdende staan bleef bij eenige manschappen, deed Willem opkijken. Hij zag hem spoedig afstijgen en nederknielen bij een fransch officier, die nu van onder lijken te voorschijn werd gehaald. »Zijt gij het, Cretal?» vroeg de luitenant-kolonel, toen hij in den zwaar gewonde

den vroegeren wapenbroeder herkende, met wien hij op den tocht in Rusland steeds zeer vertrouwelĳk had omgegaan.

Meer Nederlanders herkenden in dooden of gewonden vroegere makkers en in menigen vijand werd een vriend teruggevonden.

»J'ai soif," ('k heb dorst), kreunde een lijder op zwakken toon. Juist naderden er knechten met bier, en Willem bood den gewonde een tinnen kroes vol schuimend bier aan. De brouwers uit Brussel hadden, toen hun gevraagd was om watervaten te leenen, hunne bedienden met vijftien wagens vol bier naar het slagveld gezonden. De Franschman liet zich de eerste mondvul meer door Willem ingieten, dan dat hij die zelf opdrong, maar nauwelĳks had hij een teug binnen, of hij nam de kroes zelf in de hand en dronk die gulzig leeg.

»Encore" (nog meer), smeekte hij, en zijn brandende dorst scheen door den derden kroes nog niet verslagen te zijn, ten minste hij bleef een begeerigen blik op het vat slaan. Willem durfde hem evenwel niet meer te geven en zag eens rond of er geen gelegenheid was om dezen gewonde dadelĳk over te brengen, maar in zijne nabijheid was geen draagbaar of voertuig.

»Waar zijt ge gewond?" vroeg Willem in het fransch, want het was moeilĳk om dit te bemerken aan hem wiens kleederen geheel doortrokken waren door het bloederige slijk.

»Willem Hoogendĳk?" riep de gewonde voor alle antwoord op vragenden toon.

»Ja," zeide Willem verwonderd. »Hoe kent ge mij? ik. . . ."

De lijder maakte zich bekend als Allard Etienne.

»Allard," riep Willem op verrasten toon en hij nam de handen van dezen, drukte ze hartelĳk en had ze haast kunnen kussen van blijdschap en verrassing. Al had zijne moeder daar plotseling voor hem gestaan, hij had niet meer verrukt kunnen zijn. Zonderling! en dat omdat hij bespeurde dat Allard nog leefde. Allard! die fransche jongen, met wien hij nooit iets te doen wilde hebben, aan wien hij misschien nooit weder gedacht, en naar wiens bijzijn hij nimmer verlangd had.

Was 't zonderling, lezer? Willem vond het niet, hij dacht er niet aan. Hij was zoo innig blijde, dat hij een kennis aantrof onder die vele onbekenden die hij reeds had geholpen, dat hij, aan geen vermoeyenis denkende, Allard opnam en hem eenige passen verder droeg naar een soort van

heuveltje, waar toevallig het gras onvertreden was gebleven. Hij legde hem daar neder en met welgevallen ademde Allard de meer zuivere lucht in, terwijl hij zijn hoofd geheel op zijde keerde.

»Waar zijt ge gewond?» vroeg Willem nogmaals.

Allard wist het niet, hij geloofde nergens, maar de sporen van bloed vertoonden zich het meest langs zijne zijde, en het bleek spoedig dat hij een wonde in de dij had. Hij voelde het niet, want hij was geheel verdoofd door den drukkenden last van de lijken die op hem gelegen hadden.

»Maar ge laagt toch vrij,» zeide Willem, »toen ik bij je kwam.»

»Ja,» zeide Allard, »ik denk dat men al bezig geweest was aan mijne bevrijding, maar ik weet het niet. Alles wat ik mij herinneren kan, is dat ik nederstortte en dadelijk bedweld was. Ik zou dit niet geweten hebben als ik het niet aan het daglicht gemerkt had, want mijne eerste gewaarwording was, dat het plotseling donker was geworden. Ik wilde mij oprichten, maar voelde toen dat ik bijna verpletterd werd door een drukkenden last. Ik pijnigde mij af om te bedenken waar ik was, maar het duurde lang, voordat ik begreep dat er menschen op mij lagen, en dat de lucht die ik inademde, die van bloed was. Mijne armen waren ook beklemd, alleen mijn hoofd lag vrij en al spoedig scheen het mij toe dat ik enkel hoofd was, en dat dit hoofd levend begraven was. De angst, die zich bij die ontdekking van mij meester maakte, laat zich niet beschrijven. Niets dan een pistool kon mij helpen. »Een pistool, een pistool,» riep ik angstig, en stellig wel overluid, en ziet, daar had ik een pistool. Ik voelde mij verruimd, maar daar overviel mij een nieuwe angst. Hoe kon ik het afschieten? Eerst nam ik de loop in den mond, toen bleef het onafgeschoten, daarop pakte ik de trekker tusschen de tanden en bedacht dat ik dan mijzelf niet zou raken.

»Het zweet droop van mijne haren in mijne oogen en langs mijn gelaat, maar mijn angst nam nog steeds toe, want toen weer verbeeldde ik mij dat ik in het pistool zat en dat mijn hoofd voor kogel diende . . . hu, wat had ik het benauwd,» zeide de gewonde, en hij tastte met beide handen naar zijn hoofd.

»Maar gij moet verbonden worden,» zeide Willem, rondkijkende naar iemand die hem kon helpen om Allard te vervoeren, want hoeveel belang hij ook in diens verhaal stelde, het ontging hem niet dat de sporen van versch bloed zich begonnen te vertoonen, ten bewijze dat de wonde zich weer

opende. Waarschijnlijk was het bloeden gestelpt door den druk der overigen.

Allard lag hier naar zijn zin en scheen niet te verlangen naar verplaat-sing. Hij vervolgde dus, terwijl hij de hand tegen zijne zijde drukte: „Gelukkig sloeg ik eindelijk, te midden van den doodelijken angst, die mij krankzinnig maakte, mijn blik naar boven, en toen zag ik een ster, die mij afleiding gaf. Ik ging er als een klein kind mede spelen; nu eens deed ik het rechter dan het linker oog dicht, daarna allebei, en zocht dan de ster weer op, maar eindelijk daalde zij langzaam naar mij toe. Ik werd weer angstig en dacht dat ik verpletterd zou worden, maar juist toen de ster zoo dicht bij mij was, dat ik ze had kunnen afweeren, als ik maar handen had gehad, veranderde zij in eene dame, die mijn hoofd op haar schoot legde en mij in slaap zong. Dat was een heerlijk oogenblik, ik luisterde naar het liefelijk gezang dat eindelijk zacht als in de verte wegstierf, maar toen sliep ik stellig en in mijn droom zag ik den keizer. Hij zeide mij dat mijn moeder nog leefde en dat hij mij bij haar zou brengen, en toen opende hij eene deur en daar zag ik haar, die ik nooit heb mogen aanschouwen. Vol innige verrukking zag ik naar haar en durfde niet naderen. Wat was zij schoon en beminnelijk! Zij keek voor zich neer, maar toen zij haar blik opsloeg, zag ik aan hare oogen dat zij mijne moeder was. Zij breidde hare armen uit, ik wilde er mij inwerpen, maar daar kreeg ik een zoo geweldigen schok, dat ik dacht dat mijn hoofd uit elkander sprong.

»Courage, courage, vive l'empereur,» klonk het in mijne ooren, en ik stond weder in de gelederen. »Vive l'empereur,» riep ik mede uit alle macht.

»Houd je mond,» riep een landsman in mijne nabijheid. »De keizer is gevlucht en wij liggen hier op het slagveld in de macht der vijanden.»

»De keizer gevlucht? dat is niet waar,» riep ik verontwaardigd, maar ik kreeg geen antwoord. Ik schreeuwde uit alle macht, maar niemand bekommerde zich om mij, en toen ik mij inspande om te luisteren of ik ook verstaan was, hoorde ik dicht bij mij praten. 't Waren Engelschen, ten minste ik verstond ze niet. Zij bleven eenige oogenblikken dicht bij mij, en toen verbeeldde ik mij op eens dat zij de verslagen vijanden kwamen afmaken 1).

---

1) Ofschoon dit niet op bevel van Napoleon gebeurde, liepen er toch bij Ligny lau-siers over het slagveld, die de gewonden doorstaken.

Ik hield mijn adem in opdat zij zouden denken dat ik dood was, maar die inspanning bracht mij op eens weer op den inval dat ik levend in een graf of onderaardsch dal was . . . .”

»Zijt gij al lang bij het leger?» vroeg Willem, om Allard af te leiden. Tot zijne groote blijdschap zag hij eenige zijner kameraden naderen met een draagbaar.

»Neen, pas sedert de keizer terug is. Ik had geen lust aan de dienst, maar mijn vader zeide dat niemand mocht achterblijven, en dus gaf hij-zelf mij het noodige onderricht in de noodlottige krijgskunde en zie me daar soldaat ondanks mijzelf.»

Hoogendijk lachte eens. Wat een verschil tusschen de wijze waarop Etienne en hijzelf bij het leger waren gekomen!

Inmiddels naderde de draagbaar. Zoo voorzichtig mogelijk legde Willem er Allard met behulp van een soldaat op, en welhaast was deze bij een officier van gezondheid. 't Was tijd. Het bloed, dat al gedurig door de kleederen heen gezipeld was, begon met meer kracht te vloeien. Het werd nu spoedig gestelpt door een stevig verband. De wonde was gelukkig niet gevaarlijk, en Allard kreeg de troostvolle verzekering, dat hij bij eene zorgvuldige behandeling, in een week of drie wel weer klaar zou zijn.

Zorgvuldige behandeling! hoe kreeg hij die? Willem wenschte dat hij Allard naar zijn huis kon vervoeren. »Als mijne moeder hem oppaste,» dacht hij, en hij gevoelde dat hij er veel voor over had om die onmogelijkheid mogelijk te maken, want hij had Allard lief gekregen in deze oogenblikken waarin hij hem zoo hulpbehoevend zag.

Gelukkig naderde er een sleepkoets. De koetsier had bevel om drie of vier lijders af te halen voor zijne meesteres, eene rijke dame die in groote en luchtige kamers al eenige gewonden had opgenomen, en nog vier bedden beschikbaar had gesteld. Allard vond er een plaatsje in, en na een hartelijk afscheid van Willem, werd hij van het slagveld verwijderd.

HET EINDE VAN DEN STRIJD.

De slag bij Waterloo was dan gewonnen en in Nederland was iedereen dankbaar en gelukkig over het afgewende gevaar. Ieder wilde nu gaarne iets doen voor hen die het vaderland gered hadden, en natuurlijk was men er het eerst op bedacht om de lijdens te verkwikken. Zoodra dan ook de tijding van de overwinning kwam, gingen vrouwen en meisjes pluksel maken, van al het oude linnen waarover zij beschikken konden, terwijl vele heeren zich belastten met het inzamelen van gelden en van alles wat men maar kon missen. Scheepsloadingen tabak, wijn, linnen, citroenen, rookvleesch, sago, beschuit en alles wat hartelijke welwillendheid kon verzinnen, werden al spoedig naar Brussel gezonden en verder naar alle plaatsen waar de gekwetsten verpleegd werden, want deze werden, voor zoover hun toestand dit gedoogde, overal heengestuurd waar men maar bedden beschikbaar stelde, zelfs naar den Haag, Leiden en Amsterdam.

Maar ook voor de toekomst van de velen, die nooit volkomen konden herstellen of die verminkt waren, werd gezorgd. Vele gelden werden daarvoor ingezameld, en het invalidenhuis te Leiden is nog het zichtbare bewijs van de weldadigheid dier dagen ¹⁾.

---

¹⁾ Nog zijn er bijna tweehonderd, die toen op de eene of andere wijze verminkt werden, waaronder 38 die hun gezicht kwijt raakten en voor wie deze halve eeuw ééne aanhoudende nacht is geweest.

Doch al was de slag bij Waterloo gewonnen, de veldtocht was daarmee niet geëindigd. Het doel toch, waarvoor de verbonden mogendheden zich ten strijde uitgerust hadden, was nog niet bereikt. Dat doel immers was niet alleen om Napoleon te overwinnen, maar ook om Lodewijk van Bourbon weder op den franschen troon te plaatsen, en daarom volgde het engelsch-nederlandsche leger al zeer spoedig het pruisische, dat reeds over de grenzen van Frankrijk getrokken was. Den nacht van den negentienden op den twintigsten bracht Willem weder te Nivelles door en van daar vond hij voor het eerst gelegenheid om naar huis te schrijven hoe gelukkig hij zich voelde, want behalve dat hij niet gewond was, had hij dien morgen zijne benoeming tot sergeant gekregen, daar er zoovele plaatsen open waren gevallen.

Mevrouw Hoogendijk vroeg het zichzelf maar niet af, of zij wel zoo geheel in deze tweede blijdschap van haar zoon deelde. In haar hart had zij nog altijd gehoopt dat zijn smaak voor den krijgsmansstand zou verminderen als hij bekend werd met de bezwaren van dat leven. Deze blijdschap over zijne bevordering toonde haar, dat dit niet het geval was, doch voorloopig verheugde zij er zich maar innig over dat Willem behouden was, en uit dankbaarheid was zij een der ijverigste leden van het Waterloo-comité, dat ook in de stad waar zij woonde eene afdeeling had.

„Zou hij het noodig hebben?” vroeg zij wel eens in zichzelf, als zij windsels oprolde of pluksel maakte, en met moederlijke bezorgdheid dacht zij er aan, dat hij alweder nieuwe gevaren in Frankrijk liep. Deze gevaren waren voor hem evenwel niet zoo heel groot, ten minste Willem vond dien tocht later in de herinnering slechts een aangename reis, die hem een land leerde kennen, waar hij anders misschien niet gekomen zou zijn, want wel werden er nog vele gevechten geleverd, maar het vijfde bataillon bleef voorloopig te Peronne gedetacheerd, en zoo nam onze held daar geen deel aan.

Wij zullen den marsch van de legers niet volgen, daar dit ons te ver zou doen afdwalen, maar hier alleen vertellen dat de verbonden den vierden Julij meester waren van Parijs.

Den achtsten van diezelfde maand deed Lodewijk de achttiende nogmaals zijn intocht in Parijs, waar hij met gejuich ontvangen werd, en den vijfen twintigsten van diezelfde maand had er een algemeene wapenschouwing plaats van al de troepen die onder het opperbevel van Wellington ston-

den, in tegenwoordigheid van den keizer van Rusland en van vele andere mogendheden.

Die juli'dagen waren dagen vol glorie voor Nederland. De kroonprins, die, ofschoon hij zijn arm nog in een doek moest dragen, toch weer bijna hersteld was van zijne wonde, werd van alle zijden gehuldigd. In het britsche huis der gemeenten plaatste men den jongen held bovenaan op de lijst der dapperen die onder Wellington hadden medegewerkt tot de overwinning bij Waterloo.

De spaansche gezant, die den slag had bijgewoond, weidde ook bij zijn hof uit over den prins die zich zoo bijzonder eervol had onderscheiden, en natuurlijk was in ons land maar ééne stem over hem, die het rijk waarover hij later koning zou worden, door zijn ijver en moed voor nieuwe verdrukking had helpen bewaren.

Maar kwam den bevelhebber de hoogste lof toe, niet minder had het land aan het geheele leger te danken en de koning vereerde hen die het meest uitgeblonken hadden met de militaire Willems-orde, die alleen wordt uitgereikt voor *moed, beleid en trouw*.

Den dertigsten Julij werden die ridderkruizen den dapperen op de borst vastgehecht, terwijl de prins daarbij wees op de herrijzenis van ons land na de diepe vernedering, en dienzelfden dag werd door zijne Z. K. H. aan tachtig van die nieuw benoemde ridders, zoo officieren als soldaten, een gastmaal aangeboden.

En daar in de schoone hoofdstad van Frankrijk weerklonken luide de feestdranken die ingesteld werden op Vaderland en Koning.

En zij die een roemrijken dood gevonden hadden? zij werden eervol herdacht. Hunne lijken liggen begraven in de velden van Waterloo, maar hunne namen zijn in de archieven bewaard. De tranen, gestort om hun verlies, werden gedroogd door het bewustzijn dat ook hun dood er toe had bijgebracht, om deze zoo gezegende uitkomst te bewerken.

Willem's eerste gang, toen hij weer in het vaderland terugkwam, — want ofschoon 150,000 man Frankrijk nog gedurende vijf jaren bleven bezetten, keerden de nederlandsche troepen reeds vóór het einde van 1815 naar hunne haardsteden terug — was naar Barneveld.

Hoe welkom was hij daar, nu hij nog eenige tijding van den beminden zoon en broeder kon geven. Men wist dan nu dat en hoe hij gestorven was. Zijne oude moeder had zich zoo dikwijls in slapeloze nachten voor-

gesteld, dat hij misschien slechts schijndood was, toen hij begraven werd. Nu was haar een zware last van het hart gewenteld. Zij drukte Willem's handen met het welbekende horloge tegelijk aan hare lippen.

»En, kijk eens,» zeide de oude vrouw, terwijl zij Willem opmerkzaam maakte op iets dat aan den muur hing in eene leelijke vergulde lijst. Willem naderde en las:

's Gravenhage, 8 October 1815.

MILITAIRE WILLEMS-ORDE.

kanselarij No. 701.

Uw aanverwant Cornelis Ruitenbeek heeft zich als een dapper krijgsman in de batailles van den zestienden, zeventienden én achttienden Junij jongstleden gedragen. Hij is den eeredood gestorven, maar had hij die glorierijke dagen blijven overleven, gewis zou hij met een eere teeken beloond zijn geworden.

Onze koning, de vriend en vader der soldaten, heeft mij gemachtigd u een rouwbeklag te maken over het afsterven van uw dapperen bloedverwant.

Het is mij een aangename plicht, om deze hulde aan braafheid en trouw te bewijzen. De naam van den overledene zal op de registers van de militaire Willems-orde bewaard blijven.

De luitenant-generaal en kanselier,
J. W. Jansens.

De oude vrouw deed een touwtje aan het horloge en hing het over het kostbare geschrift. 't Was een smakelooze trophée, maar Willem werd zoo geroerd door die stille hulde, dat hij het eerste oogenblik geen woord kon uitbrengen.

NAPOLEON.

Wij zullen Willem's geschiedenis niet verder verhalen. Dat hij zich verder goed bleef gedragen en al spoedig den rang van officier kreeg, ligt voor de hand en wordt evenzeer door de lezers verwacht, als dat Arnold later een bankierskantoor opende, toen hij daardoor in staat was gesteld door de aanzienlijke nalatenschap zijner grootouders. Ook begrijpt men, dat mevrouw Hoogendijk zich verzoende met den stand dien haar zoon gekozen had, toen zij bespeurde hoe werkelijk gelukkig hij zich in zijne betrekking voelde. Niet om dit alles meer uitgebreid mede te deelen, werd dit hoofdstuk begonnen, maar wel om Willem nog eens te verzellen op een bezoek, dat hij aflegt bij de familie Etienne, om daar met hem nog iets naders te vernemen aangaande het lot van Napoleon.

Al heel dikwijls had Allard zijn redder en vriend Willem — wij blijven die heeren maar bij hunne doopnamen noemen — uitgenoodigd om hem eens te bezoeken, maar Willem had steeds verhindering gehad. Kwam het, omdat hij nog steeds in de Etienne's de Franschen zag, die hij eens zoo gehaat had? of wel vreesde hij dat Allard te veel ophef zou maken van de dienst die hij hem bewezen had? Misschien van beide wat, want Allard hield in zijne brieven stijf en sterk staande, dat Willem hem het leven op het slagveld had gered.

Maar hoe dit dan ook zijn moge, hij begaf zich dan nu op reis en werd met open armen ontvangen door de heeren Etienne, vader en zoon, die eene keurige villa bij Aken bewoonden. Het was den heer Etienne

onmogelijk geweest in Frankrijk te blijven, toen Napoleon het land op die wijze had verlaten, en sedert den slag van Waterloo woonde hij te Aken, waar zijn zoon eene administratieve betrekking had. De oude heer Etienne scheen slechts te leven in zijne herinneringen van het keizerrijk en zelden ging er een dag om, dat hij niet sprak over Napoleon, die bij zijn bewonderaar in elke kamer leefde in borstbeeld of portret. Maar een veel ruimer plaats besloeg de keizer in het hart van den heer Etienne, die nooit zonder innige bewondering over zijn persoon, nooit zonder diepe ontroering kon spreken over de nederlaag die Napoleon had geleden. Willem was nauwelijks aangekomen, of reeds was de slag bij Waterloo het onderwerp van gesprek.

„Ja, die nederlaag van Napoleon tegenover Wellington was de overwinning van het proza op de poëzie der krijgskunst,” zeide de heer Etienne.

„Eere aan dat proza, door hetwelk Europa voor altijd van den geweldenaar is bevrijd geworden,” merkte Willem aan.

„Den geweldenaar?” herhaalde de heer Etienne verontwaardigd. „Noem hem zoo niet. Gij hebt er geen recht op. Gij hebt de eer niet gehad den bewonderenswaardige te kennen.”

„Maar,” hernam Willem met levendigheid, „wij nederlanders hebben toch ruimschoots gelegenheid gehad om hem te leeren haten. Wij hebben wat te lijden gehad!” en half onwillekeurig begon hij te vertellen van de donkere dagen uit het verleden, die hem nu weder levendig voor den geest stonden.

Met blijkbare teekenen van ongeduld luisterde de heer Etienne naar hem, en zoodra hij een gelegenheid zag om zijn gast in de rede te vallen, zeide hij: „ja, ja, natuurlijk kan men alles uit zijn verband rukken. Als een kind vertelt hoe de ouders hem dit of dat verboden of onthielden, of hem hier of daar voor gestraft hebben, zoudt ge geneigd zijn de ouders in het ongelijk te stellen voor zooveel wreedheid, als ge niet wist dat zij volgens een goed plan handelden.

Zoo geloof ik gaarne dat er in de Nederlanden wel eens enkele personen zijn benadeeld en dat men, als men die grieven mikroskopisch ging beschouwen, geneigd zou zijn om Napoleon van hardheid of onrechtvaardigheid te verdenken; maar men moet de zaak in haar geheel leeren kennen en dan valt het dadelijk op, hoe hij met zijn helderen blik en vasten wil een groot en goed plan zou volvoerd hebben, als niet het

noodlot hem vervolgd had. Neen, ieder die nadenkt moet hem bewonderen."

Willem merkte aan, hoe het bestuur van Napoleon zich slechts door tyrannie en willekeur had gekenmerkt en hoe het zelfs den schijn van vaderlijke zorg had gemist, maar toen hij bespeurde dat Allard alle moeite aanwendde om het gesprek eene andere richting te doen nemen, veranderde hij van onderwerp.

»Papa maakt zich gewoonlijk driftig als hij iemand vindt die niet dezelfde vereering voor den keizer heeft als hijzelf," zeide Allard later, toen hij met Willem alleen was, »en daar ge het nooit zamen eens zult worden, zoo moet ge dat onderwerp zien te vermijden."

»k Geloof ook dat het best zal zijn," hernam Willem en hij nam zich voor om op te passen dat noch Napoleon noch Waterloo ter sprake kwam; en dit gelukte als Allard in de kamer was, maar zoodra had deze niet zijne hielen gelicht, of daar sleepte de heer Etienne zijn gast weer in een woordenwisseling, die tot niets kon leiden dan dat beiden zich warm maakten onder het praten.

De heer Etienne hield steeds stijf en sterk staande dat Wellington aan toevallige omstandigheden de overwinning had te danken, en ofschoon Willem gaarne toegaf dat het niet de schuld van Napoleon was dat deze een nederlaag had geleden, wilde hij toch niet toegeven dat een toeval het engelsch-nederlandsche leger de overwinning bezorgd had.

»Als onze prins niet met zooveel beleid de Franschen had tegengehouden bij Quatre-Bras, en als te Waterloo niet zoo goed alle maatregelen genomen waren . . ." begon Willem.

»Als Blücher niet zeer onverwacht en zeer toevallig was komen opdagen, was er geen sprake van overwinnen geweest," viel hem de heer Etienne in de rede.

»Die komst was noch onverwacht, noch toevallig," beweerde Willem. »Er was den geheelen dag op die hulp gerekend."

Gelukkig kwam Allard weder binnen. Hij zag dat het gelaat van zijn vader hooger gekleurd was dan gewoonlijk, en om eene afleiding aan de gedachten te geven, zette hij zich voor de piano en speelde een gedeelte van een symphonie van Beethoven.

»Hoe verrukkelijk mooi!" riep Willem, die aandachtig geluisterd had naar de heerlijke muziek.

»Ja, deze symphonie is naar mijn smaak, het is zijn beste," zeide de

heer Etienne, »en geen wonder dat Beethoven meer dan ooit bezielde was door zijn onderwerp, toen hij dit stuk componeerde.”

»O, hebt ge de bijzonderheden nooit gehoord van de vervaardiging dezer symphonie?” vroeg hij verder in antwoord op Willem's vragenden blik, en vertelde, toen hij bespeurde dat zijn gast dit wenschte: »Beethoven had op zijne copie geschreven: »Napoleon”, en al de bewondering zijner ziel voor de grootheid, de kracht en den edelen heldenmoed van dien belangloozen krijgsman uitgestort in de goddelijke toonen, die gij zoo even hebt gehoord. De groote toondichter overtrof zich-zelfen bijna, toen hij het beeld van den genialen held steeds voor oogen had; en geheel verdiept in zijn werk, was hij nog druk bezig er de laatste hand aan te leggen, toen een zijner leerlingen bij hem binnenkomende, op eens uitriep: »Napoleon is keizer geworden.” De componist zuchtte diep, nam dadelijk het titelblad van zijne symphonie, kraste den naam uit, die er op prijkte, schreef op hetzelfde papier: »symphonie gewijd aan de nagedachtenis van een groot man,” en riep op diep weemoedigen toon: »hij is dus een eierzuchtige als zoovele anderen!”

»Wel was hij dat,” riep Willem half onwillekeurig.

De heer Etienne wenkte hem met de hand. »Zacht, zacht,” zeide hij, »ons past het niet den grooten man te beoordeelen. Heeft hij misschien af en toe gedwaald, hij deed het steeds ter goeder trouw, dat weet ik zeker; en gesteld nog, hij liet zich soms alleen door eierzucht beheerschen, o, hoe veel te vreeselijk boet hij er dan nu niet voor!” en de oogen des sprekers vulden zich met tranen.

»Hij wordt nu bepaald als gevangene behandeld op St. Helena?” zeide Willem op vragenden toon.

»Ja, tot eeuwige en onuitwischbare schande van de Engelschen,” zeide de heer Etienne.

»Ik heb nooit goed begrepen waarom de keizer zich aan de Engelschen overgaf,” merkte Willem aan.

De heer Etienne wreef zich met de hand over de oogen en zeide langzaam: »o, als wij hem waardig waren geweest, dan zou dit ook nooit zijn gebeurd. Toen Napoleon zag hoe de zaken te Waterloo stonden, snelde hij naar Parijs toe. Er was slechts één middel om het vaderland te redden, en dat was eene algemeene volkswapening. Den naderenden vijand moest het hoofd worden geboden.

»Maar de vermoeiende reis, het doorgestane leed, al het verschrikkelijke van de laatste dagen hadden hem ziek naar geest en lichaam gemaakt. Hij moest, hij wilde denken, maar het kostte hem eene nooit gekende inspanning. Hij kon dus na zijne terugkomst geen voorloopige maatregel nemen dan na zich door een bad verfrischt te hebben.»

Willem maakte half onwillekeurig eene toestemmende beweging.

»Ja, en die ellendigen,» vervolgde de heer Etienne, »daar heette het: Zie, de keizer denkt zooals gewoonlijk het eerst om zichzelf. O, deze dag en de volgenden, ze zullen steeds elken Franschman doen blozen van ergernis. Zoodra Napoleon zich een weinig gerestaureerd voelde, zeide hij tegen zijne broeders Lucien en Joseph: »dadelijk wil ik met mijne ministers raadplegen over hetgeen ons te doen staat om Frankrijk te redden.»

»Hij ontbood Fouché, dien ellendigen valschaard, dien het slechts te doen was om uit den ministerraad des keizers in dien van den koning over te gaan, en deze maakte gebruik van den toestand van Napoleon om hem te overreden niet naar de raadsvergadering te gaan.

»Eenige uren daarna was het te laat. De raad vergaderde, en nam besluiten zonder den keizer. Welhaast sprak men er tegen hem over, dat de verbondenen oorlog voerden tegen zijn persoon, en niet tegen Frankrijk, en dat hij afstand moest doen van de regeering, als hij werkelijk de orde en het geluk van zijn land beoogde.

»Meer dan eens als Napoleon in den Elyseeschen tuin wandelde en de lucht daverde door de aanhoudende kreten van »leve de keizer»; als hij vernam hoe zelfs de gekwetsten riepen: »wij hebben nog één arm behouden, laten wij die gebruiken om de eer van onzen keizer te herstellen;» hoe de laatste gedachten van de stervenden aan hem gewijd waren en hoe de strijders van Waterloo hem aan hun hoofd terugwenschten, kwam het bij hem op om gebruik te maken van die liefde, maar hij huiverde voor een burgeroorlog en deed afstand.

»Gij kent natuurlijk dien roerenden brief, waarin de keizer afstand deed ten behoeve van zijn zoon? en waarin hij zeide dat hij zich vrijwillig ten zoenoffer stelde voor de haat van de vijanden van Frankrijk?»

Hoogendijk had dien vroeger in meer dan eene courant gelezen en had op de tong om te zeggen dat Napoleon, naar het hem toescheen, alles behalve vrijwillig afstand gedaan had; maar hij bedacht nog gelukkig bij

tijds dat hij dan de stemming van zijn gastheer geheel zou bederven en lokte dezen dus slechts door een vraag uit om verder te vertellen.

»Zoodra,» vervolgde de heer Etienne, »de proclamatie des keizers was voorgelezen in de kamers der pairs en der afgevaardigden, vertrok hij naar Malmaison.

»Nauwelijks werd deze afstand des keizers bekend, of daar kwam de maarschalk Grouchy met zijn leger te Parijs aan. Al die soldaten brandden van ongeduld om den keizer en hunne wapenbroeders te wreken, maar toen zij vernamen hoe de zaken stonden, werden zij moedeloos, en velen deserteerden. Somber keken officieren en soldaten elkander aan, maar Wellington en Blücher juichten. Nu Napoleon niet meer aan het hoofd der troepen was, vreesden zij ze niet, en gebruik makende van de verwarring, trökken zij Frankrijk binnen, en waagden het zelfs Parijs te naderen.

»De keizer werd bijna waanzinnig, toen hij deze verschrikkelijke tijding kreeg. »Mijn God,» riep hij, »de vijand tot voor Parijs en ik ben werkeloos! O, laat mij nog eenmaal aan het hoofd mijner dapperen toonen wat wij vermogen! laten wij, het leger is nog 80,000 man sterk, de overmoedigen straffen, de eer van Frankrijk herstellen!»

»De keizer ontbood den generaal Becker. »Ga,» zeide hij hem, »ga naar het voorloopig bestuur en bied het uit mijn naam mijne krachten aan. Zeg dat ik mij als een eenvoudig generaal aan het hoofd der soldaten wil stellen, om ons op de flank en den rug te werpen van de vijanden, die in de dolheid hunner vreugde zich tot bij Saint-Germain gewaagd hebben. Zeg dat ik, zoodra de vijand verslagen zal zijn, weer mijn kommando zal neerleggen en hier te Malmaison het afgezonderde leven zal blijven leiden, dat ik gekozen heb. »Ga spoedig,» vervolgde de keizer, en wachtte in de grootste spanning het antwoord af. Hij! hij, die gewoon was slechts te bevelen!

»De generaal Becker ging dadelijk naar Parijs, en volbracht zijne zending. De ministers juichten een voorstel toe, dat de keizer weder zou herstellen in de oogen van hen, die in zijn ongeluk eene schande zagen, maar Fouché, de ellendeling, was daar en bewerkte dat de keizer een afwijzend antwoord bekwam op zijne aanbieding.

»Wat hij daardoor leed, kunt gij u als officier stellig wel eenigzins voorstellen,» brak de heer Etienne zichzelf af.

— — — — —
ZIJ DRUKTE WILLEMS HAND TEGELIJK MET HET HORLOGE AAN HARE
LIPPEN.

Zonderling was het Willem te moede. Nu hij met zooveel hartelijkheid en gevoel over den keizer hoorde spreken, liet hij er zich zoo door medesleepen, dat hij een oogenblik bijna wenschte dat Napoleon de verbonden had kunnen overwinnen.

»De keizer,» vervolgde de heer Etienne, »was innig treurig over het weinige vertrouwen dat men in hem stelde, en besloot in Engeland een schuilplaats te gaan zoeken. »Nu Frankrijk mij verwerpt, zal ik naar hare vijanden gaan. Wie weet of Engeland niet grootmoediger zal zijn dan Frankrijk,» riep hij op smartelijken toon, maar zijn vriend, de minister Carnot, smeekte den Keizer dit niet te doen, en haalde Napoleon over om liever naar Amerika te gaan.

»De keizer vatte het stellige voornemen hiertoe op en begaf zich naar Rochefort, waar hij den derden Julij aankwam.

»Te Rochefort lagen de schepen die hem naar Amerika zouden overbrengen, doch het scheen dat de keizer maar niet kon besluiten Frankrijk te verlaten, en door dat aarzelen werd het uitzeilen elken dag gevaarlijker, daar er een menigte engelsche schepen kruisten.

»Sire,» ried hem de generaal Lallemand, »er zijn reeds vele engelsche schepen. Waarom uw vertrek uitgesteld tot er nog meer zijn?»

»Zijne woorden hadden een andere uitwerking als hij er zich van voorstelde, want de keizer hernam: »ja, ge hebt gelijk, ik zal in hunne handen vallen, daarom geef ik mij liever vrijwillig aan hen over,» en Napoleon was niet weder van dat voornemen af te brengen.

»Hij begaf zich vrijwillig aan boord van een engelsch oorlogschip, de *Belléophon* genaamd, maar ofschoon kapitein Maitland den keizer als gast ontving en behandelde, beschouwde hij hem toch dadelijk als een gevangene. En in Engeland is hij niet eens aan land geweest, zij hebben daar hun Keizerlijken gast, die zich onder de bescherming van de wetten van hun land stelde, wederrechtelijk als gevangene op de *Northumberland* laten inschepen, en aan boord van dat vaartuig is hij naar Sint-Helena gebracht.»

De gedachten van den heer Etienne verwijlden dikwijls op die rots midden in den oceaan onder de verzengde luchtstreek, waar de hooge banneling den vijfden Mei 1821 aan eene maagkwaal stierf.

»Nu zijn we dan bepaald zeker dat hij ons nooit weer zal verontrusten,» zeide een burgerman in een koffiehuis, toen hij de courant neerlegde,

waaruit hij de tijding van Napoleon's dood had gelezen, maar niet zonder aandoening liet Hoogendijk zijne oogen over die regels gaan, die in korte woorden meldden hoe een groot man was gestorven.

Door de gesprekken van den heer Etienne en door minder onbevooroordeeld nadenken was hij langzamerhand den verdrukker van ons land, dien hij verfoeide, gaan afscheiden van den grooten krijgsheld, dien hij meer en meer bewonderde.

BESLUIT.

We zouden geen Nederlanders zijn, als we dit verhaal eindigden zonder nog een blik te slaan op den held van Quatre-Bras, op Willem van Oranje.

Groot was zijne teleurstelling, toen hij het slagveld moest verlaten voordat de strijd beslist was, maar het hevige bloedverlies maakte het noodzakelijk, dat hij dadelijk onder geneeskundige behandeling kwam. De wonde was diep, doch gelukkig niet gevaarlijk, en reeds terstond gaven de geneesheeren hoop op herstelling. Zoodra het verband gelegd was, werd de prins in den nacht naar Brussel vervoerd, en daar zat spoedig zijne moeder, onze koningin, aan het bed van den dapperen lijder. Tranen stroomden uit hare oogen, toen zij het door bloedverlies zoo verbleekt gelaat zag, en met belangstelling wilde zij alle bijzonderheden van de verwonding vernemen, maar de prins had geene gedachten over dan voor de overwinning, waarvan hij des morgens de eerste tijding had gekregen.

Dubbel betreurde hij het toen, dat hij niet tegenwoordig was geweest bij het einde van dien gewichtigen dag, maar innig verblijdde hij zich over de behaalde zege. En wel had de prins reden om zich te verheugen, want behalve dat het vaderland nu zoo heerlijk gered werd, was er ook door deze veldslagen een onverbreekbare band van dankbare verknochtheid gelegd tusschen hem en het volk waarover hij later regeeren zou.

De prins, die reeds op zijn tweede jaar uit Holland naar Engeland was gestevend, die een jaar later naar Berlijn werd gebracht en vandaar, na een dertienjarig verblijf, weder zijne studiën te Oxford voortzette, had volstrekt geen gelegenheid gehad om zich eigen te maken met de nederlandsche taal en nederlandsche zeden; en hoe verrukt dus het nederlandsche volk ook in 1813 was over de terugkomst van het huis van Oranje, waren er toch velen die het betreurden, dat hij die eens de kroon zou dragen, een vreemdeling scheen. Maar nu, na den slag bij Waterloo, toen men al spoedig door berichten in de dagbladen, door brieven van het oorlogstooneel, en door de gesprekken der gewonden vernam hoe de prins door daden getoond had dat er »nederlandsch bloed in zijne aderen vloiede”, nu was er maar ééne stem meer over hem.

De verwonding van den held wekte eene deelneming op, voorbeeldeloos in algemeenheid, en onder de aandoening van alle gemoederen werd de prins van Oranje het troetelkind der geheele natie.

De staten-generaal boden hem dadelijk, als een blijk van liefde en dankbaarheid, het domein van Soestdijk aan met het jachtslot, vorstelijk gestoffeerd, waarbij een eereteeken zou worden opgericht tot gedachtenis van de verdediging van Quatre-Bras; maar later vond men dat hulde betoon te onaanzienlijk, en bood men den prins bovendien een prachtig gemeubileerd paleis aan te Brussel.

Toen de prins na de genezing der wonde weer voor het eerst in den schouwburg kwam, nam plotseling tot ieders verrassing het gezang eene wending tot verheerlijking van den jongen held, terwijl er onder dat lied een lauwerkrans op zijn hoofd nederdaalde. De vervoering der toeschouwers kende toen geen palen meer, en deelde zich mede aan de menigte daar buiten. Bij het verlaten der komedie werden de paarden van het rijtuig afgespannen, en de prins te midden van het jubelende volk door eene burgereerewacht te paard in triomf naar zijn paleis gevoerd.

Wij weten het, hoe de prins daarna naar Frankrijk ging, en hebben hem reeds in Parijs aangetroffen. Gedoogde het bestek van dit verhaal het, gaarne volgden wij verder onzen doorluchtigen held.

Nu evenwel zullen wij hier van hem, en de schrijfster van hare lezers scheiden, met de volgende woorden van zijn geschiedschrijver: »Op den negentienden Augustus legde de prins zijn afscheidsbezoek af op de Tuileriën; op den verjaardag zijns vaders ontving hij te 's Gravenhage

de gelukwenschingen eener talrijke schare, en de twee laatste dagen dier maand bracht hij te Amsterdam door, onder de dankzeggingen en juichtoonen eener opgetogene menigte.

In Amsterdam, omdat daar alles leven moet van den handel en alles gekwijd had onder de stremming van het verkeer der volken, was de erkentelijkheid onbegrensd jegens den jongen vorst, die den dwinger van het vasteland bedwongen had bij Quatre-Bras en zijn bloed had gestort bij Waterloo.

Nooit te voren was het gewicht der vereeniging van Nederland en Oranje zoo diep gevoeld en zoo duidelijk begrepen. Het volk had gezien dat het tot bescherming zijner vrijheid en tot beveiliging der bronnen zijner welvaart ook nu nog den heldenarm en de bezielingskracht van een Oranjevorst kon behoeven: de tijd zou komen, waarin de dynastie van Oranje ondervinden zou dat zij behoefte heeft aan de liefde en de trouw van het Nederlandsche Volk.”

INHOUDS-OPGAVE.

	Blz.
Hoe Willem Hoogendijk de Franschen haat	1
Waarom Willem de Franschen haat	11
Willem's plannen	19
Nieuwe rampen	27
Oranje boven!	32
De terugkomst	38
Verhalen van een conscrit	44
De gouden bruiloft	50
Napoleon terug!	55
Te wapen!	62
Oorlog	69
De slag bij Ligny	75
De slag bij Quatre-Bras	81
Willem's lotgevallen	88
De zeventiende Junij	94
De slag bij Waterloo	99
Vervolg van den slag bij Waterloo	107
Het einde van den slag	112
Een bezoek op het slagveld.	118
Het einde van den strijd	127
Napoleon	131
Besluit	139

De Vrijwilliger, door Agatha

